

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

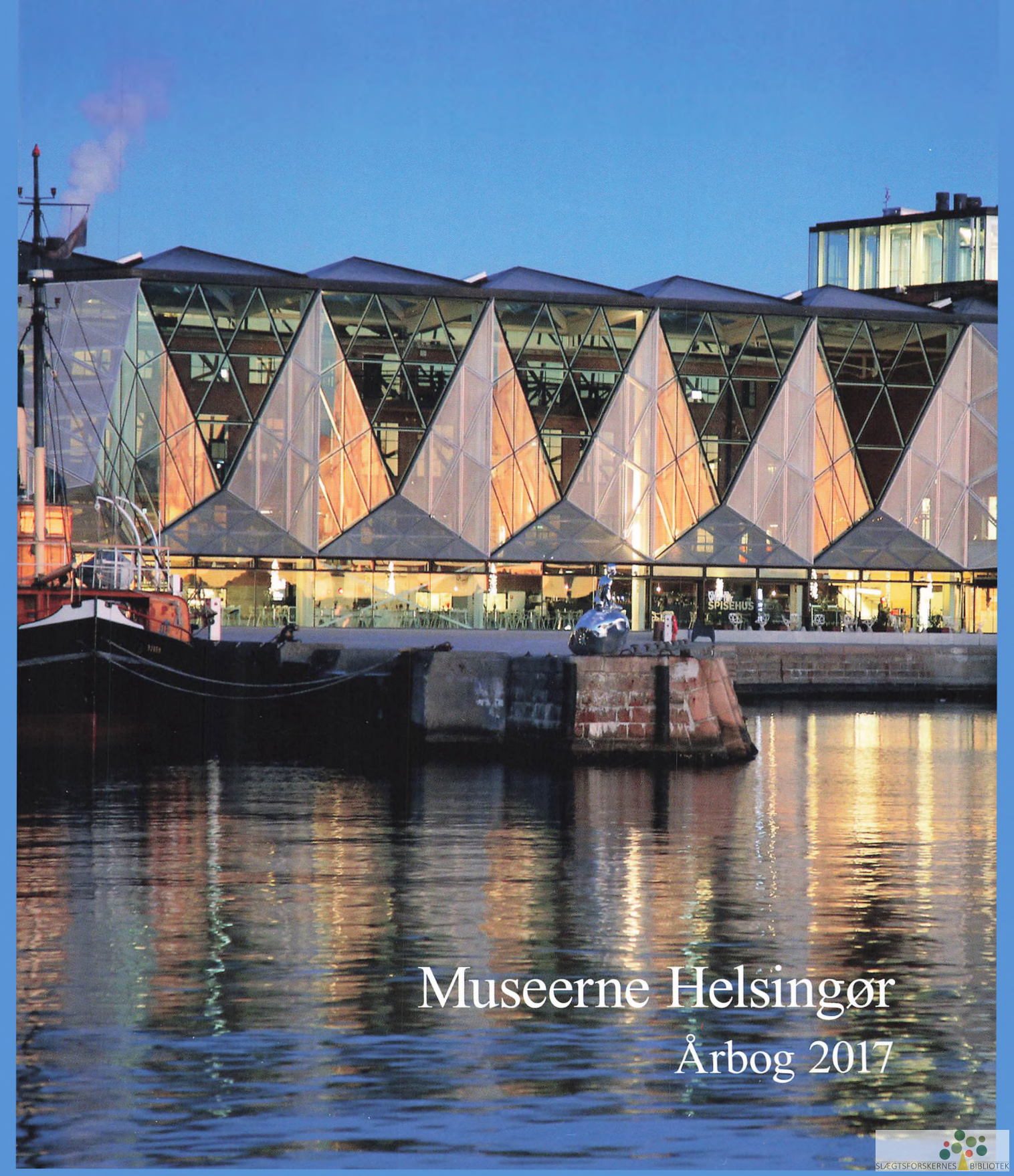
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Museerne Helsingør

Årbog 2017

Museerne Helsingør

Årbog 2017

Museerne Helsingør – Årbog 2017

Redaktion: Lars Bjørn Madsen og Bente Thomsen
Layout: Nofoprint

Udgivet 2018 af Museerne Helsingør
og Helsingør Museumsforening

Trykt hos Nofoprint A/S, Helsingør

Skrift: Times New Roman
Papir: MultiArt Silk 130 g

Oplag: 800 eksemplarer

ISSN: 0108-0393

Årbogens forfattere er alene ansvarlige for deres bidrag.

Aftryk i referat af årbogens artikler er tilladt, når årbogen angives som kilde og et eksemplar af aftrykket sendes til Museerne Helsingør.
Ved aftryk i større omfang må forfatterens accept indhentes gennem museerne.

Omslagsbilledet:

Frostklar morgenstund på Kulturhavnen den 6.1.2017, kl. 7:51.

Foto: Lars Johannessen.

Indhold

Kulturområde Helsingørs tilblivelse 1983-2013 <i>Af Flemming Jensen</i>	7
Mogens Jensen Rosenvinge og Anna Pedersdatter Lilliefeld Helsingørs borgmesterpar i begyndelsen af 1500-tallet <i>Af Mogens Jensen</i>	81
En spillemand fra Helsingør Emund Vigo Theilgaard (1845-1929) <i>Af Lise Hansen, Holbæk</i>	101
Årsberetning for Museerne Helsingør 2017 <i>Af Maibritt Bager, museumschef</i>	109

Kulturområde Helsingørs tilblivelse 1983-2013

*Af Flemming Jensen,
Helsingørs kommunaldirektør 1983-2010
og kommitteret for projektet 2010-2013*

Indledning – hvorfor denne fortælling

30 år gik der fra Helsingør Værft lukkede i august 1983 til den nye Kulturhavn Kronborg stod endelig færdig i oktober 2013. Jeg tiltrådte den 1. august 1983 som 33-årig stillingen som kommunaldirektør i Helsingør kommune efter at være kommet til kommunen som økonom i 1980 fra en stilling som fuldmægtig, cand. polit. i Indenrigsministeriet. Helsingør Værfts skæbne og den efterfølgende udvikling af hele værftsområdet og inderhavnen har derfor fyldt meget i alle årene i mit virke som kommunaldirektør i Helsingør. Ikke alene fordi udviklingen af området med de mange administrative og politiske beslutninger og handlinger helt naturligt optog mange, mange arbejdstimer for mig – ja, arbejdsår omregnet – men også, fordi jeg interesserede mig meget for områdets udvikling med den store betydning, som området havde haft og burde have for by og kommune i fremtiden. Jeg fik her også ekstra mulighed for at udfordre min entreprenørside og yderligere afprøve kreative og taktiske evner. Jobbet som kommunaldirektør kræver i forvejen kreative og taktiske evner. Efter afslutningen af mine 27 år som kommunaldirektør var jeg 3 år kommitteret/konsulent i kommunen omkring færdiggørelsen af projekterne i Kulturhavn Kronborg frem til de sidste indvielser i sensommeren 2013. Så gennem alle 30 år fra 1983 til 2013 har jeg været involveret i alle faser og processer omkring udviklingen af det samlede værfts- og havneområde. Utallige møder med statslige og regionale myndigheder, møder med ministre, møder i arbejdsgrupper, projektgrupper og styregrupper, møder i Økonomiudvalg og Byråd, borgermøder og hertil de mange timer med udarbejdelse af forslag og oplæg, forelæggelse heraf på seminarer,

offentlige møder og konferencer samt forberedelse og drøftelse med borgmestre og medarbejdere. Det har også været en prioritering fra min side blandt de mange arbejdsopgaver og udfordringer, der er forbundet med jobbet som kommunaldirektør. For alle i en sådan bred og mangesidet funktion som kommunaldirektør vil der være tale om en prioritering styret af ens basale styrker og interesser, men selvfølgelig altid med respekt for alle ens ansvarsområder og opgaver.

Med den lange udviklingsperiode er det ikke ret mange, der har været med hele vejen og få, der er tilbage i det politiske og administrative system i kommunen. Og ingen andre end mig, tillader jeg mig at sige, har været med i alle faser og aktiviteter gennem de 30 års forandring og udvikling af værfts- og havneområdet. Jeg må dermed siges at være den primære kilde omkring denne udvikling. Derfor har jeg siden afslutningen i 2013 også følt et behov for og haft et ønske om at få nedfældet den samlede historie om Kulturområde Helsingørs tilblivelse og om den største fysiske og kulturelle forandring i Helsingør gennem mange år. Der har været lidt beskrivelser om de enkelte elementer i Kulturområde Helsingør, som vi kommunikationsmæssigt valgte som fælles betegnelse for Kulturværftet, Kulturhavn Kronborg, Museet for Søfart og Kronborg Slot under gennemførelsen af projekterne. Men der foreligger ikke en mere gennemgribende, sammenhængende beskrivelse af tilblivelsen af de 3 førstnævnte projekter og det samtidige løft af Kronborg Slot med forsvarsværker. Og de 4 projekter har netop i deres tilblivelse en sammenhæng og indbyrdes forklaring. Efter færdiggørelsen er »Kulturhavn Kronborg« blevet fastlagt som fællesbetegnelse for de fire institutioner i området.

Fortællingen om Kulturområde Helsingørs tilblivelse kan også ses i fortsættelse af Lars Bjørn Madsens og Kenno Pedersens bog »Mellem Helsingør og Kronborg« fra 2005 med 71

historier i tekst og billeder om livet og udviklingen i området mellem by og borg fra tidlig middelalder til planerne i 2005.

Min fortælling her om Kulturområde Helsingørs tilblivelse 1983-2013 er baseret på mine erindringer fra hele forløbet, på mine kalendere fra perioden, på min egen samling af rapporter og dokumenter, på informationer og data hentet på internettet, på arkivmateriale i kommunen omfattende lokalplaner, mødereferater, rapporter, byrådsreferater med mere. Endvidere har jeg haft glæde af historisk oversigt over hændelser i relation til særligt Kulturværftet fra specialet, »Ny anvendelse af gamle bygninger«, udarbejdet af studerende Kristoffer Thygesen til afgangseksamen fra

RUC. Oversigten er en udbygning af oversigt udarbejdet af arkitekt Mette Galtt, Helsingør kommune. Christina Høegh-Guldberg, Grethe Huth og Filippa Damm Fledelius fra Helsingør kommune har alle tre meget beredvilligt og kvalificeret hjulpet mig med at finde frem til relevant arkivmateriale til søgning af informationer. Tak til alle de fem her nævnte personer. Og tak til Lars Bjørn Madsen fra Helsingør Kommunes Museer for opbakning til projektet og til fortællingens optagelse i Museumsårbogen for 2017. Endelig en tak til Bente Thomsen fra Helsingør Museumsforening for indsats og samspil ved korrektur og redigering. Billeder og tegninger i fortællingen er fra egne opbevarede rapporter og kommuneplaner, fra Kul-

turværfts-, Kulturhavns- og Søfartsmuseums hjemmesider på internettet, ligesom jeg har gjort brug af egne fotos.

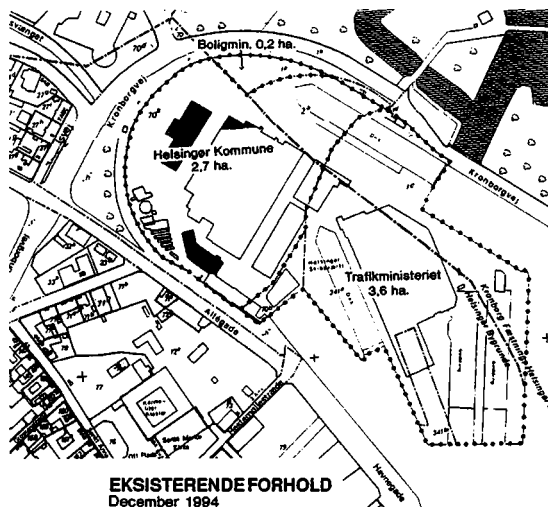
Helsingør Værfts lukning 1983 og udfordringen for værft og kommune

Efter flere år med krise og kamp for overlevelse valgte Helsingør Værft, der var en del af Lauritzen-koncernen, i august 1983 at lukke virksomheden. Kort før lukningen var der fortsat op mod 3.000 ansatte på Helsingør Værft. Størst var virksomheden i midten af 1950'erne med 3.600 ansatte. Så en utrolig stor virksomhed i en kommune med ca. 57.000 indbyggere i 1983 og dermed på det nærmeste en katastrofe for by og kommune. En by i chok med et fysisk og mentalt tomrum. Byens hjerte og motor gennem 100 år var gået i stå, værftsfløjten havde lydt for sidste gang.

Derfor blev der også taget flere initiativer, også med kommunens medvirken, for at bevare nybygning af skibe på værftet, men forgæves. Et mindre reparationsværft opretholdt dog noget af aktiviteten, og produktionen af motorer fortsatte i selskabet HV-Turbo med op til 300 ansatte. En stor del af bygningerne, nemlig den del, der i dag ikke er omfattet af selve Kulturværftet, kom til at udgøre rammerne for HV-Turbo, dog med den præcisering, at den bagerste hal, som det ses på tegning og fotografi, blev erstattet af ny dobbelthal i 1996-97 ud fra HV-Turbos gode udvikling, og som del af aftale, der blev indgået med Lauritzen-koncernen i 1995, som jeg skal vende tilbage til.

Fra kommunens side lå der en kæmpe udfordring med planlægning af den fremtidige anvendelse af dette unikke område, selv om den bagerste del af værftsområdet var i fuld erhvervsmæssig funktion med HV-Turbos aktivitet. Ejerforhold for arealer og lejeforhold fremgår af tegningen over de eksisterende forhold i 1994. Som det ses var kommunen ejer af den bagerste del af værftsområdet, mens staten ejede den yderste del samt selve havnen. Hertil kom Boligministeriet som ejer af en lille del

mod Kronborg. Dette hænger sammen med, at Kronborg henhørte under Boligministeriet på dette tidspunkt, og at det pågældende jordareal oprindeligt var en del af fæstningsarealet omkring Kronborg, og så lejet ud til Helsingør Værft.

EKSISTERENDE FORHOLD
December 1994

Målt nr.	Areal i kv.	Ejer
1 c Kronborg Fæstning	11446	Trafikministeriet
1 d -	20	Boligministeriet
1 e -	1710	Boligministeriet
2 a -	4530	Helsingør Kommune
2 b -	305	Helsingør Kommune
70 a Helsingør Bygrunde	22439	Helsingør Kommune
70 b -	1480	Trafikministeriet
341 a -	21229	Trafikministeriet
341 b -	1961	Trafikministeriet

Som nævnt opretholdt Lauritzen-koncernen et reparationsværft på området, Helsingør Reparationsværft A/S. Som direktør Esmann Olesen fortæller i sine erindringer, »Kampen for et værft«, havde Helsingør Værft efter lukningen i sommeren 1983 ikke længere de faglige ledelseskompetencer, så driften af skibsreparationen blev overført til Frederikshavn Værft, der også henhørte under Lauritzen-koncernen. Som Esmann Olesen ikke lagde skjul på i sine erindringer havde denne opretholdelse af reparationsværftet til formål at overholde lejekontrakterne med kommune og stat. Lejemålet med Frederikshavn Værft ophørte dog i

1987. Herefter udlejede Helsingør Værft A/S, som stadig eksisterede og nu som udlejnings-selskab, den gamle, nu bevarede dok 2 og nogle bygninger til et nyt reparationsværft, Reparationsværftet Helsingør A/S, drevet af entreprenør Ove Petersen. Herudover udlejede Helsingør Værft lokaler, haller og værksteder til mindre virksomheder, handelsfirmaer, voksenundervisning og kunstnere. Der var op mod 100 lejemål, særlig i bygning 10 og 12, der i dag er ombygget til en stor del af Kulturværftet. Denne aktivitet løb frem til 1996. Jeg kommer nærmere ind på dette udløb senere i forbindelse med den afviklingsaftale, vi som kommune indgik med Helsingør Værft A/S og Lauritzen-koncernen i slutningen af 1995.

Planer om boliger og erhverv i sidste del af 1980erne

I 1980erne så man i mange gamle, kystnære købstæder, at værfter af forskellig størrelse og havnenær industri lukkede eller flyttede samtidig med, at søtransport af kul, sten, grus og større vareenheder, oftest på coastere, langsomt forsvandt fra disse havne. Det samme i Helsingør, hvor færgefarten til Sverige dog fortsat gav stor havneaktivitet fra 3 terminaler, SFL-færgerne fra Nordre Mole, Sundbusserne fra Søndre Mole og DSB-færgerne, senere Scandlines, fra inderhavnen tæt på stationen. Senere med nye, større færges anlagde Scandlines to nye fæргеlejer uden på Søndre Mole, som det kendes i dag.

I alle disse byer og kommuner havde man de samme drømme og planer, nemlig at omdanne de attraktive by- og havnenære arealer til boliger og erhverv i kontorbygninger. Og sådanne drømme og planer havde vi også i Helsingør i midten af 1980erne. Med et velfungerende HV-Turbo, der blev førende på produktion af turbokompressorer til biologiske rensningsanlæg verden over, et reparationsværft i funktion og en lang række små virksomheder på området, ja, så var der almindelig konsensus i byråd og befolkning om ikke at forcere en byudvikling på området. Men samtidig lå en stor del

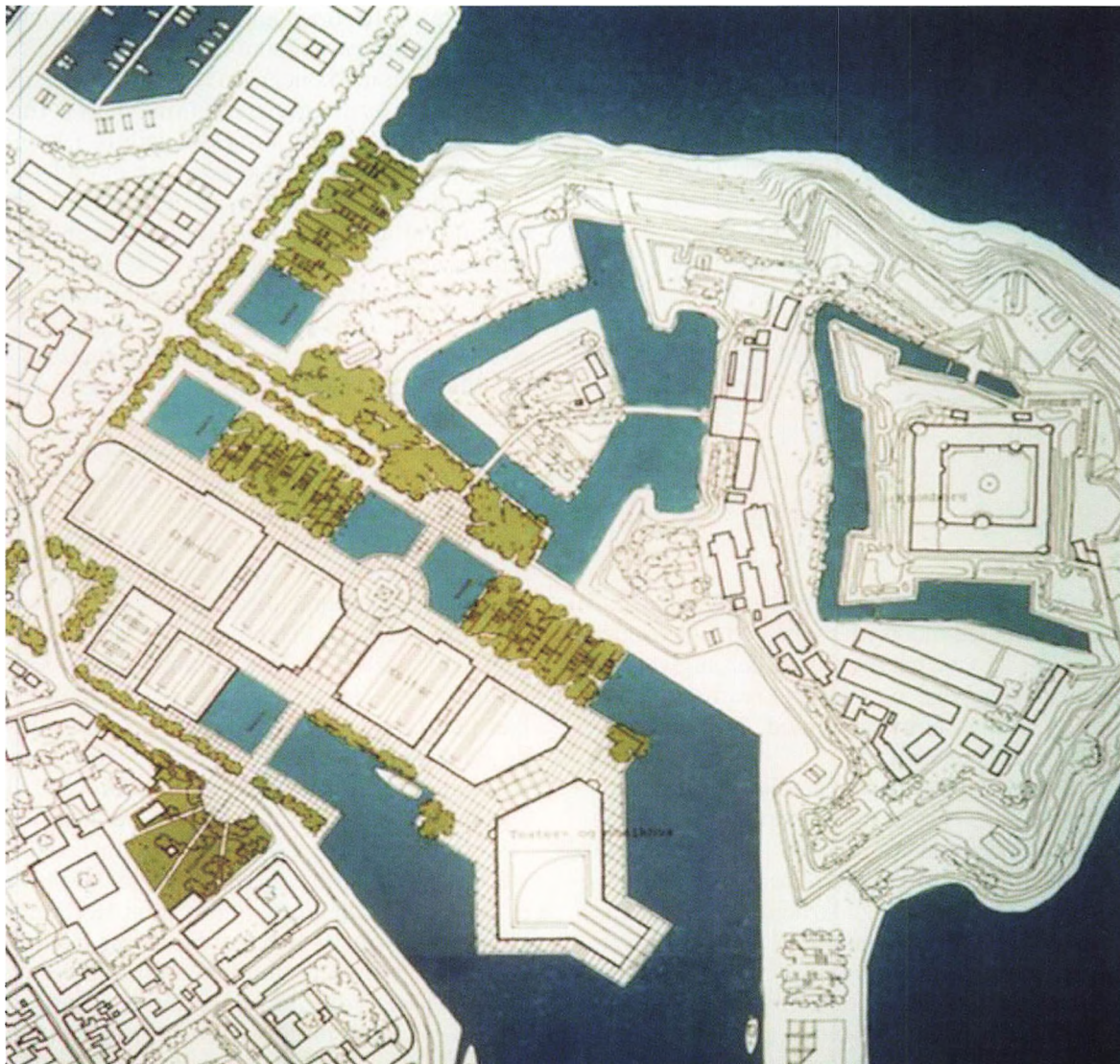
af værftsområdet og kajanlæg stille og ubrugt og forfaldt langsomt. Særlig de store grå skibsbygningshaller og beddinger på værftshalvøen kaldte på handling fra byrådet med sigte på en langtidsplanlægning.

*Haller og kraner spærrede udsigten til
Kronborg.*

I september 1987 vedtog byrådet derfor at udskrive en offentlig idékonkurrence omfattende hele havnefronten fra Hotel Marienlyst over værftsområdet til renseanlægget i syd. Tre fokusområder var inde, nemlig Værftsområdet, Marienlyst-Grønnehaveområdet og fælles færgeterminal. Konkurrencen blev udskrevet i samarbejde med Akademisk Arkitektforening og havde til formål at skabe en bedre sammenhæng mellem by, havn og Kronborg. Konkurrencen løb fra januar til maj 1988. Et af konkurrenceforslagene ses her.

I sammenhæng hermed udsendte Helsingør Kommune i efteråret 1987 et debatoplæg om en revision af Helsingør Kommuneplan 1981-1992, der havde spørgsmålet om den fremtidige anvendelse af værftsområdet som hovedte-

Et af konkurrenceforslagene fra 1988.

ma. Den offentlige debat og høring løb frem til januar 1988.

I september 1988 vedtog Økonomiudvalget så, at en principskitse, der var udarbejdet på grundlag af 1. præmieprojektet fra idékonkurrencen, skulle danne grundlag for de videre undersøgelser af værftsarealerne sammen med mulige investorer.

Som det fremgår af skitsen på næste side, var der bebyggelse på den nordlige del af arealerne med en kanal gennem området, mens arealerne foran Kronborg skulle friholdes til rekreative formål uden bebyggelse. En ny Strandboulevard skulle følge Hornbækbanens tracé, det vil sige hvor Havnegade går over i Allégade, skulle den nye boulevard følge jernbanetracéen videre ud ad byen og kobles på Nordre Strandvej efter Marienlyst station. Forlægningen af Havnegade/Allégade ind langs værfts-

bygningerne og over til Nordlysvænget gav en byggemulighed mod sydvest på den anden side af banen. På værftshalvøen var der angivet en mindre bebyggelse og ellers rekreative arealer med et muligt amfiteater mod Kronborg og gangbro til Havnegade.

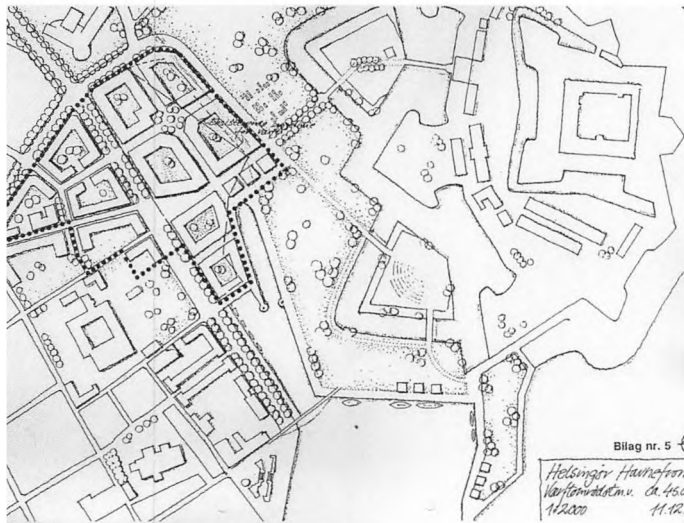
Helsingør Værft, der stadig op gennem 1980'erne var lejer af hele værftsområdet og fortsat med Esmann Olesen som direktør, fremkom efter offentliggørelse af idékonkurrencen med et projekt udarbejdet af arkitektfirmaet Hvidt & Mølgaard. Helsingør Værft havde sammen med en række byggeselskaber og finansieringsselskaber dannet et konsortium. Vi holdt i 1989 løbende møder med konsortiet vedrørende placering og omfang af ny bebyggelse og vedrørende de økonomiske forhold ved gennemførelsen af byggeriet. Vi nåede frem til at have et udkast til rammeaftale med konsortiet. Det var på grundlag heraf, at konsortiet i sommeren 1989 fik arkitektfirmaet Hvidt & Mølgaard til at udarbejde et projekt for området. Projektet omfattede 40.000 m² bebyggelse på værftsarealet og yderligere 25.000 m² på den anden side af den forlagte Allégade. Anvendelsen var erhverv, boliger, handel og kultur. Projektet blev præsenteret for byrådet forud for et byrådsmøde. HV-Tur-

bo var på dette tidspunkt lejer hos Helsingør Værft, og begge virksomheder var fortsat en del af Lauritzen-koncernen. Så en realisering af projektet forudsatte en flytning af HV-Turbo væk fra området. Projektet indgik i kommunens videre planovervejelser for området.

Tilsvarende indkom der et projekt fra DSB efter offentliggørelse af idékonkurrencen. Det interessante ved dette forslag var, at SFL's færgeleje på Nordre Mole i Helsingør Havn var samlet med DSB's færgeleje til Scandlines, som skulle lægges uden på Søndre Mole, hvilket ville betyde en nedlæggelse af færgelejerne i inderhavnen.

Værftsområdets fremtidige anvendelse og udformning ville uundgåeligt berøre Kronborgs omgivelser, og derfor tog vi i maj 1989 initiativ til oprettelse af en arbejdsgruppe – »Kronborggruppen« – med repræsentanter for Helsingør kommune, Boligministeriet, Skov- og Naturstyrelsen, Planstyrelsen, Statshavnen/Trafikministeriet og Den kommutterede i kulturhistoriske anliggender. Vi fra kommunen bad på et møde i arbejdsgruppen i juni 1989 de statslige myndigheder om at meddele deres stillingtagen til kommunens principskitse. I september 1989 fremlagde Boligministeriet, ressortministerium for Kronborg, Trafikministeriet og Miljøministeriet så i et notat deres synspunkter. Opfattelsen her var, at Helsingør kommunes principskitse burde ændres således, at der blev reserveret mulighed for retablering af Kronborgs ydre fæstningsværker. I notatet af 11. september foreslog ministerierne, at der inden for den kommunalt ejede del af værftsområdet kunne planlægges med en bebyggelse inden for et byggefelt, som ses på planen fra havnefronten fra september 1989 angivet som bilag 5, hvor man igen skal være opmærksom på, at planlagte ny Strandboulevard skærer igennem området. Det betød, at kommunens plan med en byggemulighed på begge sider af Havnegade/»Strandboulevarden« ville blive reduceret fra ca. 50.000 m² etageareal til ca. 32.000 m². Samtidig foreslog ministerierne, at der for værftshalvøen og havneområdet blev planlagt på en måde, der gav mulighed for

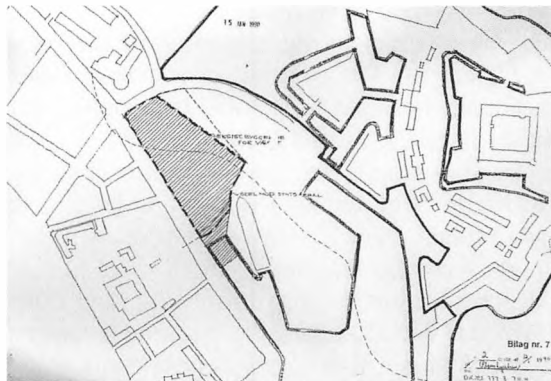
retablering af Kronborgs ydre fæstningsværker med en samtidig rekonstruktion af Scholtens Ravelin.

Plan for havneområdet fra september 1989.

Tilbage meldingen fra ministerierne blev fulgt op af møder i efteråret i »Kronborggruppen«. På møde i Planstyrelsen den 24. november 1989 blev der aftalt retningslinjer for et muligt forlig, og jeg og medarbejderne udarbejdede på dette grundlag to skitser med en rummelighed på 45.000 m², (se tegning »bilag 5«) og 37.000 m² etageareal til boliger og kontorerhverv. Som det fremgår af tegningen havde vi medtaget Scholtens Ravelin og voldgrav med glacis ind mod byen. Efter møde i Kronborggruppen medio december 1989 var det vores klare opfattelse, at Planstyrelsen ville kunne anbefale skitserne, da de var udarbejdet efter de aftalte retningslinjer. Så stor var vores overraskelse, da vi modtog skrivelse den 12. januar fra Planstyrelsen, der oplyste, at Skov- og Naturstyrelsens betænkeligheder var af et sådant omfang, at de statslige myndigheder ikke kunne godkende eller anbefale de to udarbejdede forligsskitser, men fastholdt et væsentligt mindre byggefelt som vist på

tegningen angivet som bilag 7. Trekanten på modsatte side af vejen indgik dog ligesom i kommunens forslag.

Skov- og Naturstyrelsens forslag til byggefelt.

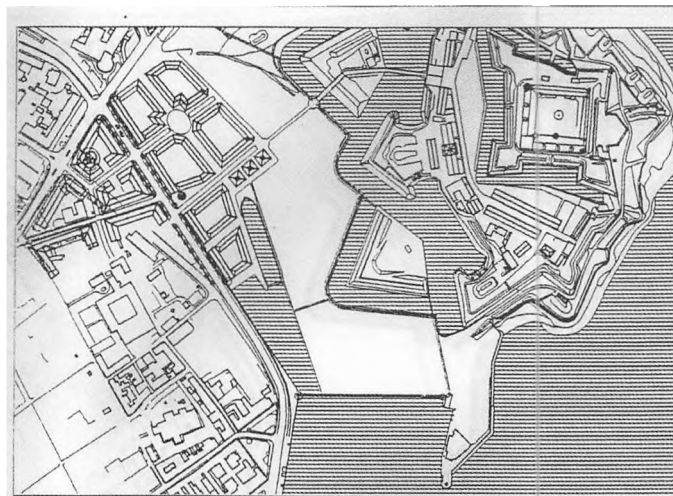
I forhold til tegningerne skal man stadig være opmærksom på, at Havnegade/Allégade er rettet ud og løber inden for den nuværende værftsmur og rammer Nordlysvænget foran Hamlet. De statslige myndigheder foreslog så, at der blev igangsat et udredningsprojekt til belysning af, hvor stort byggeriet skulle være, for at projektet kunne blive rentabelt. De samtidige drøftelser med Helsingør Værft med konsortium viste vanskelighederne med at fastlægge rentabiliteten på grund af usikkerheden om udgifter til miljørensning og rydning af bygninger med mere. Men logisk var det, at jo større rummelighed, jo større var muligheden for dækning af de betydelige basisudgifter og dermed chancerne for en gennemførelse af renovering af hele området.

Møde med Lone Dybkjær marts 1990 – afgørende vending i planerne

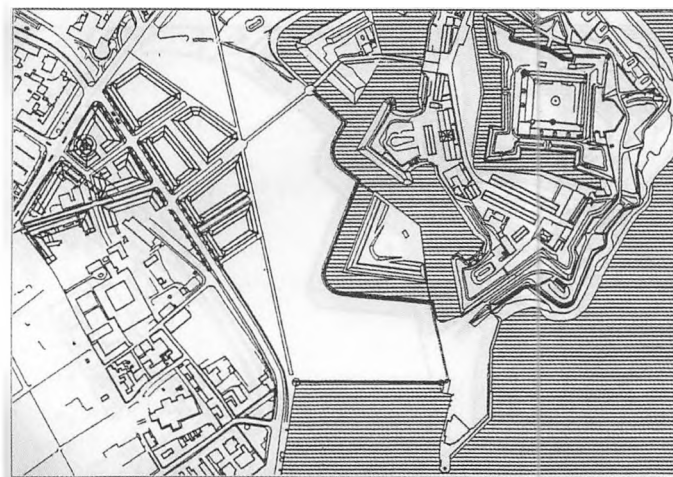
Miljøminister Lone Dybkjær imødekom hurtigt borgmester Knud Axelsens skriftlige anmodning den 8. marts 1990 om et møde til drøftelse af grundlaget for den videre planlægning af værftsområdet. Mødet blev berammet til den 19. marts 1990 i Miljøministeriet. Vi

havde forud fremsendt et notat med forhistorie og forhandlingsforløb med ministeriets styrelser inklusive kortbilag med seneste oplæg fra hhv. kommune og Skov- og Naturstyrelse og Planstyrelse, som det er beskrevet ovenfor. Miljøministeriet havde tilsvarende i skrivelse af 15. marts 1990 til brug for mødet oprisdet de 3 modeller med forskellige byggefelter, der havde indgået i drøftelserne.

Dagen oprandt. Jeg husker, at min kone og jeg havde været en uge i London og kom hjem over midnat søndag. Men vi mødte alle fra Helsingør friske og forventningsfulde frem til mødet i ministeriet mandag formiddag med Lone Dybkjær. Delegationen fra Helsingør bestod af medlemmer af kommunens økonomiudvalg – borgmester Knud Axelsen, A, 2. viceborgmester Per Tærsebøl, C, Torben Nis Hansen, C, Åge Møller Pedersen, SF, i stedet for 1. viceborgmester Vibe Møller, SF, – og embedsstab med mig selv, teknisk direktør Mogens Eeg og plankoordinator Ulf Hassager. Ministerium og Planstyrelse var repræsenteret af en række embedsfolk, og vi sad alle klar i mødelokalet, da ministeren oplagt lidt over 11 entrerede mødelokalet i grøn spadseredragt. Efter en kort præsentation af deltagere bordet rundt bød Lone Dybkjær velkommen, hvorefter borgmester Knud Axelsen og jeg redegjorde for kommunens syn på sagen. Vi betonede ønsket om snarlig renovering af området ud fra æstetiske hensyn med beliggenheden mellem Helsingør by og Kronborg, som kommunens forligsskitser klart respekterede. Videre, at det var vigtigt at få taget hul på miljørensningen af området, ligesom det var af stor betydning for lokalsamfundet at få etableret et nyt byområde med en vis volumen med en forudgående arkitektkonkurrence. Ministeren svarede så hertil, at hun havde tænkt grundigt over planerne i weekenden og var kommet til den konklusion, at man i respekt for det unikke Kronborg burde frilægge hele værftsområdet og genskabe dele af tidligere forsvarsanlæg omkring Kronborg. Der gik et sug gennem lokalet. Års arbejde i kommunen og mange timers møder og forhandlinger med statslige myndigheder var spildt. Sådan var den

Kommunens forslag til byggefelt

Forslag til byggefelt iflg. Skov- og Naturstyrelsen og Planstyrelsen

Illustration fra Kommuneplan 1989-2001 med henholdsvis kommunens og Skov- og Naturstyrelsens/Planstyrelsens forslag til byggefelter.

umiddelbare følelse i hvert fald. Per Tærsebøl spurgte, om Miljøministeriet så kunne anvise midler til områdets oprydning og renovering. Planstyrelsens repræsentant, kontorchef Hans Carl Nielsen, støttede ministerens synspunkt, men han foreslog alligevel, at arbejdsgruppen, Kronborggruppen, fortsatte sine forhandlinger

og visuelle og økonomiske analyser. Det blev konklusionen på mødet. Borgmesteren tillod sig dog at efterlyse Miljøstyrelsens endelige behandling af forureningssagen, ligesom jeg bad om en tidshorisont for planlægningsarbejdet og områdets renovering.

Vi fra kommunens side tænkte, hvor mon denne radikale (ikke at forveksle med ministerens partifarve) ændring af holdning til planerne for værftsområdet kom fra efter den lange forudgående proces med ministerens styrelser. Vi gisnede om Lone Dybkjærs rådgivere i ministeriet. Ved indvielsen af Kulturhavnen i juni 2013 havde vi også inviteret Lone Dybkjær. Efter indvielse og reception inde i Kulturværftet henvendte Lone Dybkjær sig til mig for at tale om forløbet dengang i marts 1990. Lone Dybkjær var under receptionen af en lokal journalist blevet konfronteret med sin melding dengang, som blev fulgt op af en folder med illustration af frilæggelsen, se nedenfor. Lone Dybkjær var godt bekendt med, sagde hun, at man dengang havde tolket, at der var kommet rådgivere ind på banen med anbefaling over for hende med en frilæggelse af hele værftsområdet. Men det var ikke sandt. Sandheden var, sagde Lone Dybkjær til mig, at hun egenhændigt var kommet til konklusionen og holdningen med en frilæggelse og dermed skrotning af alle planer om byfornyelse på selve værftsarealet. Slutresultatet 20-23 år senere med Kulturværft, Kulturhavn og Søfartsmuseum blev jo så en løsning, der forenede Lone Dybkjærs og kommunens ønsker. Meget mere om dette i det følgende.

Lone Dybkjær fulgte op på mødet i ministeriet den 19. marts med et brev til borgmesteren den 1. juni 1990, hvori ministeren blandt andet skrev, at »Kronborg er utvivlsomt vort væsentligste nationale monument, og jeg mener, at vi har en særlig forpligtelse til nøje at overveje sikringen af Kronborgs omgivelser. Vi må derfor tage os tid til en bred offentlig debat, hvor hovedspørgsmålet må være, om vi også af hensyn til kommende generationer bør friholde værftsarealerne helt for bebyggelse

og genskabe Kronborgs oprindelige omgivelser. Dette ville jo også være et væsentligt aktiv for kommunen.« Borgmester Knud Axelsen reagerede i Helsingør Dagblad med lidt provokerende at spørge, om det måske også var Lone Dybkjærs tanke, at der skulle græsse får på voldene. »Vi kan da ikke leve af Hamlet, og vi kan heller ikke tjene penge på at klippe de får, som vil kunne græsse på grønne arealer omkring Kronborg.«

I brev fra borgmesteren den 31. juli 1990 var tonen dog mere forsonlig. Knud Axelsen henviste til nogle nye visualiseringer af byggemuligheder udarbejdet af firmaet Skaarup & Jespersen som aftalt på mødet med ministeren i marts. Den fælles store interesse i at sikre omgivelserne om landets utvivlsomt væsentligste monument blev i brevet understreget som den basale forudsætning for samarbejdet med ministerens to styrelser vedrørende planlægningen af værftsområdets fremtid. En bred offentlig debat som ønsket af ministeren havde hele tiden været kommunens intension enten i forbindelse med kommuneplantillæg og lokalplanforslag med alternative forslag eller i forbindelse med nyt kommuneplanforslag for 1989-2001, der stod for døren. Det sidste blev nu modellen uden et egentligt forslag, men med stats- og kommuneoplæg indeholdt som bilag, som det ses i kopi fra Kommuneplan 1989-2001. Et statsligt landsplandirektiv var, som borgmesteren skrev, også en mulighed med det håb, at det blev på grundlag af en fælles løsning, der tilgodeså alle ønsker og hensyn – et mål som synes opfyldt af både kommunens forslag og forslaget fra ministeriets styrelser. Som svar på miljøministerens forventning om, at hovedspørgsmålet i den brede offentlige debat blev, om stat og kommune af hensyn til kommende generationer burde friholde værftsarealerne helt for bebyggelse og genskabe Kronborgs oprindelige omgivelser, henviste borgmesteren til den igangværende offentlige debat, hvor det var blevet påpeget, at Kronborgs oprindelige omgivelser absolut ikke var et entydigt begreb. Der havde været flere epoker omkring Kronborg med skiftende

Illustration fra Lone Dybkjærs folder fra 1990, »Kronborg – nu eller aldrig«.

karakter og udstrækning af forsvarsværkerne inklusive glaciser.

Kommunens forslag er reelt identisk med det forslag, som vi fremlagde for Miljøministeren på mødet i marts 1990. Set i bakspejlet var det lidt specielt, at forslag fra ministeriets styrelser indgik sammen med kommunens forslag som bilag i kommuneplanen samtidig med, at miljøministeren kørte en kampagne med sit eget totale frilæggelsesforslag. Ministeriet har tilsyneladende med ministerens accept følt det nødvendigt at bakke styrelserne op i det samarbejde, som havde pågået med kommunen om alternative modeller med varierende bebyggelse på området. Men det var jo også helt i tråd med den aftale, der var indgået med ministeren på mødet den 19. marts 1990.

Der var skarpe reaktioner fra borgerne på såvel kommunens som ministerens holdning med total frilæggelse og dermed to lejre, hvor den ene støttede miljøministerens forslag. Lone Dybkjær lod udarbejde en folder med

overskriften »Kronborg – nu eller aldrig«. Ministerens vision var at genskabe et monument af verdensformat og et forsøg på at opnå den æstetisk fuldkomne løsning, som der stod i folderen. Illustrationen »Kronborg i morgen« var udarbejdet for ministeren af arkitekt Flemming Ålund. Den anden lejr ønskede at bevare havnen i sin eksisterende, fulde størrelse og med en mulighed for fortsat at udnytte selve værftsarealet til erhverv og boliger. Blandt de sidste var holdningerne også delt mellem dem, der nærmest ønskede status quo med bygningerne indeholdende resterne af Helsingør Værft, småerhverv, udlejning til undervisning og til lokale med kunsthåndværk, og en anden gruppe i »udnyttelsesleiren«, der på sigt ønskede boliger, kontorerhverv og kulturinstitutioner på området, som indeholdt i kommunens og de statslige styrelses oplæg til miljøministeren. Diskussionen omkring centralstyret planlægning contra lokalt selvstyre indgik også i den lokale debat. I forhold til Lone Dybkjærs forslag om frilæggelse og genskabelse af Scholtens ravelin, voldanlæg og glaciser – flade, åbne, let skrånende forsvarsanlæg foran volde, raveliner og voldgrav – frembragte visse mod-

standere heraf også spørgsmålet om, hvilken epoke af Kronborg, der skulle genskabes, samtidig med, at disse kritikere fandt, at de genskabte fæstningsværker kunne få et skær af simili, da der ikke længere fandtes autentiske elementer.

Lone Dybkjær var modig nok til at invitere til debatmøde om fremtiden for værfts- og havneområdet den 12. september 1990 i værftets kantine. Der var fuldt hus, men debatten bragte ikke parterne nærmere hinanden. Lone Dybkjærs vision indbragte hende i øvrigt i 1991 den europæiske guldmedalje for bygningsbevaring.

Det lykkedes dermed ikke trods flere års forberedelser for kommunen og miljøministeriet at få afsluttet forhandlingerne om plangrundlaget for værfts- og havneområdet inden vedtagelse af kommuneplanforslaget for perioden 1989-2001. Planen, der blev endeligt vedtaget af byrådet i april 1991, indeholdt derfor ingen nærmere bestemmelser for værftsarealet, men blev angivet som et såkaldt hvidt område, og med forslag fra hhv. kommune og miljøministeriets styrelser som bilag.

Forfra med planlægningen efter Lone Dybkjærs melding og ny miljøminister

Overvejelserne og planlægningen af værfts- og havneområdets fremtid fortsatte efter en tænkepause oven på Lone Dybkjærs udmelding, som jo ikke var en »final decision«, men en vision, et ønske fra ministerens side. Efter folketingsvalget i december 1990 ændredes regeringssammensætningen, så VKR-regeringen blev ændret til en VK-regering, stadig under Poul Schlüters ledelse. Posten som miljøminister blev overtaget af den konservative Per Stig Møller.

Den 17. april 1991 afholdtes møde i det røde værelse på rådhuset med miljøminister Per Stig Møller. Fra kommunen deltog blandt andet fungerende borgmester Vibe Møller, 2. viceborgmester Per Tærsebøl og jeg selv. Efter selve mødet besigtigede vi værfts- og havneområ-

det. Per Tærsebøl sad i øvrigt på dette tidspunkt også i Folketinget i den konservative gruppe sammen med Per Stig Møller. På mødet blev det besluttet at nedsætte en myndighedsgruppe med repræsentanter for kommunen, amtet, Miljøministeriet, Trafikministeriet, Boligministeriet og Frederiksborg amt, det vil sige de tre ejere på området og Miljøministeriet og Frederiksborg Amt som plan- og miljømyndigheder. Jeg sad for bordenden i denne gruppe, og vi havde første møde på rådhuset en månedstid efter den 28. maj 1991.

Vi mødtes på ny med miljøminister Per Stig Møller og hans stab den 25. november 1991, denne gang i Miljøministeriet, hvor trafikminister Kaj Ikast og hans departementschef også deltog. Fra kommunen mødte borgmester Knud Axelsen, viceborgmester Vibe Møller, det konservative byrådsmedlem Torben Nis Hansen, jeg selv, miljøchef Tommy Schmidt og udviklingschef Ulf Hassager. Så vi var i alt 15 mødedeltagere omkring det lange bord i Miljøministeriet. Jo, fremtiden for Helsingør, værftsareal, statshavn og Kronborg var ikke en helt almindelig sag og udfordring.

Vi aftalte på mødet, at kommunen igangsatte miljøforureningsundersøgelse på værftets areal, både det statsejede og det kommunalt ejede. Når resultater fra undersøgelsen forelå, ville miljøministeriet i samarbejde med kommunen hurtigt træffe beslutning om den langsigtede arealanvendelse for værftsområdet og Kronborgs omgivelser. Så vi pressede på for at få planprocessen accelereret, ligesom vi også på mødet fik aftalt, at miljøministeren straks efter rettede henvendelse til boligministeren om en bedre vedligeholdelse af Kronborgs bygninger. Det viste kommunens respekt for klenodiet. Trafikminister Kaj Ikast ville via sin statshavnsadministration sørge for, at Nordre Moles kajstrækning blev renoveret, og at virksomheden »Portland Cement« blev flyttet fra Nordre Mole, så kajen kunne anvendes til mindre krydstogtskibe. Endelig aftaltes det, at den tidligere nedsatte »Myndighedsgruppe« skulle skabe beslutningsgrundlag for en kommunal overtagelse af hele eller dele af statshavnen.

I oktober 1992 fremlagde vi rapporten »Konsekvensberegninger af modeller for Helsingør Værftsareal«. Udviklingsafdelingen på rådhuset med Ulf Hassager i spidsen var sekretariat for gruppen. Rapporten indeholdt fire modeller som grundlag for beregningerne. Den første model opererede med total frilæggelse af arealerne omkring Kronborg med retablering af den ydre voldgrav, en genopførelse af Scholtens Ravelin og anlæggelse af glaciser foran voldene.

Den anden model omfattede en delvis frilæggelse af arealer omkring Kronborg med retablering af den ydre voldgrav, en genopførelse af general Scholtens Ravelin og opførelse af glaciser til voldene. Mod nordvest ved Havnegade/Kronborgvej afsattes et byggefelt til bebyggelse til offentlige formål, kultur, turisme eller lignende.

Lige lidt historie om Scholtens Ravelin, da meget af diskussionerne om værfts- og havneområdets fremtid har kredset om denne ravelins genskabelse eller ej. Lars Bjørn Madsen og Kenno Pedersen fra Bymuseet beskriver i en af fortællingerne i deres bog »Mellem Helsingør og Kronborg« fra 2005, at Christian 5. i 1688 indkaldte brigadér Jobst Scholten til at forfatte en plan til en ny fæstning eller rettere en udbygning af det eksisterende mindre fæstningsanlæg. Anlæggelsen af det ydre Kronværk blev udført af 1.200 soldater ledet af prins Ferdinand Wilhelm af Württemberg. De to raveliner blev så opkaldt efter de to personer. Af de historiske tegninger i bogen fremgår betegnelsen »Scholtens Ravelin« og »General Scholtens Ravelin«, altså ikke noget »Von« foran Scholten. Jobst Scholten endte som general, og jeg fandt ved opslag på nettet et dokument fra 1712 i Rigsarkivet, hvor der alene står anført Scholten, Jobst, general. Det har jo også spillet ind i diskussionerne, at kronværkerne netop ikke har været et statisk element fra færdiggørelsen af Kronborg Slot i 1584. Det blev, som det fremgår, udbygget og senere reduceret. Scholtens Ravelin og det ydre kronværk var færdiganlagt i 1690, og i to omgange blev ravelinen reduceret, først i 1859-62, da havnen

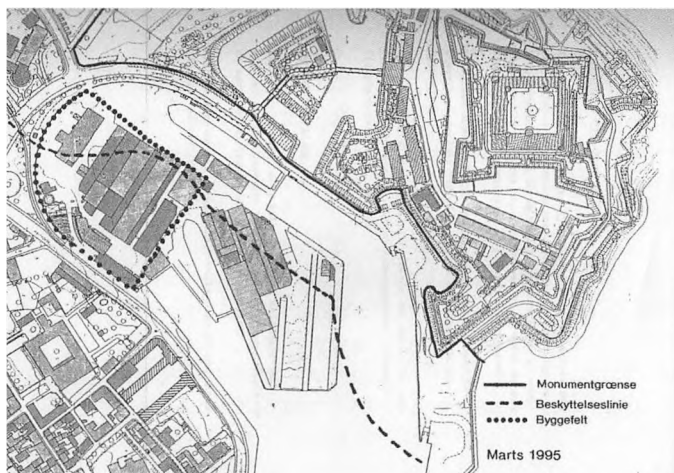
blev udvidet til brug for træskibsværft, og derefter i 1877-78, hvor det sidste af ravelinen blev bortgravet ved anlæg af nyt havnebassin mellem værft og fæstningsterræn.

I den tredje model indgik fortsat bebyggelse på den kommunalt ejede del af værftsarealet, jfr. den tidligere viste plan over eksisterende forhold 1994, mens det statsejede værftsareal skulle frilægges og hele havnearealet med de to dokker opretholdes. I den fjerde model var en del af Kronborgs tidligere forarealer, glaciserne, retableret sammen med den ydre voldgrav og en genopbygning af general Scholtens Ravelin. Alle eksisterende haller og bygninger på den daværende statslige del af værftsarealet skulle fjernes, mens bygningerne på det kommunalt ejede værftsareal opretholdtes.

Konsekvenserne af modellerne var en mindre havn i to af modellerne og færre arbejdspladser, men på den anden side større rekreative, turistmæssige og historiske kvaliteter. De økonomiske konsekvenser ved oprydning, etablering af ravelin, renovering af volde og kajanlæg, men uden nybyggeri, blev anslået til 120-150 millioner kr. i de fire modeller.

Jeg er ret detaljeret her for at vise, hvor stor spændvidden i den fremtidige anvendelse og udnyttelse af værfts- og havneområdet fortsat var her otte år efter værftets lukning. Og selvfølgelig samtidig også udtryk for holdningsforskellene mellem stat og kommune, hvor vi på kommuneside var fuldt bevidste om, at staten via beskyttelseslinje i forhold til Kronborg, havde fat i den lange ende. Så de diplomatiske evner skulle virkelig i brug, selv om vi også fra kommunens side havde og har fuld respekt for Kronborg og slottets omgivelser, som det også afspejles i model 2, som var et af kommunens forslag.

Samme måned som myndighedsgruppen fremlagde sin rapport, oktober 1992, ansøgte J. Lauritzen Holding/Helsingør Værft om tilladelse til ny færgerute fra værftsområdet. Miljøminister Per Stig Møller afviste ansøgningen i brev til direktør Ole Lauritzen med begrundelse i den trafikale belastning og nærheden til

Beskyttelseslinje og monumentgrænse i forhold til Kronborg, 1995.

Kronborg, og Per Stig Møller nævnte samtidig ønsket om at genskabe fæstningsværket. Et noget specielt initiativ fra direktør Ole Lauritzen i en fase, hvor vi sad i konstruktive forhandlinger med staten om en kombination af byggeri og genskabelse af dele af forsvarsanlægget omkring Kronborg, og hvor vi netop året før havde fået frilagt nordre mole ved SFL-færgerens flytning til færgeanlægget ved stationen. Selvfølgelig et legitimt ønske fra et gammelt rederi, Lauritzen, med faderen, skibsreder, Knud Lauritzen, som en legendarisk person i det blomstrende maritime Danmark i efterkrigstiden. Samtidig var Lauritzen-koncernen naturligt på jagt efter nye, indtægtsgivende aktiviteter efter ophør af værftsindustri i Helsingør og Frederikshavn og med samtidig dårlig udvikling for rederierne i J. Lauritzen-koncernen.

Endnu en interessant begivenhed fandt sted i oktober 1992. Dania Nostra, senere Europa Nostra Danmark, arrangerede nemlig en meget velbesøgt høring i Kronborgs Riddersal om Kronborgs omgivelser, om den bygningskulturelle arv og reetablering af forsvarsværkerne. Jeg redegjorde som kommunaldirektør for historikken efter værftets lukning og for de

aktuelle planer og alternative modeller i den netop fremlagte rapport. Per Stig Møller fokuserede naturligt på muligheden for genskabelse af dele af Kronborgs forsvarsanlæg. Der var endvidere indlæg fra rigsantikvar Olaf Olsen om Kronborgs historiske betydning og fra arkitekt Kjeld Borch West fra Skov- og Naturstyrelsen om Kronborg-projekterne, mens Prins Henrik, præsident for Europa Nostra, talte om Europa Nostra og det europæiske billede inden for Dania Nostra komiteen, Catharina Collet, rundede af med et bud på en sluterklæring.

I marts 1993 fremlagde kommunens bygningsstjeneste en rapport med bygningsvurdering og økonomiske skøn for reovering og vedligeholdelse af værftsbygningerne. Renoveringsomkostningerne blev opgjort til små 70 millioner kr. for bygningerne eksklusiv de store grå haller på værftshalvøen.

Svend Auken miljøminister 1993 og ny bevægelse i sagen

Med Tamilsagens afslutning og regeringen Poul Schlüters tilbagetræden blev Poul Nyrup Rasmussen statsminister, og Svend Auken overtog posten som miljøminister i januar 1993.

Med de foreliggende rapporter og analyser var det i maj 1993 tid til en ny drøftelse med miljøministeren. Den 5. maj 1993 mødte borgmester Knud Axelsen, viceborgmester Per Tærbsøl, jeg selv og udviklingschef Ulf Hassager op i Miljøministeriet til møde med Svend Auken, og hans stab fra ministerium og planstyrelse samt repræsentanter fra Trafikministeriet. Trafikministeriet var part som ejer af værftshalvøen, området med beddinger og de store grå skibsbygningshaller, jfr. plan over eksisterende forhold 1994. Svend Auken ledede mødet på sin kendte, friske facon med vid og et stænk af humor. Vi opnåede enighed om retningslinjerne for det videre arbejde. Hovedparten af arbejdspladserne skulle bevares, udsigten til Kronborg skulle forbedres og den samlede plan måtte ikke indeholde bygninger

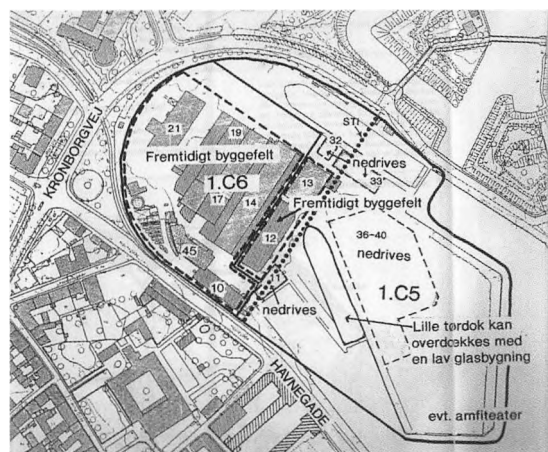
eller anlæg, der på længere sigt kunne forhindre en rekonstruktion af voldanlægget omkring Kronborg, herunder Scholtens Ravelin. Der blev udsendt en fælles pressemeddelelse fra Auken og Axelsen med overskriften »Enighed mellem stat og kommune om Værfts- og Kronborgprojektet«. Næsten symbolsk, at aftalen omkring Kronborgs omgivelser blev indgået på Danmarks befrielsesdag, 5. maj.

Vi fortsatte på dette grundlag på embedsmandsplan med en række møder med de to ministerier i 1993 og 1994. Svend Auken havde samtidig sat rigsantikvar Olaf Olsen ind som sin og Miljøministeriets rådgiver med hensyn til værftsarealets nære beliggenhed til Kronborg. I den egenskab besøgte Olaf Olsen den 7. april 1994 Helsingør, og mødet startede på rådhuset kl. 9 om morgenen i det røde værelse, hvor borgmester Per Tærsebøl, der var tiltrådt som borgmester den 1. januar 1994, og jeg tog imod. Hovedtemaet for møde og efterfølgende besigtigelse på værftsområdet var afgrænsning af byggefelt.

Ved et efterfølgende møde den 17. maj 1994 i Miljøministeriet med kontorchef Kirsten Vintersborg, Landsplanafdelingen, som vært og med deltagelse af rigsantikvar Olaf Olsen samt mig og Ulf Hassager fra Helsingør blev retningslinjerne for plangrundlaget for værftsarealet aftalt. Ministeriet fulgte op på mødet i to skrivelser af 9. og 16. juni, hvor ministeriet afslutningsvis tilkendegav, at kommunens udkast til planbestemmelser i kommuneplan for værftsområdet udgjorde et fornemt grundlag for den videre planlægning. Kirsten Vintersborg var en gennemgående figur fra Miljøministeriet i Værfts- og havneplansagen i 1990'erne og en kvalificeret modspiller med samtidig forståelse for kommunens synspunkter og ønsker.

Efter denne aftale skulle de store grå skibsbygningshaller på værftshalvøen, bygning 36-40 på tegningen over byggefelterne, og øvrige mindre bygninger nedrives, det vil sige bygning 11, 32 og 33, med henblik på at skabe udsigt fra byen til Kronborg. Arealet skulle i det væsentlige friholdes for ny bebyggelse,

og der måtte ikke ske ændringer på området, der ville være til hinder for en rekonstruktion af Scholtens Ravelin, den ravelin, der senere som del af landskabsprojektet er genskabt i moderne udformning. Den gamle standok kunne overdækkes med en lav glasbygning ved eventuel anvendelse af dokken til opbevaring af museumsskibe. Et amfiteater på værftshalvøen var en mulighed. Byggefeltet blev afgrænset som det fremgår af tegningen. Stat og kommune skulle søge at få overflyttet Handels- og Søfartsmuseet fra Kronborg til nye eller eksisterende bygninger i den forreste del af byggefeltet, bygning 12 og 13 på tegning. Ikke-erhvervsmæssige søfartsaktiviteter i tilknytning til havn og havneområde var også muligt. På den resterende del af byggefeltet ville kommunen give mulighed for, at den eksisterende maskinfabrik, H.V. Turbo, kunne opretholdes frem til 2025. Ved hel eller delvis fraflytning skulle området i fremtiden anvendes til kulturelle og turistmæssige formål. Opførelse af ny bebyggelse på området skulle være med respekt for den nære placering til Kronborg og byen, hvor 100-meters beskyttelseslinjen i henhold til naturbeskyttelsesloven kunne nødvendiggøre en dispensation ved udnyttelse af en del af byggefeltet. Fra Havnegade til indgangen til Kronborg over voldgraven skulle der udlægges areal til en stiforbindelse.

Plan over byggefelter, 1994.

Vigtige aftaler med Lauritzen-koncernen og Trafikministeriet 1994 og 1995

1994 var i fortsættelse af Auken-aftalen fra 1993 på flere måder et meget væsentligt år for den videre planlægning og udvikling af værfts- og havneområdet. Som opfølgning på aftalen med Miljøministeriet havde vi i efteråret tætte forhandlinger, dels med Helsingør Værft A/S om rydningen af værftshalvøen og fremtidig lejeaftale for den resterende del af værftsområdet, dels med Trafikministeriet om overtagelse af værftshalvøen. Vi havde flere møder i september og oktober med Helsingør Værft A/S med direktør Esmann Olesen i spidsen. Grundlaget for møderne var kommunens udkast til aftale mellem kommunen og Helsingør Værft. Der tilbagesod dog væsentlige knaster. Efter forslag fra Esmann Olesen aftalte vi et møde lørdag den 26. november kl. 9 på Esmann Olesens gård i Vejenbrød med det sigte at komme endeligt i mål med en aftale. Borgmester Per Tærsebøl og jeg mødte op, og ved morgenbordet midt i gårdens rummelige landkøkken sad endvidere som repræsentanter fra Helsingør Værft A/S direktør Svend Dyrlov-Madsen, Lauritzen-koncernen, og direktør Ejnar Møller, HV-Turbo. Esmann Olesens hustru, Kate, havde dækket fint morgenbord, og der var lunt morgenbrød til kaffen. Så der var en god stemning fra morgenstunden. Vores modpart fremlagde et oplæg omkring de udestående punkter i kommunens seneste udkast til aftale 26. oktober 1994. Efter tætte drøftelser formiddagen igennem nåede vi frem til et forhandlingsresultat, der så efterfølgende skulle forelægges økonomiudvalg og byråd til godkendelse.

Inden Tærsebøl og jeg forlod gården viste Esmann Olesen os rundt i gårdens længer. Med stolthed åbnede Esmann Olesen døren til sit meget imponerende hobbymaskinværksted, der var flot monteret med drejebænk, fræse-re, søjleboremaskine med mere, og alt i fineste orden. Her omsatte Esmann i fritiden

sine teoretiske evner fra sin uddannelse som civilingeniør. Det supplerede fint det billede, som jeg i forvejen havde af ham. Grundig, rolig, velovervejet med sit stille, blide vestjyske tungemål og med sin jyske stædighed bag det charmerende smil. Altid med gensidig respekt i forhandlinger, hvor man var helt bevidst om, at man havde en dreven handelsmand over for sig. Et sympatisk og ordentligt menneske.

Hovedelementerne i den samlede aftale, der skulle erstatte de eksisterende areallejekontrakter mellem Helsingør Værft A/S og henholdsvis Helsingør Kommune og Helsingør Statshavn var for det første, at Helsingør Værft for egen regning skulle ryddeligggøre størstedelen af Værftshalvøen – det ikke-skraverede areal på tegningen over byggefelter – det vil sige nedrive og fjerne samtlige bygninger, beddinger, kraner og kranspor på dette areal. Samtidig forpligtede Helsingør Værft sig til at fjerne fundamenter, befæstninger og underjordiske rør, ledninger og andre installationer ned til kote + 1 meter svarende til et par meter under daværende jordoverflade. Arealet skulle herefter efterlades i grovreguleret stand. Aftalen med Helsingør Værft forudsatte, at Helsingør Kommune samtidig overtog hele værftshalvøen fra Staten, jfr. skelgrænse mellem Statshavnen og Helsingør Kommune på tegningen. Med videre henvisning til tegningen skulle det krydsskraverede areal, bagerste del af værftsområdet udlejes fra kommunen til HV-Turbo frem til 1.1.2025. Det betød, at dette areal med bygninger overgik fra Helsingør Værft til HV-Turbo i en ny lejeaftale med kommunen. I kommunens lejeaftale med HV-Turbo indgik endvidere bygning 11, jfr. tegningen over byggefelter og luftfoto af værftsområdet, frem til 31.5.2002 med det formål, at HV-Turbo inden kunne få flyttet sine kontoraktiviteter over i bygning 45 mod Allégade. Helsingør kommune gav samtidig HV-Turbo et principtilsagn om tilladelse til nedrivning af lagerbygning 29, se tegning, og opførelse af ny bygning på samme areal samt opførelse af en anden ny bygning på arealet mellem bygning 29 og 19 til lager- og produktionsformål. HV-Turbo var i god vækst,

hvorfor der var en positiv holdning til denne udbygning. I parentes bemærket kendes disse bygninger i dag som de noget pænere haller bagerst på området, hvor den ene huser Street-food. Det igangværende Reparationsværftet Helsingør A/S, drevet af privatpersonen Ove Petersen, og lejer hos Helsingør Værft A/S, fik efter aftalen en lejeaftale med kommunen omfattende den lille dok 2, bygning 13 og arealerne omkring frem til 29.11.2001. Den nye grundleje i alle lejeforhold med kommunen blev sat til 50 kr. pr. m² med årlig regulering på 2 pct.

Et af de tungeste temaer i forhandlingerne var hele miljøspørgsmålet med muligt behov for oprensning på værftsgrunden. Parterne enedes om at dele udgifterne på anslået 700.000 kr. til en tæt overfladeundersøgelse af den øverste meter på værftsgrunden suppleret af 157 dybere hotspot-boringer. Undersøgelsen blev denne gang udført af firmaet Falkenberg. Efter aftalen kunne Helsingør Kommune ved eventuel forurening kun rejse krav mod Helsingør Værft A/S efter bestemmelserne i den gældende miljølovgivning. Allerede i 1992 havde kommunen sammen med Helsingør Værft forestået en miljøundersøgelse af området udført af Carl Bro A/S. Den viste, at jordens indhold af tungmetaller var væsentligt højere end gældende for normal jord og med betydelige koncentrationer flere steder. Endvidere blev der påvist forurening fra olieprodukter og opløsningsmidler. Den eksisterende anvendelse gav ikke sundhedsmæssige betænkeligheder for personer, der færdedes på området. Man anså ikke forureningen som en trussel for grundvandsinteresser og dermed drikkevand, da området lå op til Øresund og dermed i forvejen var uanvendeligt til drikkevand. I forbindelse med anden anvendelse og nybyggeri ville det være nødvendigt med afgravning af de forurenede jordlag og yderligere foranstaltninger til sikring af indeklima. På områder, der ikke skulle bebygges eller befæstes, ville det alene være nødvendigt at afgrave forurenede jord i forbindelse med terrænregulering med efter-

følgende påfyldning af muldrag på 50 cm. Ved eventuel opfyldning af havneareal ville mindre forurenede jord kunne genanvendes med nødvendige afskærmninger. Den nye undersøgelse i 1995-96 foretaget før og efter nedrivningen af de store grå haller på værftshalvøen viste i det store og hele samme resultater og dermed samme konklusioner som rapporten fra 1992.

Ikrafttrædelsestidspunkt for aftalen mellem Helsingør Kommune og Helsingør Værft A/S blev sat til 1.1.1995. Vi nåede at få godkendelse af aftalen i økonomiudvalg og byråd i december 1995, og den 20. december 1995 kunne borgmester Per Tærsebøl og jeg sammen med direktør Esmann Olesen, Helsingør Værft A/S, og Ejnar Møller, HV-Turbo, underskrive aftalen på borgmesterens kontor og samtidig ønske hinanden god jul. Aftalen forudsatte, at vi som kommune fik en aftale på plads om kommunens overtagelse af Trafikministeriets ejerskab af værftshalvøen.

Forhandlingerne med Trafikministeriet foregik derfor parallelt. I marts 1995 fik Trafikministeriet godkendelse i Finansudvalget til en vederlagsfri overdragelse af værftshalvøen, hele den forreste del af værftsområdet, til Helsingør Kommune med tilbagevirkende kraft fra 1.1.1995. I aftalen med staten indgik også kommunal overtagelse af et mindre statsareal under Boligministeriet beliggende mod Kronborg, jfr. den tidligere viste plan over forholdene i 1994. Dermed blev kommunen ejer af hele det samlede værftsområde. Dette var i tråd med den strategi, som vi havde lagt, nemlig at planlægning og udvikling af værftsområdet og havneområdet i øvrigt ville blive mere enkelt og med mere effektiv fremdrift, hvis vi som kommune blev ejere af hele området. Det var dog et krav fra Trafikministeriet, at der fremover ikke måtte ske færgedrift fra Nordre Mole og Kongekajen og dermed heller ikke måtte opføres terminalbygninger på disse områder. Selvfølgelig et vilkår opstillet på bestilling fra Boligministeriet, hvorunder Slots- og Ejendomsstyrelsen hørte, og fra Miljøministeriet. Resten af inderhavnen var dog fortsat i Statshavnens/Trafikministeriets regi. Først 9 år se-

nere den 1.1.2004 overtog kommunen resten af statshavnen. Jeg vender tilbage hertil.

Ser man samlet på aftalerne, var der, som det fremgår, ingen betalinger for de forskellige overdragelser og frigørelser af lejekontrakter. Helsingør Værft A/S havde på deres side en interesse i at komme ud af lejeaftalen med stat og kommune efter ophør af skibsværftsdriften i 1983 trods mindre skibsaktiviteter og udlejningsvirksomhed i årene efter. Samtidig var det også deres mål at minimere omkostningerne ved exiten. Samtidig ville Helsingør Værft A/S sikre deres søsterselskab i Lauritzen-koncernen, HV-Turbo A/S, klare og langsigtede konditioner for denne virksomheds fremtidige drift på området. Så reelt var det jo en overordnet Lauritzen-strategi, og derfor var direktør Svend Dyrlov-Madsen, Lauritzen-koncernen, netop også med på det afgørende møde på Esmann Olesens gård den 26. november 1994. Staten havde tilsvarende en interesse i at komme ud af ejerforholdet på værftshalvøen. Det gav en beskeden lejeindtægt, og der var udsigt til krav om vedligeholdelse af kajstrækninger rundt om værftshalvøen for ejeren. Fra kommunens side var vores interesse at få ejendomsretten over det samlede område i ryddeliggjort stand og uden risiko for særlige ekstraomkostninger fremover.

Samtidig var det kommunens interesse at skabe gode fremtidsvilkår for HV-Turbo, der med ca. 250 medarbejdere var i god udvikling, og at sikre, at virksomheden blev i kommunen. Personligt havde jeg siden starten af 90'erne dialog med direktør Ejnar Møller, HV-Turbo, omkring udflytning af HV-Turbo til det på det tidspunkt nye industriområde ved Rørtang. Med den fremtid, der lå for værftsområdet og inderhavnen, var det vanskeligt at se en HV-Turbo virksomhed med et udviklingsbehov fortsat liggende midt i området. Lejeaftalen med Helsingør Værft A/S og dermed HV-Turbo løb til 2001, så jeg fandt, at det for en stor virksomhed måtte være afgørende at have sikkerhed for fremtiden samtidig med, at vi fra kommunens side havde en interesse i, at virksomheden blev i kommunen kombineret

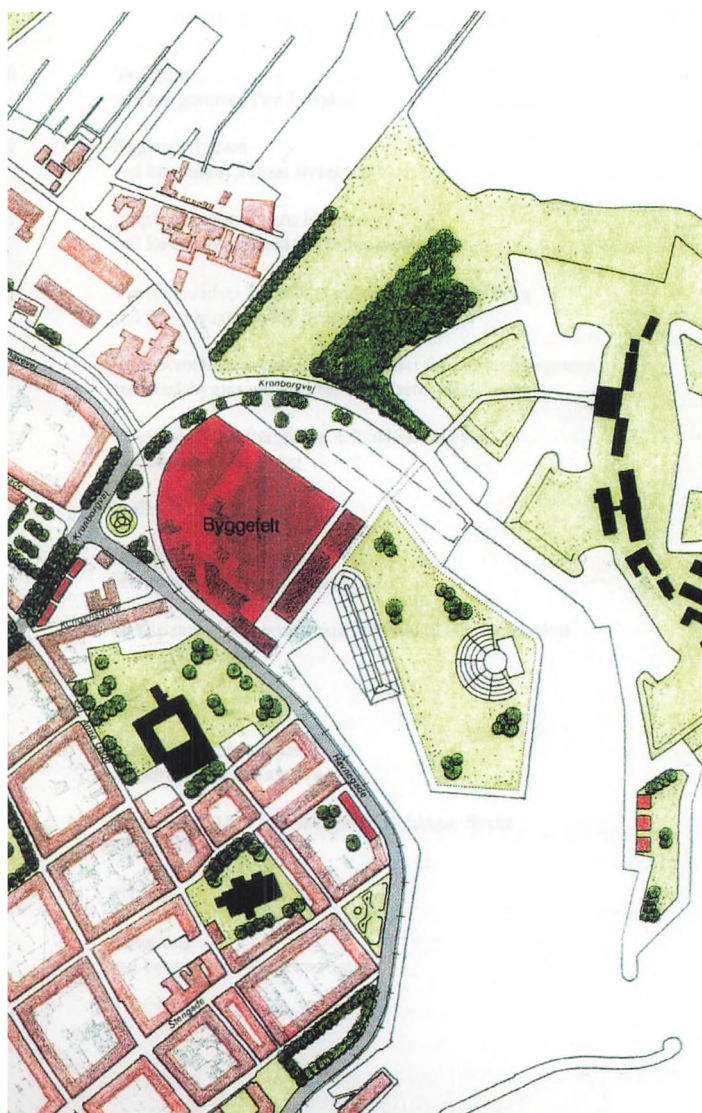
med, at en udflytning til Rørtang gav større perspektiv for den langsigtede planlægning og udvikling af hele værfts- og havneområdet. Jeg skitserede i 1992, var det vist, en model for en sådan tidligere kommunal overtagelse af værftsområdet og salg af grund til HV-Turbo på Rørtang. Jeg fremlagde disse tanker på et lukket møde i Økonomiudvalget uden for dagsordenen. Jeg husker, at viceborgmester Vibe Møller her og andre gange, når jeg under mødet gik op til tavlen i det røde værelse for at beskrive idéer og forslag, med et smil sagde, at nu skulle man være ekstra vågen og på vagt. Men direktør Ejnar Møller og vicedirektør Henrik Ellegård var ikke indstillede på at gå videre med en sådan plan. De var bange for, at hvis man åbnede for sådanne overvejelser om udflytning med de nu tyske ejere, Kühne, Kopp & Kausch, ville en flytning ikke blive op over bakken til Rørtang, men til Tyskland eller et andet sted i udlandet. Så de videre drøftelser stoppede. Som beskrevet ovenfor endte det ved aftalen med Helsingør Værft og Lauritzen-koncernen med, at HV-Turbo fik en lejeaftale med kommunen frem til 2025. I 2006 blev HV-Turbo i øvrigt solgt videre fra de tyske ejere til anden tysk koncern, Siemens, som så i 2012 valgte at flytte HV-Turbos produktion til et af deres eksisterende produktionsanlæg i Frankenthal i Tyskland. 120 medarbejdere blev opsagt, mens 70 medarbejdere i udviklings- og forskningsafdelingen fortsatte i bygningen mod Allégade.

Plangrundlaget fastlægges i kommuneplantillæg nr. 18

I september 1995 blev tillæg til Helsingør Kommuneplan 1989-2001 endeligt vedtaget. Tillægget indeholdt det formelle plangrundlag for den videre udvikling af værftsområdet og dermed konsekvensen af de aftaler, der var indgået med miljøminister Svend Auken, Miljøministeriet, Trafikministeriet og med Helsingør Værft i årene 1993 og 1994.

Efter de indgåede aftaler var kommunen således den 1. januar 1995 ejer af hele værfts-

arealet, som efter kommuneplanen nu var udlagt til kulturelle og turistmæssige formål, og hvor Handels- og Søfartsmuseet efter aftalen med miljøminister Svend Auken skulle søges integreret. Den samlede ramme for bebyggelse var fastlagt til 31.500 m², og de store skibsbygningshaller, kraner og bygninger i øvrigt uden for det nye byggefelt skulle fjernes.

Idéskitse for værftsarealet fra Helsingør Kommuneplan 1995-2007.

Kommuneplanen fastlagde derimod ikke en bærende hovedidé for den fysiske udvikling af hele værftsområdet og dermed et grundlag for en etapevis realisering af planerne. Jeg nedsatte derfor i starten af 1995 en arbejdsgruppe, der skulle udarbejde forslag til idéoplæg for den fremtidige anvendelse af værftsarealet med udgangspunkt i kommuneplanens bestemmelser. Der forelå nu ny kommuneplan 1995-2007, hvor det særlige tillæg om værftsarealet fra september 1995 var indarbejdet. Jeg var selv formand for arbejdsgruppen, der endvidere bestod af museumsdirektør Hans Jeppesen, kulturdirektør Peter Grønholt, museumschef Kenno Pedersen, byplanchef J. Eckhardt-Hansen, arkitekt Mette Galtt, landskabsarkitekt Bente Mørch, udviklingschef Ulf Hassager, vicekontrorchef Mogens Ravn og vicekontrorchef Frederick Williams.

På baggrund af kommuneplandebatten med borgermøder, indsigelser, presse og skitsering i arbejdsgruppen af en række konkrete ideer og forslag til indhold på værftsområdet opstillede gruppen i sin rapport om den fremtidige anvendelse af Værftsarealet i Helsingør fra september 1996 et idégrundlag med overskriften »Øresundscenter«. Et center, der blev tænkt som et knudepunkt, et sted for oplevelse, viden og identitet funderet i en regional sammenhæng på baggrund af geografisk, historisk og kulturel samhørighed uafhængig af landegrænser, det vil sige området, som vi i dag betegner som Øresundsregionen. Et »Øresundscenter« skulle give brugerne en dybere og bredere forståelse for Øresundsregionens forudsætninger og dermed give borgerne og brugerne bedre mulighed for at deltage kvalificeret i udviklingen og prægningen af fremtiden i regionen. Multikulturelle funktioner inkl. Handels- og Søfartsmuseet i et moderne museums-setup indplaceret i bygning 12 og 13, og udnyttelsen af vandet skulle være grundelementerne. Samtidig blev vigtigheden af sammenhængen med de omkringliggende områder betonet, nemlig nærheden til Kronborg, Grønnehave-Nordhavnen, Nordre mole-Statshavnen og bykernen. Dermed var ambitionen,

at der skabtes en arkitektonisk, landskabelig og trafikalsammenhæng mellem værftsområdet og dets omgivelser. De besøgende, byens, kommunens og regionens befolkning samt turister skulle have mulighed for at deltage i kultur- og fritidsaktiviteter for oplevelse og udfoldelse, for at uddanne sig, for at handle og spise eller blot for at nyde området ved at bevæge sig omkring.

Som konkrete forslag bag udarbejdelsen af idégrundlaget lå »Værftet – et center for maritime aktiviteter« udarbejdet af Handels- og Søfartsmuseet, beskrivelse af en række elementer til et Øresundscenter blandt andet bibliotek centreret om Øresundsregionen, Grænses forskningsinstitut, refugium for forfattere og udøvende billedkunstnere med relation til regionen, fremtidsværksted, Øresundsakvarium ved overflytning og udvidelse af Københavns Universitets eksisterende Marinbiologiske Institut og akvarium ved Nordhavnen, besøgscenter og Hamlet Museum. Miljøminister Lone Dybkjærs model med total frilæggelse af området med genskabelse af voldgrav, glaciser og Scholtens Ravelin indgik også, og det samme med forslag fra arkitekt Mikael Krøll med renovering af værftsområdet med et indhold af maritime funktioner, herunder museum og bådværft, teaterhus, amfiteater, blandet erhverv med mere. I og omkring den store dok havde arkitekt Preben Munch Andersen et forslag med større teater, et forslag, der var tænkt som et alternativ til kommunalt teater ved Svingelport, som der i disse år blev arbejdet med fra kommunens side. Muligheden for parkering i den store dok var også på banen, hvor Cowi for kommunen havde opstillet tre alternativer med forskellig kapacitet og økonomi.

Rydning af værftshalvøen 1995-96 – nye horisonter – Kulturby 1996

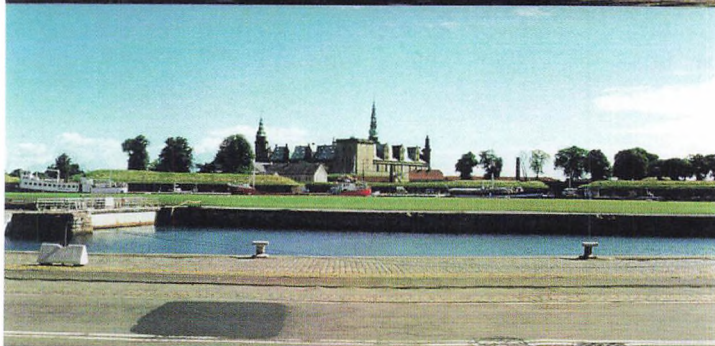
Helsingør Værft A/S arbejdede i samme periode med opfyldelsen af deres del af den indgåede aftale med kommunen. I perioden forår 1995 til forår 1996 blev der på hele værftshalvøen foretaget oprydningsarbejder med nedriv-

ning af bygninger, opbrydning af belægninger, sløjfning af kabelgrave, togskiner, kranspor samt pumperum til den store dok, og de lange beddinger blev fjernet med aflukning mod havnen. De store grå haller var revet ned, og fundamenter var fjernet til 1 meter under terræn. Tungmetalforurenet jord var planeret ud på værftshalvøen og afdækket med 25 cm ren jord tilsået med græs. Alle faste belægninger omkring dokker var fjernet, og de tidligere befæstede arealer henlå nu grovplaneret med stabilt genbrugsgrus. Langs dokker og kajkanter var der med rør forberedt for trækning af kabler til belysning.

Det ryddede og planerede område 1996.

Af billedet fremgår, hvordan området tog sig ud efter nedrivning, oprydning og planering, altså i 1996. Bygning 11 kunne efter aftalen med Helsingør Værft A/S blive liggende til HV-Turbos anvendelse frem til 2002 inden overflytning til bygning 45, jfr. den tidligere viste plan over byggefelter, mens nedrivning af bygning 32 og 33 afventede afviklingen af Kulturby 1996, som jeg nedenfor vil fortælle lidt om, da der er en sammenhæng til udviklingen og styrkelsen af kulturliv og -events i det fremtidige kulturområde Helsingør.

*Effekten af rydningen af værftshalvøen i 1995-96 set fra byen fremgår af billederne her. Der blev lukket op fra byen mod Kronborg. Samtidig ses også, at værftshalvøen trods renovering og græsbeklædning ikke var i en fuldt præsentabel tilstand. Som det fremgår af det sidste billede blev der samtidig skabt adgang fra byen over værftsområdet til Kronborg med en midlertidig bro over den store dok. Broen hvilede på den gamle dokport.
Fotos: Udviklingsafdelingen, Helsingør kommune.*

Kulturby 1996

Den samlede hovedstadsregion var involveret i København som Kulturby 1996 med arrangementer og bidrag. Det Kongelige Teater havde fået en pæn bevilling til støtte for et par større opførelser i hovedstadsområdet. Daværende direktør for Det Kongelige Teater, Michael Christiansen, henvendte sig i 1995 til borgmester Per Tærsebøl for at høre om kommunens interesse i at indgå i et samarbejde om opførelse af en ny Hamlet ballet i august 1996 med Den Kongelige Ballet på Kronborg med musik af Rued Langgaard og Sort Sol og med koreografi af Peter Schaufuss. Kommunen skulle stå for tilskueropbygningen og en række andre opgaver. Vores udgifter blev anslået til ca. 1 million kr. Tærsebøl var bekymret for, om økonomien kunne holde, og hvad ville byrådet sige til en ny bevilling ud over det, vi allerede havde bidraget med til Kulturbyåret. Jeg talte stærkt for, at vi skulle gå med. Jeg fandt, at det var en glimrende måde at markere byens og kommunens fremtidige kulturprofil på og samtidig være en aktiv del af Kulturby 96. Som jeg sagde: »Afslår vi, kan vi se Det Kongelige Teater gå til Roskilde i stedet og stå og ærgre os bagefter.« Vi gik til økonomiudvalg og byråd og fik accept på deltagelse. Der blev bygget stor scene i voldgraven mod de gule eksercerbygninger og tilskueropbygning til 3.000 mennesker på arealet foran. Det Kongelige Kapel skulle have siddet oppe på volden bag scenen og spillet Rued Langgaard-delen, mens gruppen Sort Sol skulle placeres til den anden side og spille egen musik. På grund af sommerferie måtte Det Kongelige Kapels deltagelse droppes. Så Sort Sol var alene live kombineret med indspillet musik af Rued Langgaard. Stor succes. Med det store setup med scene og tilskueropbygning foreslog jeg, at vi udvidede de fem aftener med ballet til 10 yderligere store arrangementer, operafestival tre aftener med verdensstjerner, jazzfestival tre aftener med store navne og fire aftener med dansk-svensk pop og rock under en samlet markedsføringsparaply – »Hamlet Sommer«. Toldkammeret var vores operative enhed. Vi kal-

kulerede, at vi stadig kunne holde os inden for en samlet kommunal udgift på godt 1 million kr. med balance i udgifter og indtægter for de 10 ekstra arrangementer. Tærsebøl nikkede. Vi havde over 30.000 mennesker til de i alt 15 succesfulde aftener. Men budgettet holdt ikke helt. Vi endte med en merudgift på 3-4 millioner kr., og borgmesteren og jeg måtte stå skoleret i byrådet til en næse. Alligevel endte byrådet med ved budgetlægningen i oktober 1996 for de kommende år at afsætte ca. 3 millioner kr. årligt til »Hamlet Sommer«, primært til Hamlet-opførelser. »Hamlet Sommer« er senere blevet til den selvejende institution »Hamlet Scenen«. Så 1996 blev starten på en ekstra satsning i opbygningen af Helsingør som en stærk kulturby og -kommune ud over alt det, der tegnede sig omkring værft og havn.

Opførelse af Hamlet Ballet på Kronborg i Kulturbyåret 1996. Foto: Arne Magnussen.

Et andet element i Kulturby 96 ved Kronborg var Cantabile 2's opførelse af en særlig Hamlet-forestilling, hvor optrædende og tilskuer vandrede rundt mellem 15-20 tableauer på værft og Kronborg. Derfor fik bygning 32 og 33 lov at stå til efteråret 1996, så bygning 32 kunne indgå i forestillingen. Så også et signal om fremtiden og forvandlingen af værfts- og havneområde set i sammenhæng med Kronborg og alle dens kvaliteter og muligheder. Jeg vender tilbage til de ekstra initiativer for selve Kronborg.

*Arbejdet med den fremtidige
anvendelse af værftsområdet
– alternative modeller – et gennembrud*

Men tilbage til rapport fra september 1996 fra arbejdsgruppen om den fremtidige anvendelse af værftsområdet. Rapporten dannede grundlag for et seminar den 25. oktober 1996, hvor byrådet mødtes med en særligt indbudt kreds af sagkyndige fra Frederiksborg Amt, Kronborgudvalget, Handels- og Søfartsmuseet, Statshavnen, Slots- og Ejendomsstyrelsen, Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen, Kulturministeriet, Rasmussen & Schiøtz, Helsingør Værft og HV-Turbo, nationale museumsfolk, Europa Nostra, lokale aktører m.fl., i alt omkring 70 personer. Formålet var at høre nogle kvalificerede meninger om arbejdsgruppens idéoplæg og eventuelle alternative forslag til anvendelser og indhold med de spændende muligheder, som værftsområdet rummede. Borgmester Per Tærsebøl bød velkommen, hvorefter jeg opridsede arbejdsgruppens idéoplæg. Efterfølgende gav rigsantikvar Olaf Olsen sit syn på værftsområdets fremtidige indhold set fra Kronborg med afsæt i Kronborgudvalgets igangværende arbejde. Stadsbyggnadsdirektør Ole Reiter, Helsingborg, tegnede et dagsbillede af debatten om Øresundsregionen og dermed perspektivet for værftsområdets fremtidige indhold. Formand for Handelsstandsforeningen i kommunen, Ole Bang, anskuede som sidste oplægsholder værftsområdets fremtidige indhold set fra byen med en anbefaling af et centrum for Øresund, Øresundscentermodellen, baseret på det maritime med Søfartsmuseet som første etape.

I to omgange gruppearbejde i den resterende del af dagen arbejdede alle deltagere med, hvordan værftsarealet bedst kunne disponeres. Udgangspunktet var at tilgodese forskellige behov og interesser, nemlig bevarings-, turist- og rekreative interesser i tilknytning til Kronborg, mulighederne for at udbygge Helsingør med kultur-, uddannelses- og servicefaciliteter samt rekreative anlæg, mulighederne i Helsingør-Helsingborg-potentialet ud fra udviklingen i Øresundsregionen og endelig mulighederne

for at bevare og styrke Kronborg som historisk mindesmærke med optimale muligheder for oplevelse på Kronborg, i Kronborgområdet og i byen. I eftermiddagens gruppearbejde skulle nye, mixede grupper give deres konkrete anbefalinger til byrådet med funktioner, kvaliteter, finansiering med mere. En god, engageret og intensiv debat gav mange synspunkter og forslag: Internationalt musikhus og teater, maritimt center, uddannelsesfunktioner, Lone Dybkjærs model, sammenbinding med kanal af statshavn og Nordhavn, Øresundsinstitut, genetablering af ravelinen. Debatten i grupperne kredsede også meget om HV-Turbos fortsatte virke frem til 2025, der gav en væsentlig binding på planovervejelserne, mens HV-Turbos repræsentanter ønskede en længere tidshorison for deres lejemål. I relation til forslag om teater- og musikhus skal det nævnes igen, at kommunen i midten af 90'erne arbejdede med teaterprojekt i Svingelport.

På baggrund af seminaret opstillede byrådet i december 1996 en tidsplan for det videre arbejde, hvorefter der frem til foråret 1997 skulle opstilles to hovedmodeller: Et maritimt center og et Kulturhistorisk Center Øresund. De to alternative modeller afspejlede den tiltagende diskussion blandt kommunens folk og Handels- og Søfartsmuseets ledelse, blandt politikere og i lokalsamfundet omkring tyngden af et maritimt center på værftsgrunden og ikke mindst på den meget attraktive beliggenhed på den forreste del mod havnen. Efter tidsplanen skulle byrådet i foråret 1997 vedtage en hovedmodel med efterfølgende forhandlinger med relevante parter og borgermøder. Dernæst var målet at få en endelig vedtagelse i byrådet af en specificeret model, som igen kunne være grundlag for en rammelokalplan og igangsættelse af arkitektkonkurrence. Arbejdsgruppen var denne gang rent kommunal, men ellers stort set identisk med arbejdsgruppen bag »Idéoplægget« fra september 1996. »Modelskitser til fremtidig anvendelse af Værftsområdet« forelå fra arbejdsgruppen i juni 1997 og dannede grundlag for et byrådsseminar 25. juni 1997.

På seminaret fremlagde jeg som formand for arbejdsgruppen de opstillede modeller. Model 1 havde overskriften »Et maritimt center – Helsingør Værft«. Idegrundlaget lød: Et center, der med sin unikke beliggenhed forbinder by og borg med den tredje dimension af Helsingørs historie og kultur, nemlig det maritime – Øresund, havn, færger, værft – og samtidig understøtter kommunens vision om det blå/grønne og grænsebyen på de historiske fundamenter, der udfolder sig livligt og dynamisk. Alle modeller omfattede hele værftsområdet, selv om HV-Turbo havde lejeaftale frem til 2025. I model 1 indgik Handels- og Søfartsmuseets forslag fra 30. april 1997, »Værftet – et center for maritime aktiviteter«, som museet havde lanceret i bogform på en seance på værftshalvøen for presse, byråd m.fl. den 3. juni 1997. Herudover pegede arbejdsgruppen på uddannelsesinstitutioner med maritim relation, maritime forsknings- og forsøgsanlæg, dykkerskole, søfartsskole, analyseinstitut omkring trafik og transport i Øresundsregionen, filmstudier, multikulturelle rum, hjemhavn for skoleskibe, større lystfartøjer og bevaringsværdige skibe, udstillinger blandt andet for igangværende og fortidige bro- og tunnelprojekter samt besøgscenter for alle byens attraktioner.

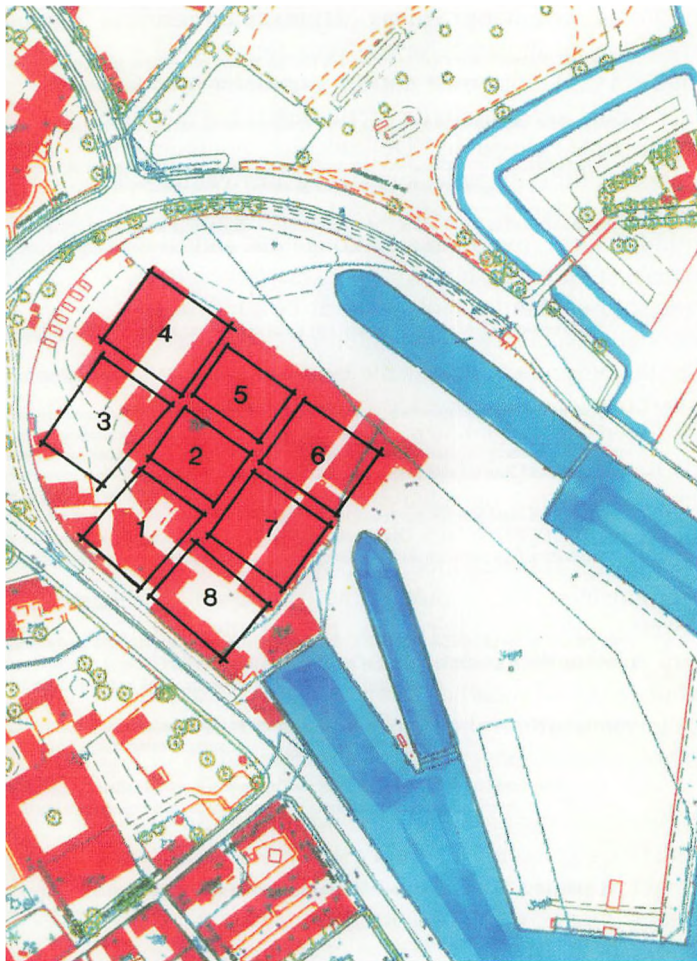
Historiske udstillinger omkring egnens kystfiskeri og lystbåde, restauranter og caféer af maritim og historisk karakter samt maritim salgsgade var også elementer i denne model. Den grønne værftshalvø skulle være forbeholdt større årlige events.

Model 2, som jeg selv stod bag, havde følgende idegrundlag: »Et center, der med sin unikke beliggenhed forbinder by og borg med en række kulturhistoriske elementer, der understøtter grænsebyens tre dimensioner, nemlig middelalderbyen, Kronborg og det maritime, og dermed samtidig kommunens vision om den livlige og dynamiske grænseby på det historiske fundament.«

I modellen var anvendelsen og disponeringen af hele værftsområdet tænkt opdelt i en lang række moduler, hvor de enkelte moduler

omfattede byens og egnens historiske epoker fra byens grundlæggelse og fremefter, det vil sige fra 1200 og op til nutiden suppleret med et modul, der omfattede fremtiden, altså det kommende årtusinde. De enkelte moduler/epoker skulle afspejle levevis og begivenheder blandt bønder, byfolk, søfolk, arbejdere, middelklasse, overklasse og kongehus. Det indbar, at Handels- og Søfartsmuseet ikke indgik som en samlet blok, men at de maritime og handelsmæssige elementer og aktiviteter skulle integreres i de enkelte tidsmoduler. Byens borgere og besøgende i øvrigt ville altså på værftsområdet bevæge sig rundt gennem de historiske epoker med kulturhistoriske oplevelser, indtryk og selvaktivering. Værftsområdet ville bogstaveligt blive opdelt i en række fysiske enheder med hver sin epoke inkl. fremtidsmodulet. I modulerne skulle indgå servicefunktioner, herunder restauranter og caféer afspejlende den historiske samtid. Med åbning om aftenen her kunne der også skabes et levende aftenmiljø. En visualisering af forslagens modulopbygning ses på næste side.

Modulerne var også tænkt som rum for musikalske og kulturelle arrangementer, særudstillinger, mindre teaterforestillinger, foredrag, oplæsninger og studiekredse. Tidsaksens epokemoduler skulle ikke alene give visuelle oplevelser og mulighed for fordybelse, men også være aktiverende for de besøgende, som det er kendetegnende for moderne museer, eksempelvis ved at publikum agerer som en del af fortiden i kostumer og dragter. Særlige dage med markeder og lignende, hvor by og slot skulle medinddrages med afsæt i udvalgte epoker var også en del af den foreslåede model 2. I fremtidsmodulet kunne indgå de samme forsknings- og forsøgsanlæg som indeholdt i model 1, ligesom et grænseforskningsinstitut i relation til Øresundsregionens fortid, nutid og ikke mindst fremtid sås som en oplagt idé. Værftshalvøen skulle som i model 1 fremstå som et åbent rekreativt område med anvendelse i øvrigt ved særlige events. Som beskrevet ovenfor i aftalerne med staten

En visualisering af forslag 2 med modulopbygning.

og indført i kommuneplanerne skulle halvøen jo respektere en mulig fremtidig rekonstruktion af Scholtens ravelin. Det blev her alternativt skitseret, at den uændrede form af halvøen kunne erstattes af en ravelin med et nutidigt indhold. Det ville sige en lav bygningskrop på ravelinens areal, hvor bygningen kunne omfatte besøgscenter og samtidig have en multikulturel funktion på andre tider af døgnet. Altså en neddæmpet bygning i forhold til Kronborg, der i øvrigt også kunne rumme tidsaksens fremtidsmodul.

Den nærmere disponering af det samlede areal skulle bero på en arkitektkonkurrence med efterfølgende lokalplan. I overensstemmelse med kommuneplan skulle der være frihed for arkitekter til at renovere, bygge nyt eller kombinere renovering og nybyggeri. Halvø, dokker, kajstrækninger skulle indgå i en arkitektkonkurrence. En lav bygningskonstruktion på nordre mole blev beskrevet som en mulighed, hvor fremtidsmodul med frit udsyn mod fremtidens Øresundsregion, Baltikum, Europa med rødderne i det historiske – Kronborg og Middelalderbyen.

Arbejdsgruppen valgte at tilføje en 3. model, »Kulturhistorisk Center – Det Nye Værft«, hvor idegrundlaget var »Et område, der ved sit indhold af visionære, kulturelle elementer er Nordsjællands største kulturelle center for besøgende og for byens borgere. Modellen opererede med en første etape indeholdende Søfartsmuseum i nyt koncept og Værftsmuseum på den forreste del, mens der skulle holdes åbent for de store tanker, det uforudsete, det sprælske på den resterende del af værftsområdet i årene frem til HV-Turbo's ophør på bagerste del.« Kulturforvaltningen stod bag denne model.

Modellerne dannede grundlag for gruppearbejde blandt byrådspolitikere og deltagende embedsfolk. Grupperne skitserede fordele og ulemper ved de enkelte modeller og kommenterede de konkrete forslag i modellerne. Debatten efter afrapporteringen gik primært på, om der forud for en arkitektkonkurrence skulle udskrives en idékonkurrence, idet nogle fandt, at der kunne komme nye idéer frem ud over dem, der allerede forelå. Jeg tilkendegav her, at en idékonkurrence næppe ville give nye idéer, idet jeg henviste til det store seminar den 25. oktober 1996, hvortil mange arkitekter, idémagere m.fl. var inviteret, hvor der havde været en kvalificeret og spændende debat om foreliggende idéer fra arbejdsgruppen og om proces, men ikke var fremkommet væsentlige nye forslag. Annette Bredorf, konservativt byrådsmedlem, pegede under seminaret på muligheden for placering af et centralbibliotek på

værftsområdet, da ønsket om et større central/hovedbibliotek var på kulturudvalgets ønskeliste. Dette skulle jo senere vise sig at blive en realitet, som jeg kommer tilbage til.

Jeg fremlagde som afslutning på seminaret forslag til tids- og handlingsplan. Her skulle byrådet i efteråret 1997 vedtage et forslag til hovedmodel til forelæggelse på et borgermøde. Byrådet skulle samtidig tage stilling til, om der på budgetforslaget for 1998 skulle indarbejdes yderligere 1 million kr. til en arkitektkonkurrence ud over det allerede afsatte beløb på 1 million kr. Arbejdsgruppen skulle udarbejde forslag til overordnede vilkår/betingelser for en arkitektkonkurrence ligeledes til forelæggelse på borgermøde. Såfremt byrådet valgte model 1 eller 3 skulle der optages forhandlinger med Handels- og Søfartsmuseet. Valgte byrådet model 2, skulle museet orienteres om, at museet ikke kunne overflyttes til værftsarealet. Efter borgermøde og offentlig debat i oktober 1997 var forslaget i handlingsplanen, at byrådet derefter vedtog specificeret hovedmodel og vilkår og betingelser for arkitektkonkurrence, hvor foreningen Akademiske Arkitekter skulle bistå med et konkurrenceprogram. I foråret 1998 skulle konkurrencen så afholdes og forslag til lokalplan udarbejdes på grundlag af vinderforslag. I foråret 1999 kunne byrådet efter planen så vedtage lokalplan for området. Efteråret 1999 var afsat til projektering med eller uden Søfartsmuseum. Gik alt efter den foreslåede plan, ville realisering af planen kunne påbegyndes i foråret 2000 afhængig af finansiering.

Økonomiudvalget havde haft en forhåndsdrøftelse af tids- og handlingsplanen den 24. juni 1997, det vil sige dagen før seminaret. Denne drøftelse og behandling i Økonomiudvalget skulle genoptages i udvalget den 12. august 1997 med inddragelse af de synspunkter, der var fremkommet på seminaret.

Byrådet vedtog den 1. september 1997 i tråd med tidsplanen en hovedmodel, idet byrådet vedstod planen i Helsingør kommuneplan fra

1996, hvorefter stat og kommune skulle søge at få overflyttet Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg til nye eller eksisterende bygninger i området, eventuelt i kombination med andre kulturelle og museale aktiviteter. Dette kunne ske efter en nærmere planlægning af en del af byggefeltet omfattende bygning 12 og 13 og evt. dele af bygning 10, enten ved bevaring af bygning 12 og 13 eller nye bygninger. På borgermødet den 2. oktober 1997 orienterede jeg om ejerforholdene i området, om det gældende plangrundlag i kommuneplanen 1995-2007, og derefter gav jeg en gennemgang af de 3 modeller, som byrådet havde valgt at lægge frem, og sluttede med en revideret tidsplan, som byrådet havde godkendt inden. Efter denne skulle byrådet i foråret 1998 fastlægge en hovedmodel med specifik beslutning omkring byggefeltet med igangsætning af arkitektopgave – opdrag i efteråret 1998. Det kunne muliggøre en opstart på lokalplan og projektering i 1999-2000.

Museumsdirektør Hans Jeppesen gav derefter et resumé af Handels- og Søfartsmuseets forslag »Værftet – et center for maritime aktiviteter«, som tidligere var blevet offentliggjort. Arealbehovet var sat til små 10.000 m² mod de knap 5.000 m², som museet havde på Kronborg. De samlede anlægsomkostninger blev skønnet til 185 millioner kr., mens driftsbudgettet for museet blev vurderet til en fordobling til godt 10 millioner kr.

Hans Jeppesen så en lokalplan for området som næste skridt for at komme videre.

I den efterfølgende paneldebat mellem de ca. 50 fremmødte og et panel bestående af medlemmer af Økonomiudvalget, nemlig borgmester Per Tærsebøl, C, Per Christensen, A, Ole Lützhøft, V, Vibe Møller, SF, og Steen Thomsen, C, samt Hans Jeppesen og mig, var der mange spørgsmål, synspunkter og kommentarer.

Søren Vasegaard fra Bevaringsforeningen foreslog, at Søfartsmuseet blev placeret i de eksisterende bygninger inden for voldene, Kronværksbygningerne. En anden borger opfordrede byrådet til at tænke meget stort. Flere så det vanskeligt at lave en ordentlig langtids-

planlægning med HV-Turbo's lejeaftale indtil 2025. Synspunktet med en frilæggelse og genskabelse af Kronborgs fulde forsvarsværk kom også frem, lige som det blev tilkendegivet, at man skulle være varsom med en meget dominerende bygning nær Kronborg. Det konservative byrådsmedlem Annette Bredorf gentog sit forslag om, at Centralbiblioteket flyttede til værftsområdet. Værftsområdet burde også ses i sammenhæng med planlægningen af fremtiden for Grønnehaveområdet, som flere fremførte på mødet.

Der indkom tre indsigelser under den offentlige fremlæggelse af modellerne. Naturfredningsforeningen, Helsingør, fandt, at modellen med et maritimt center var den mest oplagte. Helsingør Bevaringsforening gentog forslaget om at placere Søfartsmuseet inden for voldene i de eksisterende bygninger der, og man gav endnu engang udtryk for støtte til Lone Dybkjærs idé om at frilægge hele værftsområdet.

På baggrund af borgermøde og offentlig høring besluttede byrådet den 2. marts 1998, at der ikke på daværende tidspunkt skulle tages stilling til hovedmodel for hele området, at det nye Søfartsmuseum skulle indplaceres i byggefeltet omfattende bygningerne 12, 13 og 10, og at der skulle udarbejdes program for arkitektkonkurrence for lokalplanområdet omfattende byggefeltet, omliggende dokarealer og Nordre Mole til igangsætning i august 1998 som grundlag for efterfølgende udarbejdelse af lokalplan i 1999. SF's forslag om, at der også skulle være plads til et værftsmuseum i byggefeltet blev ikke vedtaget.

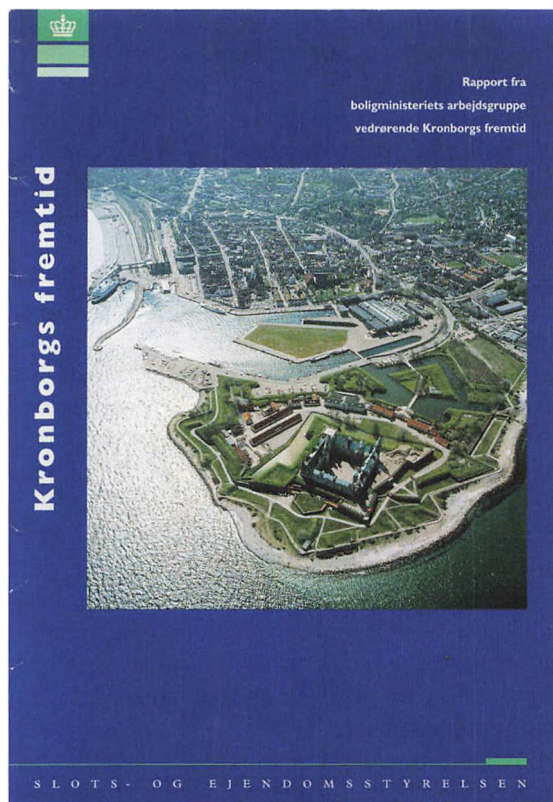
Kronborgudvalget

Parallelt med hele forløbet vedrørende værfts- og havneområdet i 90'erne foregik der et arbejde angående selve Kronborg, som jeg også var meget involveret i. I starten af 90'erne var jeg kommet ind i et Kronborg-idéudvalg under organisationen Dania Nostra, den danske afdeling af Europa Nostra, der står for beskyttelse af arkitektur- og naturarv. Prins Henrik var formand for Dania Nostra fra 1990 til 2007. I

1995 ændredes navnet til Europa Nostra Danmark. Vi holdt en række møder i København. Formand for idéudvalget var rektor for Frederiksberg Gymnasium, Jannik Johansen. Drivkraften i gruppen var advokat Esben Dragsted, som jeg senere i 90'erne havde et par møder med, og jeg satte stor pris på den begavede, ældre herre. I september 1994 fremlagde vi i idéudvalget en buket af ideer til forbedring af Kronborg som historisk monument og turistattraktion. Jeg havde foreslået, at vi stoppede op i udvalget med de idéer, der forelå, og fik henlagt det videre arbejde til et udvalg i regi af ejeren af Kronborg, Slots- og Ejendomsstyrelsen. Det var jo lidt mærkeligt at arbejde med forbedringer af Kronborg, uden at ejeren var med om bordet. Dette fulgte udvalget i sine anbefalinger til styrelsen. Samtidig anbefalede vi fra idéudvalget, at der blev tilknyttet teknisk, arkitektonisk, formidlingsmæssig og historisk sagkundskab i det statslige udvalg.

Ressortministeren, boligminister Ole Løvig Simonsen fulgte denne anbefaling og nedsatte 25. januar 1995 en arbejdsgruppe, der fik til opgave at udarbejde forslag til en samlet overordnet plan for den fremtidige benyttelse af Kronborg Slot og de omliggende bygninger og fæstningsværker. »Arbejdsgruppen skulle ikke beskæftige sig med arealet uden for det egentlige slotsområde, men burde dog tage hensyn til det samspil mellem borganlægget og byen, som rydninger på det tidligere skibsværftsareal måtte give muligheder for.«

Arbejdsgruppen fik følgende sammensætning: Rigsantikvar, professor dr.phil. Olaf Olsen, formand, direktør Jørgen Skov, Slots- og Ejendomsstyrelsen, der senere i 1995 blev erstattet af slots- og havechef Ole H. Statta, slotsforvalter, oberst John Zilmer, jeg som repræsentant for Helsingør kommune, museumsdirektør Mogens Bencard, Rosenborg Slot, museumsdirektør Hans Jeppesen, Handels- og Søfartsmuseet, museumsdirektør Vibeke Woldbye, Kunstindustrimuseet, kontorchef Ane Wium Olesen, Skov- og Naturstyrelsen, bygningsfredning, og kontorchef Steen Hvass, Skov- og

Forsiden af Boligministeriets rapport vedrørende Kronborgs fremtid.

Naturstyrelsens kulturhistoriske kontor, afløst i 1996 af kontorchef Carsten U. Larsen.

Arbejdsgruppen havde endvidere som forudsætning, at Handels- og Søfartsmuseet, der siden sin oprettelse i 1915 havde haft sæde på Kronborg, ønskede at fraflytte Kronborg på grund af behov for ekstra plads. Kronborgs centrale position som slot og fæstning i Danmarkshistorien gennem 600 år, når Krogen medregnes, sammenholdt med den udstrakte ægthed og autenticitet, der har gjort Kronborg til Danmarks fornemste historiske og nationale monument, var fundamentet for de planer, som gruppen fremkom med i rapporten. Målet var derfor at gøre Kronborg langt mere synlig med deraf følgende større besøgstal end de ca. 200.000, der var gældende på det tidspunkt.

Det samlede antal personer, der årligt besøger Kronborgområdet inkl. de 200.000 betalende gæster skønnedes til ca. en halv million. Arbejdsgruppens vision var derfor, at Kronborg Slot og dets omgivelser skulle udgøre et markant nationalt og internationalt kulturindslag, som var tilgængeligt og formidende såvel i forhold til indenlandske som udenlandske besøgende. Smukt i tråd med de kommunale intentioner for værfts- og havneområdet. Visionen stillede dermed krav til både publikumsaktiviteterne og de bygningsmæssige forhold. De mange forslag fra arbejdsgruppen, 27 i alt, krævede derfor betydelige ekstra ressourcer ud over de gældende bevillinger. En væsentlig del af forslagene omhandlede en systematisk genopretning og vedligeholdelse med forbedret tilgængelighed til slot, volde og kronværk og dermed også ændring af Kronborgvej til og forbi slotsindgangen med flytning af vej og fjernelse af parkeringspladsen ved bastionsmuren, så voldgraven mellem bastionerne kunne genskabes. Dette blev, som jeg skal komme tilbage til, realiseret i forbindelse med selve Kulturhavnsprojektet. Arbejdsgruppen fandt derimod ikke, at der forelå et påtrængende behov for at genskabe Scholtens Ravelin, idet en genopførelse af en ravelin fra omkring 1700 helt fra grunden 300 år senere ikke kunne påkalde sig nogen særlig historisk interesse og heller ikke ville tilføre Kronborg væsentlige nye æstetiske eller arkitektoniske værdier. Og der var en fuldstændig pendant i Würtembergers ravelin. Arbejdsgruppen var dog tilfreds med, at Helsingør Kommune i kommuneplantillæg fra 1995 i overensstemmelse med aftale med Miljøministeriet havde fastslået, at der ved ændring af værfts- og havneområde ikke måtte etableres anlæg, der ville være til hinder for en rekonstruktion af Scholtens Ravelin på længere sigt. Sekondløjtnantskolen fra 1887, den store gule ejendom på Kronværket, der rummede Handels- og Søfartsmuseets administration og to boliger, foreslog udvalget revet ned. Som formanden, Olaf Olsen, beskrev det, så var bygningen alt for stor i forhold til øvrige bygninger, »og med sin blege arkitektur, der

leder tanken hen på datidens andelsmejerier, virker den fremmed for stedet« – »et forstyrrende element i Kronborgs profil«. Den ligger der dog stadig her i 2018. Vi foreslog i udvalget videre, at hele formidlingsdelen skulle styrkes kraftigt med akademisk uddannet leder og udbygning af publikumsfaciliteter og langt flere særarrangementer og temaudstillinger, ligesom flere større events som kommunens Hamlet Sommer i samarbejde med det Det Kgl. Teater, jfr. ovenfor, kunne anbefales. Rapporten blev færdiggjort i maj 1997 og præsenteret ved et arrangement på Kronborg i september 1997.

Slots- og Ejendomsstyrelsen fulgte effektivt op på Kronborg-rapporten med yderligere konkretisering af de mange forslag indholdsmæssigt og økonomisk med indstillinger til boligministeren i rapport fra april 1998. Styrelsen kalkulerede med en særbevilling på 12,5 millioner kr. årligt i 12 år samt fondsfinansiering af større enkeltprojekter. Det endte med en særbevilling over finansloven på 25 millioner kr. i 10 år, så de fleste af projekterne er blevet realiseret suppleret af andre nye projekter omkring lyd- og lysinstallationer i formidlingsdelen.

Arkitektonisk analyse af værftsarealets muligheder

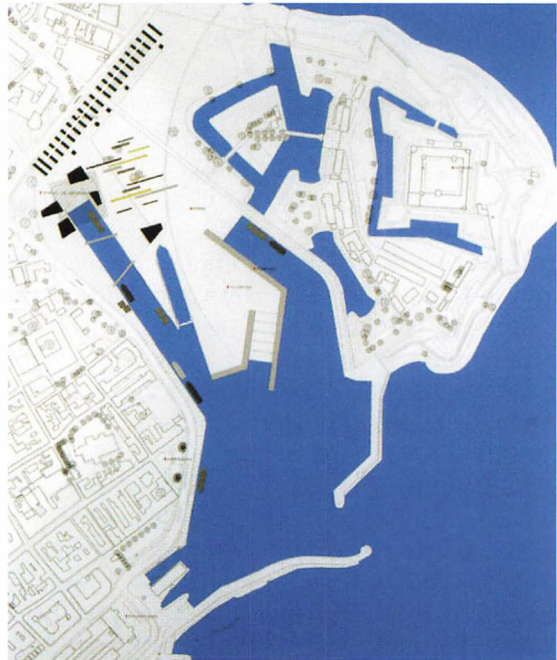
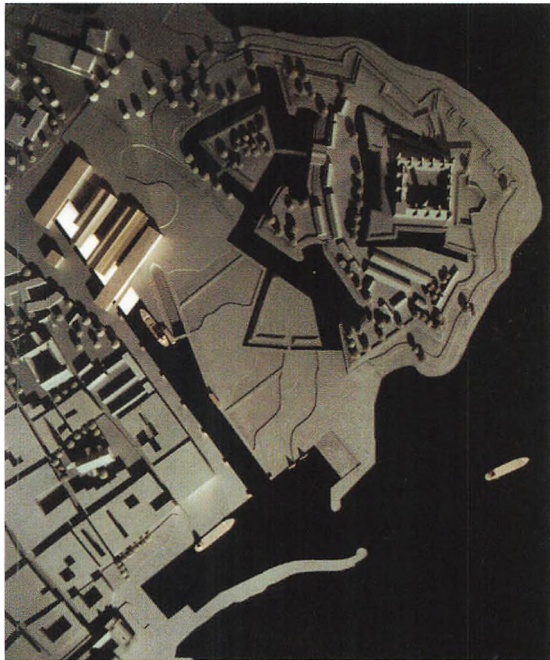
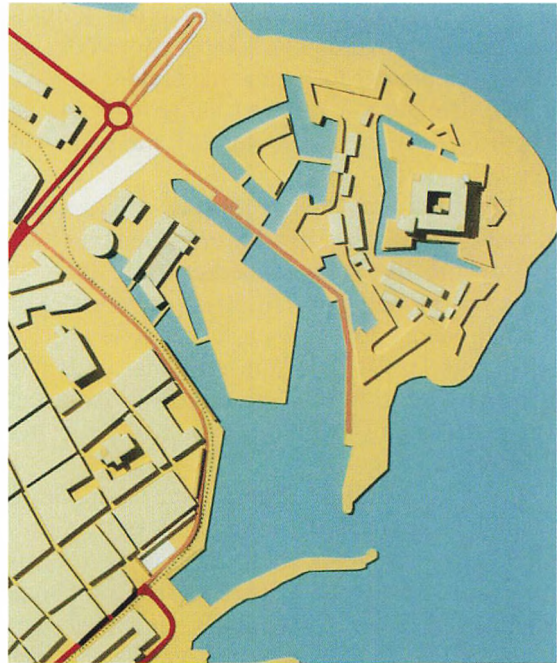
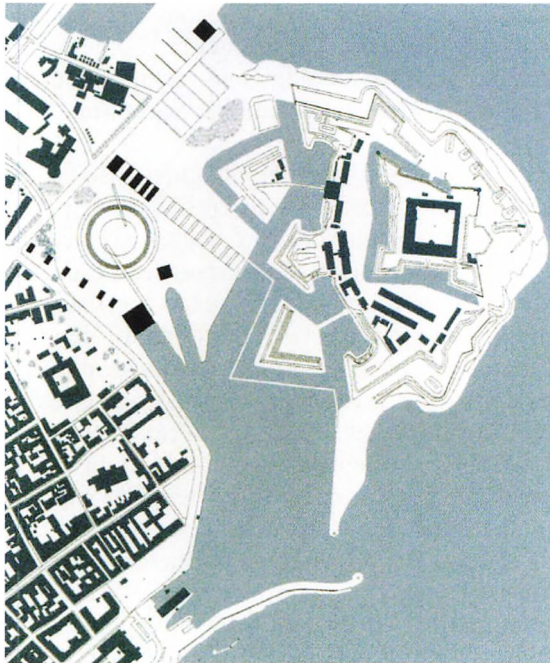
I marts 1998 besluttede byrådet at fastholde kommuneplanens mål om at få overflyttet Handels- og Søfartsmuseet til værftsområdet samtidig med, at der ikke blev taget stilling til en hovedmodel for hele området. Museet skulle efter beslutningen indplaceres i byggefeltet omfattende bygning 12, 13 og 10, og der skulle udarbejdes program for arkitektkonkurrence for lokalplanområdet bestående af byggefelt, omliggende dokarealer og Nordre mole med igangsætning i august 1998, således at der kunne udarbejdes lokalplan i 1999. I en arbejdsgruppe, hvor vi sad fra Centralforvaltningen, Teknisk forvaltning og Hans Jeppesen fra museet, kom vi tilbage til byrådet den 23. juni 1998 med et forslag til et program for en arkitektonisk analyse af værftsarealets muligheder

som grundlag for en lokalplan for området. Opgaven var detaljeret beskrevet i forslaget med betoning af den fremtidige anvendelse til forskellige kulturelle funktioner inkl. Handels- og Søfartsmuseet og en samtidig præcisering af, at værftsarealet måtte ses i sammenhæng med de omliggende områder, Kronborg, Grønnehave-Nordhavnen, Nordre mole og Statshavnen med en arkitektonisk, landskabelig og trafikal sammenhæng. Den arkitektoniske analyse ville derfor nærmest få karakter af forslag til en dispositionsplan. Vi foreslog videre fra arbejdsgruppen, at fire udvalgte arkitektfirmaer fik opgaven, to landskabsarkitektfirmaer og to bygningsarkitektfirmaer. Hvert af de udpegede fire firmaer skulle hver have 200.000 kr. for opgaven, og kommunen skulle frit kunne anvende forslagene i det videre arbejde med lokalplan. Der var tale om det, der betegnes som et »Parallelt opdrag«. Endelig foreslog vi, at resultaterne blev fremlagt til offentlig debat og forelagt til høring hos relevante parter og interessenter, inden byrådet skulle vælge den endelige model som grundlag for lokalplanudarbejdelse. Frist for arkitektfirmaerne skulle være ca. tre måneder efter udpegelsen af firmaerne.

I december 1998 indgik kommunen så enslydende aftaler med fire grupper af arkitekter, nemlig bygningsarkitektfirmaerne Boje Lundgaard – Lene Tranberg og Henning Larsens Tegnestue A/S og de 2 landskabsarkitektfirmaer Svend Ingvar Andersson og Jeppe Aagaard Andersen. Den 27. april til 16. maj 1999 blev forslagene udstillet for offentligheden i Toldkammeret. De fire bidrag ses som illustration.

En oversigt og sammendrag af de fire forslag forelå i en publikation fra Helsingør Kommune i juli 1999.

Som det fremgår, havde Lundgaard og Tranberg som de eneste genetableret Scholtens Ravelin med voldgrav mod havnebassinet og fritlagt det meste af værftsområdet med en stor cirkulær græsvold. Søfartsmuseet var placeret

Lundgaard og Tranbergs forslag ses øverst til venstre, Svend Ingvar Anderssons forslag øverst til højre, Henning Larsens forslag nederst til venstre og Jeppe Aagaard Andersens forslag nederst til højre. En oversigt og sammendrag af de fire forslag forelå i en publikation fra Helsingør Kommune i juli 1999.

som to bygningskroppe mod havnen kombineret med en overdækket dok 1 (store dok) og alle tre elementer forbundet med underjordiske gange. Boliger var placeret langs Allégade og bygninger til kulturelle formål for enden af den store dok.

Henning Larsens Tegnestue tilbageførte Kronborgs yderværker til Sundtoldens tid med alle oprindelige forsvarsværker inklusive glaciser og dermed opfyldning af en stor del af havnen, mens der skete en forlængelse af havnen langs Havnegade som en kanal under de gamle haller, som renoveredes. Søfartsmuseet var placeret i ny bygning, hvor Kulturværftet er placeret i dag.

Landskabsarkitekt Svend Ingvar Andersson fastholdt i stor udstrækning vand- og landarealer. Dog genskabtes voldgraven mellem fæstningsmur og vej mod Nordre Mole, og som hos Henning Larsen forlængedes havnebassinet langs Allégade. Eksisterende værftsbygninger skulle nedrives og Søfartsmuseet placeres i bygningskroppe mod havnen.

Endelig havde landskabsarkitekt Jeppe Aagaard Andersen som de øvrige valgt at skabe yderligere åbenhed omkring Kronborg og forbinde by og borg med bygninger til kulturelle formål, som også var et krav i opdragsmaterialet. Løsningen mindede en del om besvarelsen fra den anden landskabsarkitekt, når man ser på vand- og landarealer. Her var der dog skabt yderligere luft mellem by og borg, således at Søfartsmuseet var placeret mod Kronborgvej i bygningselementer under én stor tagkonstruktion med et indendørs torv i midten.

En arbejdsgruppe med reference til Økonomiudvalget som styregruppe arbejdede i det følgende år frem mod juli 2000 med de fire forslag. Jeg ledede arbejdsgruppen, som i øvrigt bestod af udviklingschef Ulf Hassager, vicekontorchef Frederick Williams, begge fra Udviklingsafdelingen i centralforvaltningen på Rådhuset, samt arkitekt Mette Galtt fra kommunens Byplanafdeling. Arkitekterne Rune Ulrick Madsen, chef for Thora Arkitekter, og hans medarbejder Karsten Holck medvirkede

som bygherrerådgivere, ligesom der var assistance fra landskabsarkitekt, professor Ib Asger Olsen, og de rådgivende arkitektfirmaer NIRAS og Hostrup-Schultz & Sørensen.

Arbejdsgruppen tog blandt andet afsæt i de kommentarer, der efter offentliggørelsen blev indhentet og indkom fra organisationer og enkeltpersoner. Det samme gælder de ca. 20 skriftlige indsigelser vedrørende værftsområdet, der indkom i høringsperioden for den nye kommuneplan 2000-2012. I kommentarerne til de fire arkitektforslag var der stort set enighed blandt parterne om, at området omkring Kronborg skulle friholdes for bygninger, og at Kronborgvej skulle rettes ud. Der var betænkelighed fra flere sider ved en reduktion af vandarealet i havnen og dermed reducerede kajstrækninger, ligesom det nye Søfartsmuseums nærhed til havnen ville blive vanskeliggjort. Der ønskedes »en levende havn«, et udtryk og holdning, der blev stærkt fremført fra flere sider i de følgende års debat. Ønsket om natur- og friområder til rekreative formål blev også betonet i de indkomne kommentarer. Der var delte meninger om retableringen af Scholtens Ravelin, mens der var ønske om, at der blev bevaret bygningsmæssige historiske spor fra værftstiden. Hvad angår udformningen af et bygningskompleks til det multikulturelle center ønskede flere, at de eksisterende bygninger blev bevaret, mens andre foreslog mere monumentale enkeltbygninger. Et multikulturelt center med meget fleksible bygninger, ingen underjordiske bygningsanlæg og et center med merkantile, maritime aktiviteter var blandt holdningstilkendegivelserne. Butikscener og ikke Søfartsmuseum blev fremført af enkelte. Butikscener var dog ikke muligt ud fra aftalen med miljøminister Svend Auken fra 1993, hvorefter den fremtidige anvendelse var begrænset til kulturelle formål.

I arbejdsgruppen stod vores rådgivere fra Thora Arkitekter for en stor del af analysen af de fire forslag og oplæggene i arbejdsgruppen. Her samledes arbejdsgruppen med Thoras bi-

stand sig om en vision for det samlede område med fire hjørnesteene. Visionens første element var at skabe det store frirum rundt om Kronborg, så slottet blev præsenteret værdigt bag en åben, rolig flade med mindelser om fordums storhed. Anden hjørnesteen gik på at skabe en bynær havn, der ville kunne opleves som en aktiv kulturhavn, et attraktivt sted at opholde sig. Det Maritime Center skulle som 3. hjørnesteen allerede fra 1. etape udgøres af Søfartsmuseet og dermed give byen og havnen en ny multikulturel dimension. Endelig var det 4. element i visionen at få skabt nær adgang fra havnefronten til de rekreative områder rundt om Kronborg og på Nordre Mole via let oplukkelige gangbroer over havnebassinet.

Arbejdsgruppen arbejdede efter Thoras oplæg med fire temaer i beskrivelsen af helhedsplanen ud fra visionen. Omkring det landskabelige hovedtræk var adskillelsen af by og borg med et landskabeligt frirum vigtig, og det samme med etableringen af en kanal langs byens nordside som en markering af bygrænsen.

Videre var det væsentligt med en god kapacitet af kajpladser på bysiden til den levende kulturhavn, og nordre mole burde udformes som et landskabeligt element i forlængelse af Kronborgs kystlinie.

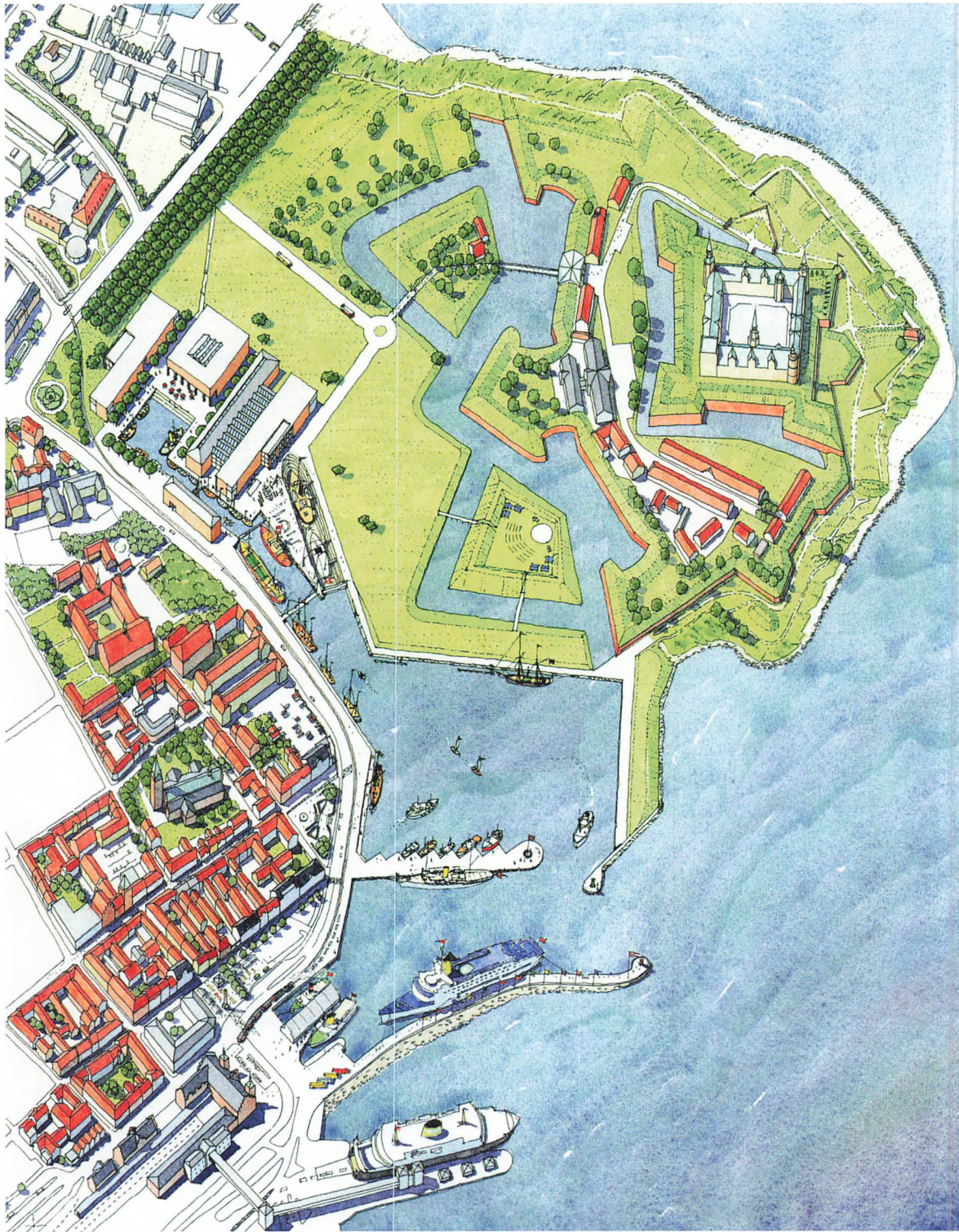
For delområderne i landskabet var det vigtigt for helheden, at der skete en nedgradering af Havnegades trafik med en samtidig opgradering af gadens status som havnepromenade og opholdsområde. En eventuel genopførelse af Scholtens Ravelin burde alene ske ud fra funktionelle og landskabelige overvejelser, hvor det historiske spor betragtedes som en sidegevinst. Ravelinen i original højde ville reducere fornemmelsen af frirummet mellem by og borg. Udretning af Kronborgvej suppleret af træplantning og rydning af større beplantning op mod Kronborg var andre elementer i helhedsplanen. Vedrørende de trafikale forhold var egentlige havnefunktioner på Nordre Mole ikke foreneligt med en frilagt strandeng. Parkeringen blev af arbejdsgruppen anbefalet placeret på en langstrakt, tilplantet parkerings-

plads langs Kronborgvej, der tilgodeså afgrænsningen af landskabsrummet. Endelig var anbefalingerne i forhold til de bygningsmæssige forhold, at bebyggelsen skulle fremtræde som en del af byen med sin egen karakter og ikke være en konkurrent til Kronborg. Af industrihistoriske grunde var det væsentligt at genanvende dele af værftsbygningerne. Det ville være en ekstra kvalitet for byens og havnens liv, at bygningsanlægget blev multifunktionelt. Anvendelsen af lille dok, dok 2, kunne integreres i Søfartsmuseet.

Til imødegåelse af frygten hos mange borgere og interessenter for, at havnens kapacitet som en bynær havn ville blive reduceret, blev der foretaget en havneteknisk analyse, der viste, at med en ny pier til adskillelse af havnen mellem store og mindre skibe ville der blive ca. 1000 meter kaj i havnen eksklusiv færgeløjer mod de eksisterende ca. 1460 meter.

Helhedsplan fra Kommuneplan 2000-2012.

◀ *Illustration af helhedsplanen udført af Dan B. Hasløv fra arkitektfirmaet Hasløv & Kjærsgaard.*

Som det fremgår af beskrivelsen af helhedsplanen og af illustrationer sat i forhold til den endelige udformning af værfts- og havneområde blev processen med de fire arkitektopdrag i 1999 og det opfølgende analysearbejde med udkrystallisering af vision og handlingsplan et afgørende gennembrud i den lange planlægningsproces. Men derfra og til den endelige realisering af planerne skulle der gå yderligere 13 år.

Information af statsministeren og Kronborg på Unesco's World Heritage List i år 2000

Senere på sommeren 2000, den 22. august havde vi møde på rådhuset med deltagelse af Miljø- og Energiministeriet, Slots- og Ejendomsstyrelsen om mulighederne for at realisere indholdet i rapporten fra arbejdsgruppen vedr. de fire arkitektforslag fra juni 2000 udarbejdet af Thora Arkitekter. Vi blev her enige om at forelægge sagen for statsministeren, da Kronborg var et nationalt klenodie. Af hensyn til det videre arbejde og finansiering var det vigtigt at informere regeringen på højeste plan. Efter dette møde og forud for byrådets vedtagelse af Kommuneplan 2000-2012 meddelte Miljø- og Energiministeriet, at det var vigtigt, at udsigten til Kronborg fra bysiden blev uforstyrret. Her sigtede ministeriet uden tvivl til mole og eventuelle pier ud i havnebassinet, hvor anlagte skibe kunne skærme noget for udsynet til Kronborg fra havnefronten.

I efteråret 2000 skete der også det meget glædelige, at Kronborg kom på Unesco's verdensarvsliste. Jeg fik oplyst dengang fra Slots- og havechef Ole Stattau i Slots- og Ejendomsstyrelsen, at det var afgørende for Kronborgs optagelse som World Heritage, at der dels var sket en frilæggelse i 1995 mod byen med fjer-

nelsen af de store skibsbygningshaller, dels nu forelå planer for en sanering og et æstetisk løft af området omkring Kronborg. Beviset for den internationale anerkendelse af Kronborg, selve diplommet, blev først overrakt i foråret 2001, og det var regeringens repræsentant for UNESCO, miljøminister Svend Auken der overdrog diplommet til by- og boligminister Lotte Bundsgaard, hvorunder Slots- og Ejendomsstyrelsen henhørte på det tidspunkt.

Europa Nostra høring på Kronborg 2001 om Kronborgs omgivelser

Inden overrækkelsen af UNESCO-diplomet indkaldte Europa Nostra Danmark til ny høring den 29. januar 2001 i Kronborgs ridderhal om renæssanceslottets fæstningsområde. Formand for Europa Nostra Danmark var som ved høringen i oktober 1992 Catharina Collet og tilsvarende med Prins Henrik som præsident for Europa Nostra. »Europa Nostra går til kamp mod Helsingør byråds kommercialisering af Kronborgs omgivelser«, som det lød i Berlingske Tidende og Jyllands-Posten. »Vi frygter, at Helsingør Kommune er på vej til at gennemføre det samme bevidstløse byggeri, som vi kan konstatere i det afskrækkende eksempel på Københavns havnefront« udtalte Catharina Collet. I stedet for kommunens plan med maritimt center og kulturhavn og en bebyggelse på 32.000 m² i op til tre etager ønskede Europa Nostra hele værfts- og havneområdet ført tilbage til det oprindelige fæstningssystem fra 1700-tallet som den ultimative løsning. »Vi må i det mindste forlange et landsplandirektiv fra miljøministeren, som forhindrer større ødelæggelser. Men Kronborgs omgivelser er åbenbart så politisk en betændt sag, at hverken politikere eller styrelser tør røre ved den«, som Catharina Collet videre udtalte til Berlingske Tidende den 26. januar 2001 forud for høringen. Catharina Collet glemte her, at kommunens plan var fuldt i overensstemmelse med de aftaler, der i 1993 var indgået med miljøminister Svend Auken som øverste ansvarlige på landsplan-

området. De videre konkretiseringer i kommune- og lokalplaner var også løbende blevet afstemt med de statslige plan- og fredningsmyndigheder.

Repræsentanter fra folketing, byråd, amtsråd, ministerier og statslige styrelser m.fl. deltog i høringen, hvor der var oplæg fra internationale eksperter og danske bevaringsfolk. Efter velkomst og åbning ved formand og præsident for Europa Nostra husker jeg særligt det første foredrag fra Etienne Poncelet, Architecte en chef et Inspecteur Général des Monuments Historiques, Lille, France. Foredraget blev holdt på fransk, men oversættelse var udsendt forud. »Kronborgs militære kulturarv er anerkendt på verdensplan, men er anlæggets maritime arv også registreret og anerkendt?«, som Poncelet indledte. »Kan man opstille en interesserækkefølge mellem disse sammenfaldende arvestykker og på den måde udelukke et til fordel for et andet?« og han fortsatte »Ligger svaret ikke i en objektiv anerkendelse af områdets egenskaber i dens nuværende stand og bør man så ikke nøjes med at fremkalde kontinuiteten i de tidligere anlæg frem for helt at fjerne tidens tand?«. Poncelet skitserede så en løsning, hvor Kronborgs fæstningsanlæg blev retableret, vej til Nordre mole blev fjernet, og hvor der blev bevaret nogle bygninger, dok med videre fra værftstiden. Hver epoke omkring Kronborg burde respekteres, og rekonstruktion burde kun ske, hvis der var et sikkert historisk grundlag, som Poncelet afsluttende pointerede. Jeg var naturligvis begejstret for disse synspunkter, som jo præcis understøttede den model, som vi nu forfulgte, det vil sige respekt for Kronborg med fæstningsanlæg, men samtidig også respekt for værftsepoken og havneepoken – industri-tiden og den tidligere maritime aktivitet. Og samtidig i fuld overensstemmelse med aftalen med miljøminister Svend Auken i 1993 og de indgåede aftaler med Helsingør Værft A/S og Trafikministeriet i 1994 og 1995. Alt sammen omsat i Kommuneplantillæg som vedtaget af byrådet den 4. september 1995. Måske var det medvirkende til, at Svend Auken, der fortsat

var miljøminister og nu også energiminister, meldte fra til høringen. Svend Auken var programsat ved høringen med et indlæg med overskriften »Kronborg som World Heritage Monument«.

Den franske chefarkitekt blev ved høringen efterfulgt af professor dr. Michael Petzet, fra München, og samtidig præsident for ICOMOS, International Council on Monuments and Sites, UNESCO. Petzets foredrag havde overskriften »The Spirit of Monuments and Sites« og blev holdt på engelsk. Hovedbudskabet var, at historien jo omfattede mange generationer og mange epoker, og at tiden kunne ses som en historisk dimension. Følelser kunne også være en begrundelse for bevaring. Der burde være en bufferzone mellem slot og by, ikke nye bygninger, og rekonstruktion burde ifølge Michael Petzet kun ske, hvis det var på et sikkert historisk grundlag. Dette sidste synspunkt var helt i overensstemmelse med rigsantikvar Olaf Olsens holdning som rådgiver for Svend Auken omkring aftalen med Miljøministeriet, hvor der på grund af manglende autentiske elementer fra Scholtens Ravelin ikke var noget krav om genskabelse af ravelinen, men dog således, at kommunen ikke måtte disponere på en måde, der umuliggjorde en eventuel fremtidig genopførelse. Denne holdning blev gentaget i 1997 i rapporten fra Kronborgudvalget, hvor Olaf Olsen jo sad for bordenden og i øvrigt stod for sammenskrivningen af rapporten i et bevilget refugiumophold i Sydfrankrig. En spændende og åndrig mand at være i udvalg med.

Den lokale arkitekt Søren Vasegaard repræsenterede Helsingør Bevaringsforening med et indlæg, »Hvordan forvalter Helsingør sin kulturarv?«. Søren Vasegaard frygtede boliger på området trods kommuneplan-bestemmelse med begrænsning af anvendelsen til kulturelle formål.

Under høringen kom borgmester Per Tærsebøl hen til mig og sagde, at Prins Henrik gerne ville have en snak med mig. Da vi så senere på dagen stod sammen med Prins Henrik og talte, tog prinsen ikke initiativ til en faglig snak

om områdets fremtid. Det blev ved hyggelig konversation. Jeg var overbevist om, at det var formanden for Europa Nostra Danmark, Catharina Collet, der havde sendt ham i byen for at påvirke mig, som havde været med i hele forløbet. Jeg havde mødt Catharina Collet i den gamle private Kronborg-gruppe, som jeg foreslog nedlagt og erstattet af en statslig gruppe under ejerne, Boligministeriet – Slots- og Ejendomsstyrelsen. Det der blev til Kronborgudvalget under rigsantikvar Olaf Olsens ledelse. Jeg havde også vekslet synspunkter med Catharina Collet flere gange siden.

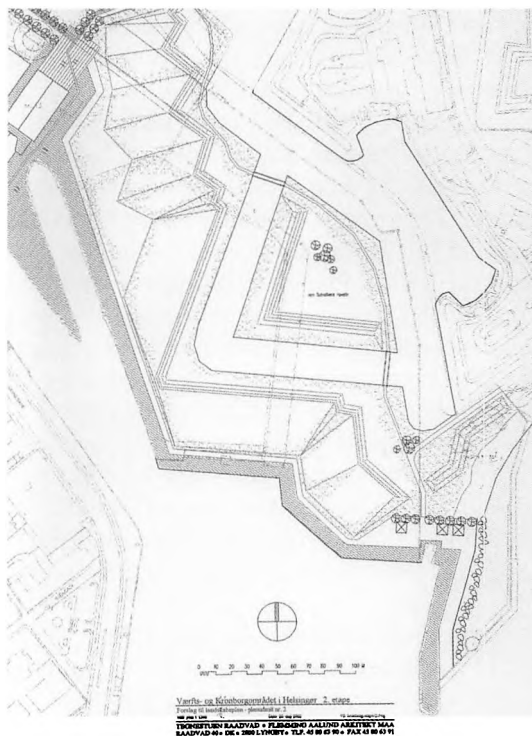
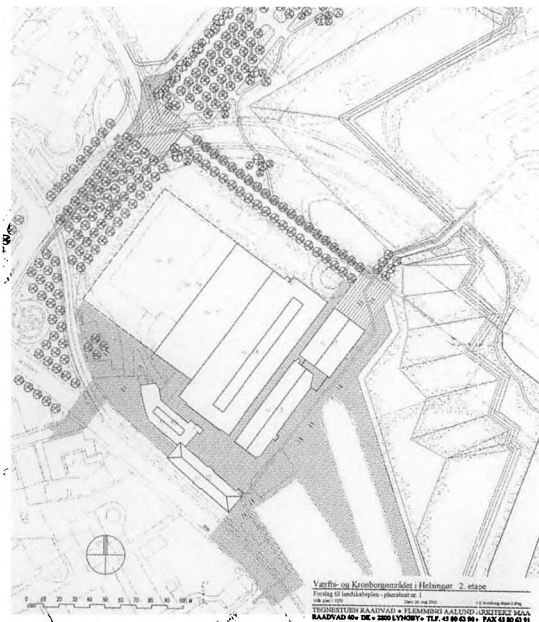
Kort efter høringen om Kronborgs omgivelser henvendte Catharina Collet sig og bad om et møde med borgmester Per Tærsebøl og mig, og mødet fandt sted 16. februar 2001 på Tærsebøls kontor. Catharina Collet talte endnu engang for en større frilæggelse omkring Kronborg. Jeg henviste til den franske ekspert ved høringen, som netop havde betonet vigtigheden af respekten for alle de historiske epoker på området. Catharina Collet appellerede til størst mulig respekt for Kronborg Slot og fæstningsanlæg. Borgmesteren og jeg fandt, at den foreliggende plan, indeholdt i den nye kommuneplan, klart og så absolut også i kommunens interesse viste respekt for Kronborg, og samtidig var i overensstemmelse med aftalen fra 1993 med Svend Auken. Som nævnt tidligere var rigsantikvar Olaf Olsen rådgiver for Svend Auken op til aftalen. For Europa Nostra var det iflg. Catharina Collet derefter vigtigt, at lokalplan for landskabsdelen af helhedsplanen for området blev gennemført hurtigst muligt. Bag dette ønske lå selvfølgelig en frygt for, at der opstod en ny situation med en ændret holdning til den betydelige frilæggelse omkring Kronborg, som helhedsplanen trods alt indeholdt. Vi havde fælles interesse i en hurtig omsætning til lokalplan.

Et halvt år efter fremsendelse af brev fra borgmester Per Tærsebøl til statsminister Poul Nyrup Rasmussen kom der 2. marts 2001 svar fra statsministeren, der roste planerne for værfts- og havneområde. Klogt af ham at vente med svar, indtil der var ro på alle flanker.

Udviklingsproces med Slots- og Ejendomsstyrelsen om landskabsplan

I september 2001 fremlagde Slots- og Ejendomsstyrelsen på et møde med kommunen et forslag til landskabsplan. Styrelsen havde hyret arkitekt Flemming Aalund fra Tegnestuen Rådvad til udarbejdelse af forslaget. Det var i øvrigt Flemming Aalund, der 10 år tidligere havde tegnet visualiseringen af miljøminister Lone Dybkjærs tanker om total frilæggelse af værfts- og havneområdet med genskabelse af voldanlæg, ravelin og glaciser. Nok ikke helt tilfældigt, at det var den landskabsarkitekt, der havde visualiseret Lone Dybkjærs vision i 1990. Som det ses på Aalunds visualisering, godt nok i en lidt senere udgave fra maj 2002, men stort set identisk med den fremlagte plantegning fra 12. september 2001, er der en vis overensstemmelse med Flemming Aalunds visualisering fra 1990. Forslaget genskaber således en stor del af fæstningsanlægget fra 1700-tallet med voldanlæg og ravelin med voldgrav omkring, men dog uden glacis helt frem til Havnegade og Allégade. I mødet deltog slots- og havechef Ole Stattau, fra Slots- og Ejendomsstyrelsen, arkitekt Flemming Aalund, jeg selv, udviklingschef Ulf Hassager og vicekontorchef Frederick Williams. Planen fra arkitekt Flemming Aalund var i overensstemmelse med kommuneplanens ret vide rammer for landskabsdelen, men efterkom i mindre grad den vision og de anbefalinger, der var opstillet på baggrund af arkitektopdragene af den kommunale arbejdsgruppe og Økonomiudvalget som styregruppe og med Thora Arkitekter som udførende. Vi aftalte, at Aalund skulle udarbejde et justeret forslag med større respekt for en bynær havn.

Vi kommunale embedsfolk, der deltog i mødet, var således ikke begejstret for Aalunds og Slots- og Ejendomsstyrelsens hovedidé. Vi hyrede derfor den i Helsingør hjemmehørende landskabsarkitekt, Jeppe Aagaard Andersen, til at være kommunens konsulent og rådgiver. Jeppe Aagaard Andersen var jo også en af de fire arkitekter, som fik opdraget med at

Slots- og Ejendomsstyrelsens oplæg til Kulturhavnsplan 2002 udarbejdet af arkitekt Flemming Aalund, Tegnestuen Rådvd.

komme med forslag til helhedsplan for værfts- og havneområdet. Tilsvarende som Slots- og Ejendomsstyrelsen bad vi Jeppe Aagaard Andersen om at udarbejde planforslag ud fra vision og redegørelse.

Parallelt med arbejdet med landskabsdelen satte vi fra kommunen Thora Arkitekter til at foretage bygningsmæssige undersøgelser af bygning 12 og 13's anvendelse til Maritimt Center/Søfartsmuseum i samspil med Hans Jeppesen fra museet. Midtvejsrapport herfra kom i oktober 2001 og viste blandt andet problemer med fugt i kælder i forhold til anvendelse til museumsdepot. Men det var jo til at løse.

2. november 2001 holdt vi på ny møde med Slots- og Ejendomsstyrelsen, nu med lidt udvidet kreds – arkitekt Uffe Kjerulf, S&E, teknisk direktør Peter Clausen og arkitekt Mette Galte, teknisk forvaltning. Vi enedes om at bede hver af de to landskabsarkitekter om at udarbejde plan for hele området. Kommunen stod bag Jeppe Aagaard Andersen, mens Flemming Aalund var Slots- og Ejendomsstyrelsen valg. Der blev udarbejdet et program med krav og retningslinjer for denne »miniarkitektkonkurrence«.

Kulturarvsstyrelsen tilsluttede sig den 14. marts 2002 de generelle rammer for lokalplanlægningen. De bevaringsværdige dele af værftet blev af styrelsen fastlagt til at være dokken nærmest byen og Havnegade, samt værftets bygning 12 og 13, da værftet havde haft afgørende betydning for Helsingør, og da disse bevaringsværdige dele med styrelsens formulering ville kunne stå som et minde om værftstidens fortid. Altså helt i tråd med den franske bevaringseksperts holdning på Kronborghøringen i januar 2001, hvor den tyske professor havde samme syn på respekt for de forskellige historiske epoker, jfr. ovenfor.

De to forslag til landskabsplan fra hhv. Flemming Aalund og Jeppe Aagaard Andersen forelå i maj 2002.

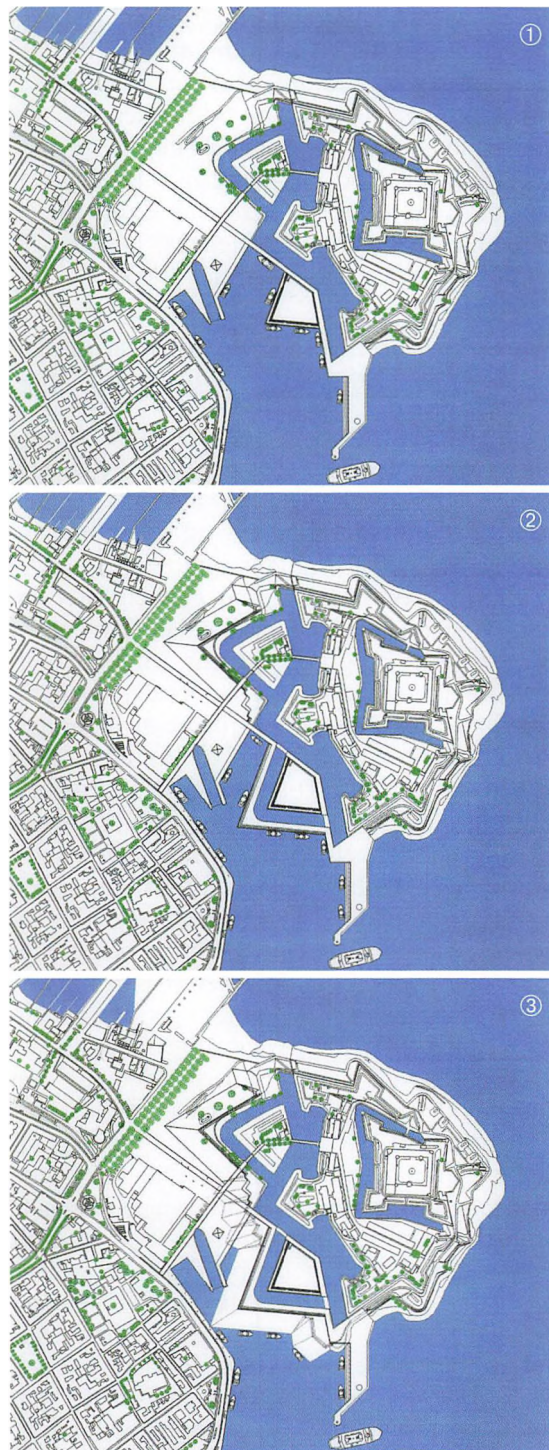
Jeppe Aagaard Andersen havde udarbejdet tre alternative forslag, jfr. nedenfor. Som det klart fremgår havde Jeppe Aagaard Ander-

sen lagt sig op af besvarelsen fra arkitektfirmaet Boje Lundgaard og Lene Tranberg i det forudgående arkitektopdrag, se den tidligere bragte illustration af de fire forslag. Flemming Aalunds forslag lå, som det fremgår af illustrationerne, tæt op ad forslaget fra Henning Larsens Tegnestue. Eller rettere Flemming Aalund havde fundet delvis støtte hos Henning Larsens Tegnestue til sin visualisering af Lone Dybkjærs forslag i 1990. At forslagene fra de to arkitekter lå tæt op ad de oprindelige arkitektforslag var helt i overensstemmelse med minikonkurrencens formål, nemlig at foretage en videre bearbejdning af de fire forslag med respekt for den opstillede vision og de konkrete anbefalinger fra Thora, arbejdsgruppe og Økonomiudvalg som styregruppe.

Jepe Aagaards Plan 1, nedenfor, havde en enkel konstruktion af Scholtens Ravelin uden voldgrav og vold omkring. Planen havde et stort havneareal med en levende og bynær havn. Plan 2 fra Jepe Aagaard, nedenfor, havde voldgrav om Scholtens Ravelin med en relativ smal vold omkring, men stadig med et stort havne- og kajareal. Plan 3 lå tæt op af arkitekt Flemming Aalunds model bortset fra, at selve Scholtens Ravelin hos Jepe Aagaard havde et mere enkelt og fladere design. Som rigsantikvar Olaf Olsen udtrykte i 1994 var der intet autentisk materiale tilbage fra den oprindelige Scholtens Ravelin, hvorfor der ved en genskabelse ikke var krav om fuld historisk korrekthed.

Vi blev i november 2002 enige med Slots- og Ejendomsstyrelsen om at arbejde videre med Jepe Aagaard Andersen som fælles konsulent i udviklingsprocessen. I december forelå der efter sparring mellem Jepe Aagaard, S&E og os fra kommunen en justeret og udbygget version af plan 2 fra Jepe Aagaard.

Den samlede landskabsplan, som skulle danne grundlag for lokalplan, omfattede udvidelse og sanering af fæstningsanlæg mod Nordhavnen, genskabelse af Scholtens Ravelin i et nutidigt formsprog med foranliggende voldgrav, Nor-

Jepe Aagaards plan 1, 2 og 3.

dre mole som rekreativt område med spor fra færgetiden, broer til at forbinde ravelin med værftsplads og Nordre Mole, renovering af kajstrækninger med granit og brosten, ny stor værftsplads med brostensbelægning og parkeringsanlæg mod Nordhavnen. Det var planen, at igangsætning af lokalplan skulle ske på Økonomiudvalgets møde den 28. januar og i byrådsmøde den den 3. februar 2003.

Søgning af fonde til landskabsplanen fører til nye planer for kulturbyggeriet

Jeg havde i det sidste års tid sammen med planarbejdet drøftet selve gennemførelsen og dermed finansieringen af landskabsplanen med Ole Statta fra Slots- og Ejendomsstyrelsen, S&E. Ole Statta's strategi var, at vi skulle gå stepvis frem med gennemførelsen. Det vil sige finde midler til enkeltelementer i planen i S&E's og kommunens årlige budgetter kombineret med støtte fra fonde, herunder EU-fonde. Jeg vidste fra tidligere ansøgninger til EU, at det var en meget tung proces, hvor vi i øvrigt var i konkurrence med en mængde andre projekter fra Europa, og dette på trods af, at Kronborg netop var kommet på Unesco's World Heritage liste. Og en forudsætning ved hovedparten af fondsansøgninger er, at ansøger selv bidrager med et væsentligt beløb eller indhenter støtte fra andre offentlige instanser.

Jeg fandt, ud over den tunge og svære procedure, at det ville være svært at »tænde« fonde, hvis vi kom og søgte årligt til deletaper. Mit synspunkt var, at vi havde et enestående projekt med stort løft af Kronborgs fæstningsanlæg og samtidig af havnens æstetik, som nabo til et verdensklenodie. Vi skulle gå ud med hele projektet i ansøgningen hos danske fonde. Et samlet stort projekt, der appellerede anderledes til fonde end små delprojekter over en længere periode. »Noget, der siger bang, det unikke, noget der kan tænde fonde«, som jeg udtrykte det. S&E tilsluttede sig denne fremgangsmåde, som stadig forudsatte, at stat og kommune medvirkede i finansieringen. Jeg begyndte at kigge efter danske fonde. Min daværende kollega fra

Hillerød, kommunaldirektør Søren Adersen, nævnte i en samtale, at Fonden Realdania måske kunne være en mulighed. Han kendte direktøren i Realdania, Mette Lis Andersen, som havde været teknisk direktør hos ham i Hillerød. I begyndelsen af december fik jeg telefonkontakt med Mette Lis Andersen. Hun havde lidt travlt og var kørende i bil. Jeg fik dog kastet mit ærinde ind og forklaret om vores landskabsprojekt, som jeg syntes faldt fint ind under et af deres fire støtteområder. Mette Lis Andersen var ikke uenig i dette, men for Realdania ville det i givet fald være afgørende, at der samtidig skete noget med de forreste værftsbygninger, det vil sige bygning 12 og 13, som var reserveret til Søfartsmuseet, og bygning 11, som allerede stod for nedrivning i 2002. Jeg aftalte med Mette Lis Andersen at mødes på Rådhuset den 19. december 2002 i det Røde værelse med deltagelse af borgmester Per Tærsebøl. Jeg fik sat Tærsebøl ind i forløbet. Da Handels- og Søfartsmuseet ikke siden reservationen i 1995 i et særligt kommuneplantillæg var kommet videre med fonde til finansiering af et nyt museum, foreslog jeg Tærsebøl, at vi selv som kommune måtte gøre noget i dette forreste område til kulturelle formål. Søfartsmuseet måtte så rykkes til den store hal, bygning 14, bag ved, når den blev ledig. Det ville selvfølgelig give protester fra Søfartsmuseet. Vi havde bakket fuldt op om realisering af Søfartsmuseum i bygning 12 og 13 ved at sætte forundersøgelser i gang og finansiere disse fra kommunens side. Men vi stod med en fond, som måske ville gå ind med et stort beløb til landskabsprojektet forudsat, at der samtidig skete et løft og en udvikling i byggefeltet i det forreste område mod havnen. Som kommunale kulturelle elementer her, foreslog jeg kulturprojekter, som havde stået på den kommunale ønskeliste i nogle år. Det gjaldt nyt hovedbibliotek, som allerede i 1995 blev nævnt i planerne for 2. etape af kulturområdet bragt frem af det konservative byrådsmedlem Anette Bredorf. Jeg foreslog videre, at et hovedbibliotek på området blev kombineret med fleksible rum til koncerter, konferencer, udstillinger og foredrag.

Tærsebøl og jeg aftalte at inddrage Jørgen Hansen, gruppeformand for Socialdemokratiet i byrådet og viceborgmester, i planerne og tankerne inden mødet med Realdania den 19. december. Den 17. december havde vi Økonomiudvalgsmøde med efterfølgende julefrokost på restaurant i den nye Nordhavn i Helsingborg. Forud var vi, som jeg husker det, på en udstilling på Dunkers. Under spisningen fandt Tærsebøl og jeg et passende tidspunkt til at sætte Jørgen Hansen ind i planerne og høre hans holdning. Vi tre sad sammen midtbords, så det var muligt at tale sammen, uden at andre hørte det. Jørgen Hansen var umiddelbart positiv. Vi fortalte om vores møde med Realdania to dage efter og ville vende tilbage herefter. Jeg oplyste, at jeg ville udarbejde et notat om planerne efter mødet den 19. december 2002.

Ved mødet den 19. december med Mette Lis Andersen, Realdania, informerede Tærsebøl og jeg nærmere om vores tanker i forhold til at løfte og udvikle bygningerne mod havnen i kommunalt regi. Realdania bekræftede interessen for at gå ind i det store landskabsprojekt med de samtidige kommunale planer for forreste byggefelt. Vi aftalte at vende tilbage til Mette Lis Andersen, når vi havde fået afklaring i byrådet og informeret offentligheden. Jeg udarbejdede notat hen over julen. Tærsebøl indkaldte Jørgen Hansen til møde om formiddagen den 14. januar, hvor jeg også deltog. Vi præsenterede Jørgen Hansen for notatet, og Tærsebøl og Jørgen Hansen aftalte at holde pressemøde dagen efter den 15. januar. Jeg opdaterede notatet med overskrift om pressemøde. Notatet er indsat. Inden pressemødet aftalte jeg et møde med direktør Hans Jeppesen, Handels- og Søfartsmuseet, på mit kontor, hvor jeg informerede Hans Jeppesen om forløbet med Realdania og konsekvenserne heraf for de hidtidige planer med en placering af Søfartsmuseet på det forreste byggefelt, bygning 12 og 13. Denne information var Hans Jeppesen ikke overraskende ikke glad for. Forståelsen for vores store ændring af planerne efter 7 års reservation til Søfartsmuseum var mildt sagt

begrænset trods Realdanias krav eller rettere forudsætning for at gå ind i landskabsprojektet finansielt.

Helsingør kommune
Kommunaldirektøren
Den 14. januar 2003

Notat vedr. Værftsområdets udvikling til brug for pressemøde d. 15.1.2003

1. Kommunen, Slots- og Ejendomsstyrelsen og Kulturarvsstyrelsen er nu blevet enige om det endelige grundlag for udarbejdelse af lokalplan for havneanlæg, landskabsområder, vej- og parkeringsanlæg omkring Kronborg og værft. Igangsætning af lokalplan forventes at ske på ØK's møde d. 28. januar og Byrådsmøde d. 3. januar. Der henvises til planen (gennemgå elementerne hele vejen rundt).
2. Planens realisering vil koste ca. 150 mill.kr. Et mere underbygget tal vil foreligge om nogle uger. Kommunen har sammen med Slots- og Ejendomsstyrelsen lagt en finansieringsstrategi omfattende kommune, stat, regionen, private fonde og EU-fonde. De indledende drøftelser med fonde har givet positive meldinger, men en afgørende forudsætning for medfinansiering, at der samtidig sker en udvikling af byggefeltet på selve værftsområdet, dvs. området omfattende bygning 12,13 og 10.
3. Siden kommunens overtagelse i 1995 med samtidig udarbejdelse af kommuneplantillæg for området har området mod vandet (feltet med bygning 12,13) været reserveret til Maritimt Center (incl. overflytning af Handels- og Søfartsmuseet fra Kronborg). Det er ikke hidtil lykkedes museet at finde fondsfinansiering hertil. Skal dette byggefelt løftes inden for kortere tid og indgå i en samlet plan med finansiering synes det nødvendigt, at kommunen går ind med et relevant projekt, som i forvejen står på kommunens ønskeliste.
4. Et nyt Hovedbibliotek på dette område forekommer at være den mest oplagte mulighed. Man kunne tale om en "Krondiamant". I planerne fra midten af halvfemserne indgår et Hovedbibliotek på det bagvedliggende område, hvor HV-Turbo er beliggende. På grund af den indgåede aftale frem til 2025 med HV-Turbo har udbygningen af Hovedbiblioteket i stedet været planlagt at skulle ske i tilknytning til det nuværende bibliotek.
5. Et nyt Hovedbibliotek med fleksible rum til foredrag, konferencer, udstillinger og koncerter vil kræve en bygning på ca. 8.000m². Anlægssummen med det hele vil ligge i størrelsesordenen 150 mill.kr. Kommunens finansiering vil kræve en opsparing over 4-5år med byggeri over år 4 og 5, dvs. 2007 og 2008. Indtægt fra salg af nuværende Hovedbibliotek vil indgå i finansieringen. Driften vil derimod i stor udstrækning klares ved overflytning af eksisterende driftsudgifter, og dette er en meget vigtig faktor i forhold til andre nyanlæg.
6. Dvs. en samlet udgift til udvikling af området ved Kronborg og Værft på omkring 300 mill.kr., hvoraf kommunen finansierer de 150 mill.kr. til Hovedbibliotek. De resterende 150 mill.kr. skal så finansieres af stat, private fonde og EU-fonde. Som nævnt er der foreløbigt positive tilkendegivelser om medfinansiering fra privat fond. I de kommende måneder skal finansieringsplanen konkretiseres nærmere.
7. Handels- og Søfartsmuseet foreslås placeret i en startetape i bygning 10 (gamle administrationsbygning) sammen med et Værftsmuseum i Bymuseets regi. Indtil videre vil der være tale om en reservation. En del af nuværende HV-Turbo vil i fremtidsplanerne kunne reserveres til udbygning af disse museer. Det gælder specielt den store hal umiddelbart bag bygning 12 og 13 (bygning 14).
8. Efter ovenstående plan skal lokalplanområdet udvides med området omfattende bygning 10, 12 og 13. Forud for fastlæggelsen af denne del af lokalplanen skal der først afholdes en arkitektkonkurrence omfattende hele byggefeltet på Værftsområdet, dvs. incl. HV-Turbo området, med en samlet dispositionsplan og mere konkret arkitektonisk udformning af området med nuværende bygning 10, 12 og 13.

Notat fra kommunaldirektøren af 14.1.2003 om værftsområdets udvikling til brug for pressemøde.

Dønningerne efter pressemødet var betydelige i byråd, i pressen og i offentligheden i øvrigt. Per Tærsebøl og Jørgen Hansen havde valgt at gå direkte i pressen med forslaget uden at have informeret deres 2 byrådsgrupper først. Så det var der en stor kritik af blandt gruppe-medlemmerne. Men det lykkedes både hos de konservative og socialdemokraterne at få skabt nogenlunde konsensus om forslaget. I pressen og offentligheden var der fra mange sider ikke forståelse for kovendingen. Søfartsmuseet var forudsat fondsfinansieret, det vil sige som udgangspunkt ingen kommunal medfinansiering. Nu skulle kommunen ind og finansiere første etape af kulturområdet fuldt ud. Vi kunne have forsøgt med fondsansøgninger til kulturinstitutionen. Men for det første ville der gå meget lang tid med en sådan proces, og for det andet viste erfaringen, at fondsansøgninger til kommunalt bibliotek og musiksal havde en tung gang på jorden. Samtidig skulle vi smede, mens jernet var varmt. Endelig kom holdningen, som mange gange under udviklingen af hele værfts- og havneområde – »Hvorfor skal kommunen ind her, hvorfor bliver der ikke lavet boliger og butikker i stedet?«. Ovenstående fortælling gav svaret, men det blev måske ikke altid sagt højt nok fra de ansvarlige, og det var en lang proces, så ikke unaturligt havde mange undervejs glemt basis for planlægningen, nemlig aftalen med miljøminister Svend Auken fra 1993, som siden lå til grund for alle kommuneplaner og lokalplaner for området – kun kulturelle formål på området, ingen kommercielle anvendelser og ingen boliger.

I notatet til Per Tærsebøls og Jørgen Hansens pressemøde havde jeg valgt at betegne det nye projekt med hovedbibliotek, rum til foredrag, konferencer, udstillinger, koncerter og teater som »Krondiamanten«. Bagtanken var rent kommunikationsmæssig, en overskrift med en vis power, der samtidig skabte en association til »Den sorte diamant«, navnet på Det Kongelige Bibliotek, som ud over bibliotek også rummer faciliteter til konferencer, koncerter og udstillinger. Og så ordspillet med naboskabet til Kronborg. »Krondiamanten« var altså en Hel-

singørpendant til »Den sorte diamant«. Navnet gav mange reaktioner, også kritiske, og så var formålet jo opfyldt – et klart billede af intentionerne. Fra Slots- og Ejendomsstyrelsen kom der også en stille kritisk røst. Der var jo allerede en diamant i området, Kronborg, som skulle fuldt respekteres som det store nationale klenodie – ingen over, ingen ved siden af. Mit formål var som nævnt kommunikationsmæssigt, ikke sådan, at det nødvendigvis skulle være det permanente navn. Nogle tog det bogstaveligt med »diamanten«, hvilket blandt andet sås i Helsingør Dagblad, som gav læserne mulighed for at komme med tegninger af »Krondiamanten« til avisens spalter. Nogle placerede her bygningsværket midt i havnen, og det gav noget flimmer i debatten. Det er så lidt sjovt, når man ser den endelige arkitektoniske udformning af Kulturværftet med en facadekarakter, der giver association til en diamant. Jeg tænkte selv dengang i en bygning med stål og glas uden på de eksisterende bygninger, men havde ikke en diamantprofil på nethinden.

I notatet til pressemødet havde jeg, som det fremgår, endvidere anslået et arealbehov på ca. 8.000 m² med en anlægssum på omkring 150 millioner kr. Finansieringen skulle ske ved en opsparing over 4-5 år med byggeri i 2007 og 2008. Indtægt ved salg af det eksisterende hovedbibliotek skulle indgå i finansieringen. Det var min forventning, at en stor del af driften ville kunne klares ved overflytning af driftsudgifter fra det gamle bibliotek. Vi foreslog Søfartsmuseet placeret i en startetape i bygning 10, den gamle administrationsbygning, sammen med et Værftsmuseum under bymuseet. Udbygning af disse museer ville så kunne ske i hallerne, specielt hal 14, når HV-Turbo på et tidspunkt ville forlade disse.

Lokalplanprocessen for landskabsdelen og byggefelt

Lokalplanområdet, der indtil nu alene omhandlede landskabsdelen, skulle herefter udvikles med området omfattende bygningerne 10,

12 og 13. Og planen var videre, at der forud skulle afholdes en arkitektkonkurrence omfattende hele byggefeltet på Værftsområdet, det vil sige inkl. daværende HV-Turbo område med en samlet dispositionsplan og mere konkret arkitektonisk udformning af området med bygningerne 10, 12 og 13.

Den 24. januar 2003 blev vi ved møde i Kulturarvsstyrelsen enige med dem og Slots- og Ejendomsstyrelsen om det endelige grundlag for udarbejdelse af lokalplan for landskabsområdet. 16. juni 2003 vedtog et enigt byråd at offentliggøre lokalplanforslag 1.101 »Frilæggelse af Kronborgs omgivelser og indretning af den bynære havn«, mens et flertal af byrådet på 20 stemmer (C, V, O, SF) mod 2 (V) godkendte offentliggørelsen af lokalplanforslag 1.102 »Byggefeltet på Værftsområdet«. En række bemærkninger fra SF og V blev medudsendt til begge planer. De to lokalplaner skulle så vidt muligt behandles parallelt.

Inden igangsætningen af lokalplanerne havde daværende museumschef Kenno Pedersen 11. februar 2003 sendt et notat til mig, hvori han beskriver værftsarealernes historiske dimension: »Helsingørs historie har omfattet to markante og særegne perioder – Sundtoldstiden (1426-1857) og Værftstiden (1882-1983). Hver især har de sat deres umiskendelige præg på byen. Den historiske fællesnævner har været skibe. Mens sundtoldens Helsingør allerede er forholdsvis veldokumenteret og formidlet ved blandt andet en fast udstilling på Bymuseet, gennem Skibsklarergården og den velbevarede sundtoldsby, fremstår Værftstidens Helsingør uden tilsvarende historisk identitet. Behovet for en dokumentation og formidling af historien om værftstiden må siges at være stort og nærværende.« Et opråb fra Kenno Pedersen om at bevare bygnings- og indholdsmæssige spor fra værftsepoken i planerne og sikre rum til værftsmuseum i Kulturværftet.

I maj 2003 offentliggøres en borgerundersøgelse på kultur- og fritidsområdet i Helsingør.

Flest borgere var der i biograferne, derefter fulgte bibliotekerne. Der var ønske om bedre faciliteter til teater og koncerter.

Med rette blev der givet udtryk for, at det var lidt »post festum« med en sådan undersøgelse fra Kultur- og Fritidsforvaltningen, når vi nogle måneder før havde fået byrådsbeslutningerne om den fremtidige kulturanvendelse på dele af værftsområdet. Men til forsvar for undersøgelsen kan siges, at den var igangsat i 2002, inden Realdania kom på banen og forudsatte handling på forreste del af byggefeltet for fondsstøtte til landskabsprojektet. Samtidig var der jo også en etape 2 på værftsområdet, som var og stadig er åben for idéer.

Efter reglerne skulle Akadimirådet høres om lokalplanforslaget for byggefeltet. I Akadimirådets svar af 18. september 2003 var der accept af byggefeltet, men rådet fandt, at der forud for lokalplan burde afholdes arkitektkonkurrence med henblik på vurdering af, hvor og hvor store bygningsvolumener, det ville være rigtigt og muligt at indplacere på området med den yderst krævende placering mellem by og slot. Akadimirådet fandt endvidere, at den foreslåede rummelighed på 31.500 m² i op til tre etager ikke kunne være foreneligt med ønsket om at åbne omkring slottet og skabe mulighed for at se slottet fra de forskellige tilkørselsveje.

I oktober 2003 inden afslutningen af offentlighedsperioden for lokalplanerne havde vi møde med Realdania og Slots- og Ejendomsstyrelsen. Realdania var stadig ikke trådt frem som officiel sponsor, idet man afventede behandlingen af lokalplanerne. Vi lyttede selvfølgelig til deres synspunkter. Direktør for Realdanias projektdel var nu Hans Peter Svendler. Realdania foretrak, at dæmningen omkring ravelinen udgik af planen og med den nutidige tolkning af ravelinen, som allerede indgik i landskabsarkitekt Jeppe Aagaard Andersens plan 2. Endvidere ønskede Realdania, at en væsentlig udbygning af Kongekajen kom med i projektet for at skabe større sammenhæng mellem by og havn. Endelig fandt Realdania, at bygning

12 og 13 burde bevares. Dette blev nedfældet i notat af 6. oktober 2003. Økonomiudvalget godkendte den 21. oktober 2003, at der i lokalplanbehandlingen skulle arbejdes videre i overensstemmelse med notatets indhold.

Der indkom 56 indsigelser og forslag omkring lokalplanerne. Forslagene rettede sig særligt mod 2. etape af det fremtidige kulturområde, hvor der i indsigelserne blandt andet blev foreslået forskningscenter, fiskehandel, levende kunstnerisk miljø, levende markeder, arbejdende værksteder, stort maritimt center og restaureringsværft. Endvidere efterlystes en vision for det samlede område. På landskabsområdet var der ønsker om skøjtebane og minigolfbane. Nogle fandt, at de gamle værftsbygninger skulle bevares, andre gik den anden vej og ønskede alle bygninger fjernet for at give mulighed for en retablering af hele fæstningsanlægget omkring Kronborg, som Lone Dybkjær foreslog i 1990 som miljøminister.

Den 1. marts 2004 blev der udsendt pressemeddelelse om opbakning fra Realdania til projektet.

Lokalplanerne blev endeligt godkendt af byrådet den 19. april 2004. Lokalplanen for landskabsdelen blev vedtaget af et enigt byråd, mens lokalplanen for selve værftsområdet blev vedtaget af et flertal bestående af Konservative, Socialdemokratiet og Dansk Folkeparti.

Der var i lokalplanforslaget for byggefeltet lagt op til, at det i efterfølgende arkitektkonkurrence kunne stå åbent, om bygning 12 og 13 skulle bevares, rives ned eller indgå i en kombination af nyt og gammelt. Men byrådet vedtog, at bygning 12 og 13 skulle bevares som en del af lokalplanen. Vedrørende lokalplan for landskabet valgte byrådet at fjerne dæmningen omkring nye ravelin, jfr. Jeppe Aagaard Andersens plan 2. Begge beslutninger var i overensstemmelse med ønskerne fra Realdania og Slots- og Ejendomsstyrelsen. Og beslutningen blev lettere, da Kulturarvsstyrelsen meddelte, at hvis vi valgte at rive bygning 13 ned og erstatte den af nyt byggeri på stedet, så ville

styrelsen kræve, at byggefeltet med bygning 13 udgik af det samlede byggefelt på grund af beskyttelseslinjen omkring Kronborg.

Det overordnede formål med lokalplanen var, at hele området omkring Kronborg skulle styrkes som kulturelt og historisk center, et kulturelt kraftcenter, at der blev skabt åbenhed til Kronborg set fra byen, at byen og borgen blev bundet bedre sammen og, at byen blev åbnet mod havnen. Krondiamanten fik i lokalplanen sit nye navn »Kulturværftet«, et glimrende navn, der blev opfundet i Kultur- og fritidsforvaltningen. I lokalplanen blev endvidere indarbejdet en vision for Kulturværftet: »Kulturværftet skal være et kulturelt center for kundskab og kreativitet, oplevelse, uddannelse og identitet fyldt med liv i alle døgnets vågne timer – 7 dage om ugen.«

Illustration af landskabsplanen fra de vedtagne lokalplaner fra 2004 udført af landskabsarkitekt Jeppe Aagaard Andersen.

Illustrationen af landskabsplanen fra de vedtagne lokalplaner fra 2004 udført af landskabsarkitekt Jeppe Aagaard Andersen viser den udvidede Kongekaj, den forsænkede anlægsbro i træ langs Havnegade, trappeelementet i bunden af havnen, den store brostensbelagte værftsplads med nedfældede planker og lyskasser, den lange trætrappe som siddeelement langs stendokken, det nye glacis og parkeringsareal mod Nordhavnen, samt Scholtens Ravelin i et moderne design med granitbænke på de 2 sider mod havnen, med træbroer til ravelin og videre til Nordre Mole, hvor der var placeret et stort, forsænket træelement ned til vandoverfladen i det gamle færgeløje og en stor platform i træ mod havet. Begge træelementer på Nordre Mole var tiltænkt som spændende opholdssteder for siddende og liggende personer i drømmen om sol og delvis læ. Designet på Nordre Mole blev som følge af besparelser justeret noget undervejs.

Køb af bygning 10

– Værftets administrationsbygning

I løbet af efteråret 2003 havde vi forhandlinger med direktør Esmann Olsen, Helsingør Værft, og Lauritzen-koncernen om køb af bygning 10, værftets administrationsbygning. Den foranliggende bygning 11 havde HV-Turbo i henhold til kommunens aftale med Lauritzen-koncernen med ikrafttræden 1.1.1995 fået tilladelse til at anvende frem til 2002, indtil man kunne flytte over i den bagvedliggende bygning 45 med administration, tegnestue med videre. Så snart HV-Turbo som aftalt havde forladt bygningen indhentede vi en nedrivningsgodkendelse fra teknisk forvaltning og fik ejendommen ryddet, som det også var indeholdt i kommuneplantillæg fra 1995. Dette gav luft mod havnen og bedre passagemulighed tværs over værftsområdet mod Kronborg, hvortil der var etableret en interimistisk bro over den store dok 1.

Med lokalplanen for byggefeltet skulle bygning 10 også indgå i Kulturværftet, idet vurderingen af arealbehov til Kulturværftets

1. etape var på ca. 12.000 m² brutto. Ved forhandlingerne nåede vi frem til en pris på små 8 millioner kr. Overtagelsen var 1. januar 2004. Ejendommen var ganske vist beliggende på den kommunalt ejede værftsgrund, men indgik i den forlængede lejeaftale til 2025 som del af aftalen med Lauritzen-koncernen fra 1995. Derfor var det nødvendigt at købe Helsingør Værft ud af ejendommen.

Fondsstøtte til landsskabsplanen

– Kulturhavnen

Med Realdanias tilsagn om at medvirke i finansieringen af landskabsplanen var der behov for yderligere fondsstøtte. Den samlede anlægssum var på det tidspunkt anslået til ca. 150 millioner kr. Kommunen og Slots- og Ejendomsstyrelsen havde foreløbig forpligtet sig til at bidrage med henholdsvis 26 og 13 millioner kr. Realdanias ledelse ville forsøge at få bestyrelsen med på at støtte med ca. 65 millioner kr. Det var afgørende for Realdanias støtte, at ejerne på området, stat og kommune, selv bidrog til finansieringen. Jeg kontaktede tidligere formand for smedeforbundet Georg Poulsen, der også havde været formand for smedene på værftet og nu havde et stort netværk qua sine mange tillidsposter gennem årene. Samtidig var Georg Poulsen bosiddende i Helsingør og havde dermed fortsat også interesse i lokalsamfundet ud over venerationen omkring værftsområdet. Jeg havde foreslået borgmester Per Tærsebøl, at vi dannede en lille firemandsgruppe til den resterende fundraising. Ud over Georg Poulsen foreslog jeg administrerende direktør Steen Scheibye fra Coloplast og så Tærsebøl og mig selv. Jeg fik accept fra begge de to eksterne personer, og vi holdt det første møde om opgaven i det røde værelse på rådhuset i marts 2004, hvor Georg Poulsen og Steen Scheibye blev briefet nærmere om opgaven med restfinansieringen på ca. 50 millioner kr.

Jeg havde fået oplyst af Hans Peter Svendler, Realdanias direktør, at Realdanias bestyrelse onsdagen op til påske den 7. april 2004 skulle

tage stilling til støtten til projektet. Jeg tillod mig derfor næste morgen, Skærtorsdag den 8. april, at kontakte Svendler på mobilen. Jeg fangede en morgenløbende Svendler ved Langelinie. Glad fortæller Svendler, at Realdanias bestyrelse aftenen før havde besluttet at stå 100 pct. for den eksterne finansiering af landskabsprojektet. Min begejstring var selvfølgelig mindst lige så stor. Bestyrelsen havde fundet projektet op til Kronborg så interessant, at de ville dække hele finansieringsbehovet. Jeg kontaktede straks derefter Per Tærstøl med det glade budskab og understregede, at beslutningen hos Realdania først ville blive offentliggjort senere. Straks efter påske kontaktede jeg Georg Poulsen og Steen Scheibye og meddelte, at vi kunne stoppe arbejdet med jagten efter supplerende fondsstøtte, reelt inden vi var kommet i gang. Den 22. april meddeler Realdania så i en pressemeddelelse, at de støtter projektet med 115 millioner kr.

Vi havde jo siden årsskiftet 2002/2003 haft møder med Realdania og Slots- og Ejendomsstyrelsen om udviklingen af landskabsprojektet. I møderne deltog direktør Hans Peter Svendler og projektleder Carsten Kjær Sørensen fra Realdania, direktør Carsten Jarlov, slots- og havechef Ole Statta og projektkonsulent Peter Fangel Poulsen, Slots- og Ejendomsstyrelsen, jeg selv og vicekontorchef Frederick Williams, Helsingør kommune. Vores samarbejde og fælles projektsansvar formaliserede vi 31. oktober 2004 i »Partnerskabsaftale om udvikling af området omkring Kronborg og Helsingør Værft«, hvor de nævnte personer udgjorde styringsgruppen med reference til vores respektive politiske ledelser. Man kunne betragte aftalen som en musketer-ed, hvor vi ville stå skulder ved skulder ved faglige og økonomiske udfordringer under gennemførelsen af projektet. Samtidig blev det besluttet at koble landskabsarkitekt Jeppe Aagaard Andersen fast på som særlig æstetisk konsulent og rådgiver for styregruppen. Jeppe Aagaard havde vist gerne foretrukket at blive projekterende arkitekt på projektet. Det ville være en anderledes stor opgave for hans tegne-

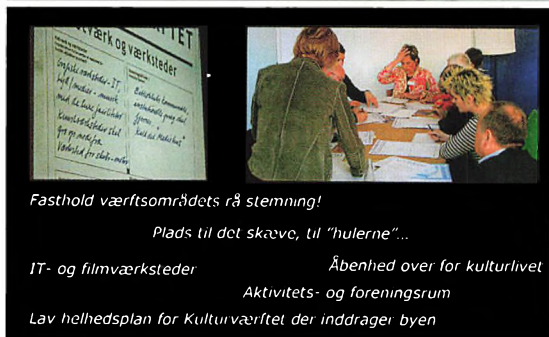
stue. Realdania finansierede udgifterne til Jeppe Aagaard Andersen undervejs i projektet, lige som Realdania indledningsvis gav 1 millioner kr. til projektgranskning. Kommunen havde sat 30 millioner kr. af til Kulturhavnsprojektet. Vores samlede ramme var på 167 millioner kr. Der var enighed blandt os partnere om at fastholde et højt ambitionsniveau for æstetikken med tilpasning til økonomien. Som det senere skulle vise sig, var partnerne med Realdania i spidsen indstillet på at gå meget langt økonomisk for at opretholde et højt æstetisk niveau.

Efter vores tidsplan skulle udførelsen ske i 2007-2008 med indvielse senest 1. december 2008. Efter EU-udbud blev Cowi udpeget til bygherrerådgiver suppleret af Jeppe Aagaard Andersen på arkitektsiden.

Udviklingen af Kulturværftet

I løbet af 2004 og 2005 blev der afholdt en lang række møder i forskellige fora omkring konkretisering af ønsker og behov til udformning og indhold i Kulturværftet og omkring havnen. Forskellige brugergrupper blev inddraget, blandt andet Havnegruppen med repræsentanter for brugerne af havnen. Vedrørende Kulturværftet blev der afholdt udviklingsmøder for at få fastlagt indholdet. Det gjaldt ny kunst og nye byrum, kunsten at formulere et byggeprogram og kulturplanlægning med oplæg af blandt andet Dorthe Mandrup og Trevor Davies. Workshops og teaterforestillinger var nogle af værktøjerne. Og input til byggeprogram var også et tema for udviklingsmøde. Lokale interessenter, spændende gæster fra kulturlivet, byrådsmedlemmer m.fl. var blandt deltagerne. Kultur- og fritidsforvaltningen havde ansat Christian Pagh som proceskoordinator. Nedenfor ses temaer for workshops og arbejdet i grupper med diverse forslag.

Den 15. september 2005 afholdt vi et stort informationsmøde i bygning 12 på værftet for lejere i bygning 10 og 12 samt for brugerne af havnen. Her redegjorde vi indgående for de forestående projekter, som selvfølgelig havde

Udviklingsmøde vedrørende Kulturværftet afholdt i Værftets administrationsbygning. Fotos: Kulturforvaltningen, Helsingør kommune.

store implikationer for de involverede. Lejeaftaler var løbende blevet afviklet eller opsagt for lejerne i bygning 10 og 12, men de fleste lejere ville selvfølgelig meget gerne være blevet på dette unikke sted. Vi havde undervejs søgt at være behjælpelig med at finde nye lokaliteter for lejerne andre steder i byen.

Der blev i 2006 skabt et borgerforum på Helsingør Kommunes hjemmeside, hvor borgerne kunne komme med idéer til indhold og aktiviteter på Kulturværft og Kulturhavn.

Overtagelse af Statshavnen i 2004

Trafikministeriet havde i 1999 søgt at få afhændet resten af statshavnen til kommunen. I 1995 overtog vi værftshalvøen fra Trafikministeriet som del af hele aftalekomplekset med staten og Lauritzen-koncernen. Så resten af inderhavnen var stadig statslig under Statshavneadministrationen med hovedsæde i Frederikshavn, men med lokalt kontor i Helsingør. Trafikministeriet ønskede at afhænde alle deres statshavne til beliggenhedskommunerne. Vi havde den 4. marts 1999 møde i Trafikministeriet med den socialdemokratiske trafikminister, Sonja Mikkelsen. Borgmester Per Tærsebøl, jeg og udviklingschef Ulf Hassager deltog fra kommunen. Ministeren spillede ud med en pris på omkring 75 millioner kr. beregnet ud fra de årlige udgifter og indtægter, der var i inderhavnen. Indtægterne kom fra havneafgifter fra Sundbusser og HH-Ferries i inderlejet. Vi argumenterede med, at de fremtidige indtægter var meget usikre, idet effekten af Øresundsbroen, der skulle åbne det følgende år, ville flytte trafik fra Helsingør-Helsingborg til den nye bro. Den samlede trafikvækst over sundet var vanskelig at forudsige for årene frem. Så vi blev ikke enige med Sonja Mikkelsen, og ministeren henlagde salgssagen.

I 2003 vendte Trafikministeriet tilbage, da man nu meget gerne ville afhænde de to tilbageværende statshavne, Helsingør og Thorsminde. Primo marts 2003 mødtes vi, borgmester Per Tærsebøl, jeg og Ulf Hassager, i Trafikministeriet med den konservative trafikminister Flemming Hansen og embedsfolk derfra til en indledende dialog om en kommunal overtagelse af statshavnen, hvor vi markerede positionerne, og vi med vores argumentation fra tidligere. Ministeriet fulgte op på skrift den 3. april 2003 med et salgstilbud på 71 millioner kr. ud fra et beregnet årligt teknisk overskud i havnen

på 5 millioner kr. med en vis risikodækning fra ministeriets side. Der havde været den ventede effekt på trafikken. Vi mødtes i ministeriet på embedsmandsplan den 5. august og drøftede tilbuddet. Jeg henviste til usikkerhed for statshavnen ved den nye samdrift mellem HH-Ferries og Scandlines samt usikkerheden om den fremtidige takstpolitik på Øresundsbroen. Jeg afviste derfor prisforslaget, der var baseret på de aktuelt, relativt gunstige driftsresultater. Økonomiudvalget tog dette til efterretning den 26. august 2003, og på mit forslag vedtog udvalget at fremsende et tilbud på 15 millioner kr. baseret på 3 års overskud. Tilbuddet blev klart afvist af ministeriet.

På et nyt møde i Trafikministeriet 14. januar 2004 gentog jeg usikkerhedsfaktorerne og præciserede samtidig, at havnen efter overtagelsen skulle bidrage med sit overskud til finansiering af den store renovering af havnen som del af landskabsplanen for den nye Kulturhavn Kronborg, ligesom Nordre Mole skulle overgå til staten ved Slots- og Ejendomsstyrelsen. Med forbehold for byrådet tilbød jeg en overtagelse pr. 1. januar 2004 til en pris på 30 millioner kr. Byrådet godkendte på sit møde primo februar at fremsende dette tilbud. Efter yderligere forhandlinger i løbet af 2004 nåede vi i november frem til en aftale, der blev godkendt af Finansudvalget og af Helsingør Byråd med 23 stemmer mod 2 (Venstre) med overtagelse 1. januar 2004. Prisen blev 30 millioner kr., som skulle lånefinansieres. Kommunen fik hele overskuddet for det igangværende år, 2004, på små 10 millioner kr., og i de følgende otte år skulle den kommunale havn og Trafikministeriet dele driftsoverskuddet. En model med risikodeling, som jeg havde bragt ind i forhandlingerne ud fra den betydelige usikkerhed om færgefarten i inderhavnen og dermed havnens drift i årene frem. Gik det godt, ville staten få yderligere penge, og modsat fik vi reduceret vores risiko ved overtagelsen. Med nogenlunde uændret omsætning de næste otte år ville nettoudgiften for kommunen blive på 45-50 millioner kr.

Hvordan gik det så, når man nu ser i regnskaberne for de otte år 2005-2012? Ja, så har Helsingør Havn indbetalt i alt 22,5 millioner kr. Tages der højde for inflationen i perioden er beløbet i 2004-kr. mindre. Så rundt regnet endte overtagelsen af Statshavnen med at koste kommunen godt 40 millioner kr.

Dermed var kommunen ejer af hele værfts- og havneområdet, og det gjorde det enklere at gennemføre alle planer i området. I konsekvens af overtagelsen af statshavnen gennemførte vi en sammenlægning af den lokale statshavnsenhed med de 10 mand, vi havde overtaget sammen med havnen, og Helsingør Nordhavn til Helsingør Havne under havnechef Benny Carlsens ledelse. En stille og rolig proces, som jeg forestod, og hvor vi fik hentet en stordriftsfordel med tilpasning af stabens størrelse over tid og samtidig skabt et fagligt løft af havnedriften med forening af to sæt kompetencer.

Kulturværftet – arkitektkonkurrence

Vedrørende Kulturværftet havde der siden 2004 været arbejdet med beskrivelser og kravspecifikation til arkitektkonkurrence. I maj 2005 var vi en gruppe med repræsentanter fra Kulturudvalget og Økonomiudvalget samt embedsfolk på studietur til London og Norwich og se på forskellige, spændende kulturhuse, hvor man nogle steder havde integreret offentlige organisationer eller mere kommercielle funktioner. Kulturhuset i Norwich blev indlagt på anbefaling af Trevor Davies, som vi havde haft samarbejde med omkring Kulturbåret 1996 og senere som medlem af styregruppen for »Hamlet Sommer«. Trevor Davies havde sit hjem i Norwich i et meget charmerende, gammelt, stort byhus, hvor nogle af os var med ham hjemme en sen aften. Det var altid meget inspirerende at mødes med ham. I studieturen indgik også en workshop i London med meget kompetente, engelske konsulenter. Proceskoordinator for Kulturværftets indhold, Christian Pagh, havde sammen med et engelsk konsulentfirma arrangeret en meget interessant faglig tur.

Indholdet af Kulturværftets 1. etape blev på baggrund af de mange faglige undersøgelser, seminarer, vurderinger endeligt fastlagt med politisk tiltrædelse i økonomiudvalg og byråd. 6.000 m² af de 13.000 bruttoetagemeter skulle anvendes til nyt hovedbibliotek. De resterende 7.000 m² fordelte sig på store sal, koncertsal med plads til 600 siddende og 1100 stående personer, på lille sal med plads til 150 personer, konference- og møderum og foreningslokaler, udstillingsrum, værftsmuseum, café og restaurant samt administration for Kulturværftet.

Selve udskrivningen af arkitektkonkurrencen i december 2005 skete med bistand fra en konsulent fra Arkitektforeningen. Der var tale om en helt åben, international konkurrence. Konkurrencen omfattede ikke alene 1. etape med 13.000 m², men arkitekterne skulle også inddrage 2. etape af Kulturværftet, ikke i detaljen, men med et bud på en samlet arkitektur for hele byggefeltet på 31.500 m². Det vil sige et samlet arkitektonisk greb og design for hele området.

Omkring 150 arkitektfirmaer og tegnestuer indhentede konkurrencematerialet. Ved fristens udløb 28. marts 2006 var der indkommet 87 forslag fra hele verden. I dommerkomitéen sad fra byrådet borgmester Per Tærsebøl som formand, Malene Carmel, formand for Kulturudvalget, 1. viceborgmester Jørgen Hansen, 2. viceborgmester Hans Andersen, byrådsmedlemmerne Ib Kirkegaard, Poul Bernt Jensen og Pernille Køng. Herudover sad der fire fagdommere, alle arkitekter udpeget af Arkitektforeningen. Som rådgivere for komiteen sad vi otte embedsfolk fra kommunen, jeg selv, arkitekt Mette Galtt, kulturdirektør Peter Grønholt, projektleder Tina Elkjær, vicekon-torchef Frederick Williams, kulturchef Jørgen Sprogøe, bibliotekschef Margrethe Haugen, vicebibliotekschef Søren Roth og proceskoordinator Christian Pagh. Som eksterne rådgivere sad direktør Hans Peter Svendler, Realdania, slots- og havechef Ole Stattau fra Slot- og Ejendomsstyrelsen og en byggeøkonom. Endelig var Flemming Deichmann, Arkitektfor-

eningen, konkurrencens sekretær. Så det var en meget stor gruppe. Vi holdt vores møder på 1.-salen i den endnu ikke ombyggede bygning 12, hvor biblioteket nu er. Tegnestuen AART fra Århus blev vindere. Der var tale om en ung tegnestue med tre partnere i spidsen, Anders Thyrrestrup, Anders Strange og Torben Skovbjerg Larsen, hvor de to arkitekter, Thomas Hjortlund Svendsen og Thomas Pedersen også medvirkede ved konkurrence og senere gennemførelse. Der var en præmie på 300.000 kr. til vinderne og også præmier til nr. 2 og 3.

Om vinderforslaget udtalte dommerkomitéen: »Forslaget markerer sig ved et smukt og gen-nemarbejdet hovedgreb, der binder bygning 10, 12 og 13 sammen til det nye Kulturværft. I et poetisk, varieret arkitektonisk samspil mellem det nye og de eksisterende værftsbygninger udstråler forslaget sin egen identitet med maritime referencer. Forslaget løser programmets ønske om at fastholde den værftshistoriske ånd og samtidig skabe et nydefineret udtryk. Dommerkomiteen finder, at forslaget på bedste vis løser de stillede programkrav om samspil mellem historie og ny identitet og samspil med havnen, Kronborg og byen. Forslaget er karakteristisk ved, at der etableres en ny klimaskærm i form af en facetteret facade og tagstruktur i glas og stål, der omslutter de eksisterende værftsbygninger. Herved berøres værftsbygningerne minimalt og bevares som den identitetsskabende kerne i Kulturværftet. Det sejlinspiierende udtryk udgør en varieret, genkendelig rytme, der helstøbt og artistisk differentierer de særlige voluminer, som hovedindgangen og de nye sale udgør.«

Det hed videre i betænkningen fra dommerkomitéen: »Det nye kulturværft vil fremtræde som et åbent, levende mødested. Den nye klimaskærm skaber en arkade, der funktionsmæssigt og logistisk sammenbinder de forskellige funktioner og giver plads til udstillinger. Arkaden bliver samtidig stedet, hvor mennesker mødes og indbyder til ophold. Arkaden opfylder på bedste vis programmets ønske om sammenhæng mellem ude og inde. Udsigten

*Fra vinderprojektet udarbejdet af
tegnestuen AART*

mod Kronborg og byen, der er vid og åben, kan nydes hele året, og forslaget viser intentioner om at åbne op på udvalgte steder, så aktiviteter kan rykke ud på værftspladsen. Dommerkomiteen ser det som et oplagt sted til mange aktiviteter. Der er et stort potentiale i en videre bearbejdning af dette rum til en 'Kulturarkade'.«

Dommerkomiteen lagde endelig vægt på, at projektet i sit udtryk og sin materialitet hang sammen med områdets identitet og historie.

Vinderforslaget blev offentliggjort den 23. maj 2006 ved et særligt arrangement i bygning 13 med deltagelse af kulturminister Brian Mikkelsen. Alle forslag var udstillet her en uges tid. Da Brian Mikkelsen forlod arrangementet spurgte jeg ham om Søfartsmuseets muligheder for at få forøget driftsstøtten fra Kulturministeriet i forbindelse med det nye større museum i dokken. Maritim Museums Byg, som skulle stå for gennemførelse af det nye museum, var nemlig i nogle vanskelige forhandlinger om øget støtte efter museumsloven. Ikke overraskende svarede ministeren afværgende med sit kendte smil.

Kulturværftet – projektering, detailplanlægning og licitation

Herefter startede projekteringen, hvor AART Arkitekterne havde medtaget firmaet Søren Jensen som rådgivende ingeniører. Der skete visse justeringer i forslaget fra AART. Blandt andet foreslog jeg, at bygning 10, den gamle administrationsbygning, arkitektonisk blev koblet stærkere og mere synligt på resten af Kulturværftet. Set fra kajen ved Havnegade syntes bygningen ikke at være integreret i det øvrige bygningskompleks. Selv om bygning 10 og 12 var bundet sammen af en ny mellembygning med hovedindgang med mere, så stod bygning 10 ligesom urørt og ikke som en del af Kulturværftet. Jeg foreslog arkitekterne, at der på bygning 10 mod Allégade blev påsat en karnap som en stor bolt, der skruede bygning 10 sammen med de øvrige bygninger. Med udførelse i glas og stål som de øvrige nye bygningselementer ville det yderligere tydeliggøres, at bygning 10 var en del af det nye. Det var selvfølgelig forbundet med en pæn ekstraomkostning på nogle millioner kr. med denne karnap i to etager. Tilføjelsen fik hurtigt tilnavnet »Jensens karnap«. Den blev gennemført trods behov for besparelser i projektet undervejs.

I april 2006 var der blevet husstandsomdelt en borgeravis med overskriften »Kultur for alvor og for sjov«, der fortalte om Kulturværft og Kulturhavn.

I oktober 2006 var styregruppen sammen med arkitekterne fra AART på en todages studietur til Frederikshavn og via Göteborg til Halmstad. I Frederikshavn så vi i Kulturhuset deres teater- og koncertsal, som vi valgte at følge i opbygning og dimensionering. I Halmstad var det stadsbiblioteket, som gav inspiration til indretning af hovedbiblioteket.

Projektet blev forestået af en kommunal styregruppe med stort set de samme byrådspolitikere, som var med i dommerkomitéen, idet Pernille Køng fra Enhedslisten ikke deltog, idet hun,

som jeg husker det, ikke ønskede at deltage ligesom SF's repræsentant, Christian Saggau, der var imod projektet. Pernille Køng havde i dommerbetænkningen en mindretalsudtalelse, hvor hun fandt, at vinderprojektet ikke understøttede værftsepoken i sit udtryk, og samtidig var hun bekymret for økonomien i projektet. Jeg, Peter Grønholt, kulturdirektør, Claus Bo Frederiksen, projektleder på byggeriet, Christian Pagh og siden Barbara Scherfig som proceskoordinator var tilknyttet styregruppen som rådgivere. Side-løbende med byggeriet arbejdede et brugerudvalg med planlægning af funktioner, indretning og inventaranskaffelser. En del af inventaret blev specialdesignet til Kulturværftet, mens inventaret til bibliotekets administrationsdel var opmalet genbrug. I brugerudvalget sad blandt andet bibliotekets chef, Margrete Haugen, og souschef Søren Roth samt kulturchef Jørgen Sprogøe og leder af Toldkammeret Geert Sørensen, der havde kompetence omkring lys og lyd til store sal.

Værftsmuseet blev også forberedt. Drivkraften bag skabelsen af Værftsmuseet var Værftsgruppen, som var og er en gruppe af tidligere værftsarbejdere blandt andet med rødder i Dansk Metal. Og Georg Poulsen, tidligere smedeformand på værftet og senere forbundsformand i Dansk Metal, var frontfigur i lobbyen omkring Værftsmuseet og tildeling af areal i det nye Kulturværft. Jeg fik telefonopkald fra ham om areal til det nye museum og midlertidig opbevaring af Værftsgruppens indsamlede materiale. Man havde en vis respekt for manden. Helt tilfredse var de ikke med de tildelte kvadratmeter ved værftsporten. I parentes bemærket har de for et par år siden fået tildelt et ekstra areal i gavlen af bygning 45. Værftsgruppen havde gennem flere år indsamlet genstande fra værftet. Det var oplagt med et værftsmuseum på området med genklang af værftstiden med stor skibsbygningsaktivitet med op til 3600 medarbejdere, som gjorde værftet til byens store omdrejningspunkt økonomisk, beskæftigelsesmæssigt, socialt, kulturelt og ikke mindst politisk.

Efter godkendelse i byrådet i december 2008 af dispositionsforslag for Kulturværftet arbejdede totalrådgiverne, der var det vindende arkitektfirma AART, videre med udarbejdelse af projektforslag i samarbejde med byggeudvalg og rådgivende ingeniørfirma, Søren Jensen. I juni 2007 godkendte byrådet projektforslag og udbudsform med opdeling i fire storentrepriser. I sommeren 2008 var der klar til licitation efter afslutning af projekteringen og prækvalifikation af fire til fem entreprenører til hver af de fire storentrepriser.

De nødvendige tekniske undersøgelser af eksisterende bygninger, der jo skulle indgå i det nye projekt, var foretaget i 2006, og disse undersøgelser viste, at bygning 13, hvor koncert- og teatersal skulle ligge, ikke var stærk nok i sine ydervægge til at bære lofter og tunge tekniske installationer. Kulturarvsstyrelsen havde, som beskrevet ovenfor, i forbindelse med lokalplanen i 2004 meddelt, at bygning 13 ikke måtte nedrives og erstattes af nyt byggeri. Så var kravet, at denne del af byggefeltet skulle udgå på grund af nærheden til Kronborg. Hjørnebygningen var jo tættest på indgangen til Kronborg. Da de tekniske undersøgelser i forbindelse med projekteringen så viste bygning 13's manglende fysiske bæredygtighed, fik vi Kulturarvsstyrelsens accept til nedrivning og genopførelse af en ny bygning, som skulle have de helt samme dimensioner som den nedrevne bygning.

Pihl.& Søn A/S stod ved offentliggørelsen af licitationsresultater 4. november 2008 som vinder af råhusentreprisen og en supplerende entreprise, mens to mindre firmaer, Kaj Andersen og Enco løb med de to entrepriser for lukning og installationer. Med inventar, rådgiverhonorar og øvrige omkostninger løb den samlede pris op i 302 millioner kr. mod en prisreguleret bevilling afsat i flerårsbudgetterne på 264 millioner kr. opgjort i 2009-priser. Byrådets flertal – A, B, C og 2 fra V – godkendte den 24. november 2008 licitationen og forøgede samtidig den samlede bevilling med

30 millioner kr., idet der forudsattes besparelser i inventar med mere på 8 millioner kr. Hovedparten af finansieringen havde jeg sammen med økonomidirektør Torben Simony foreslået dækket ved en 4-årig afdragsfrihed på vores eksisterende lån, som de kommunale lånebestemmelser muliggjorde.

Færdiggørelse af Kulturværftet og indvielse 10.10.10

Det spændende byggeprojekt forløb planmæssigt frem mod rejsegildet den 9. september 2009 – 9.9.9. Det mest spektakulære var ankomsten på skibe af de store stålkonstruktioner til mellembygning, arkade og tag, og den efterfølgende opstilling af disse. Arbejdet med interiør og design af møbler og øvrigt inventar forløb parallelt i et samspil mellem AART's arkitekter og arbejdsgruppe fra Hovedbiblioteket. Der blev specialdesignet møbler, inventar med mere i spændende farver, ligesom der blev arbejdet med at gøre indretningen af de tre etager i biblioteket, børnesektion og sektioner for faglitteratur og skønlitteratur, inspirerende og til en oplevelse i sig selv. Vi fik løbende forelagt forslag i styregruppen. Det samme gjaldt arbejdet med teknik og indretning af koncertsal og lille sal i Kulturværftet. Den nye besætning til drift og udvikling af koncerter, teater, events, udstillinger og konferencer kom til i starten af 2010 med Michael Fock i spidsen. De nye medarbejdere var dermed involveret i færdiggørelsen af faciliteterne i denne del af Kulturværftet.

Men vi begyndte samtidig i styregruppen at have vores tvivl om, hvorvidt den stipulerede indvielsesdato, 10.10.10, kunne holde. Der var store overvejelser i sommeren 2010 om udsættelse. Der var ikke planlagt åbning med deltagelse af royale personer eller ministre, så vi havde ikke dette hensyn omkring ændring af dato. Planen var en mere folkelig indvielse. Når man gik igennem etagerne i bygning 10 og 12, var det meget vanskeligt at forestille sig, at byggeri og montering var klar til 10. oktober,

selv om der blev knoklet af arkitekter, ingeniører, entreprenører og kommunens daglige projektledelse, Claus Bo Frederiksen assisteret af Bjarne Johansen. Det samme gjaldt biblioteksfolk med flytning og installering af inventar og bøger. Vi fastholdt dog indvielsesdatoen, men ikke overraskende var interne arbejder med glasvægge med mere ikke færdige til indvielsen.

Af billedet fra januar 2010 fremgår, at der stadig pågår større arbejder med selve bygningsrammen for Kulturværftet. Et par store kraner er stadig i funktion. Værftspladsen og Scholten's Ravelin har fået sine færdige former, og broer til ravelin og videre til Nordre Mole er etableret, mens udgravningen af voldgrav pågår. Mod byen er den udvidede Kongekaj ved at være etableret.

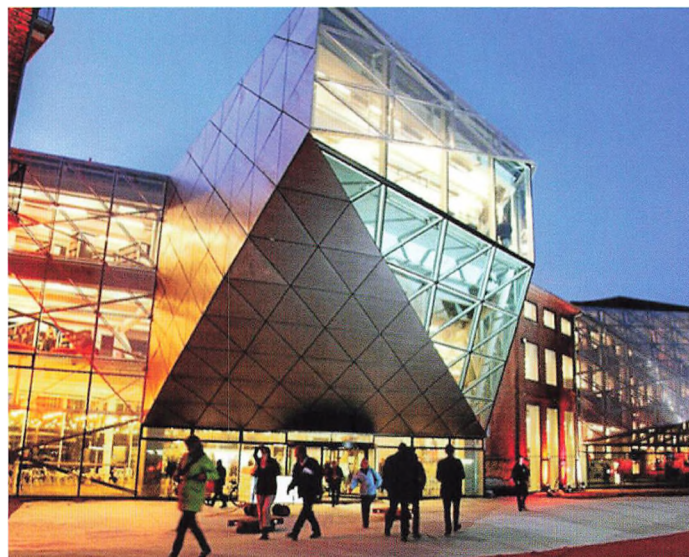

Der pågår fortsat store udendørsarbejder på Kulturværftet. Foto: Jan Kofod Winther.

Men det gik, og det blev en festlig indvielsesdag, selv om der var tæt tåge om formiddagen søndag den 10.10.10. Der indledtes med en seance udenfor med alle os direkte involverede

undervejs i processen. Derefter var der gratis morgenkaffe til alle de mange fremmødte borgere efterfulgt af delindvielser af biblioteket ved Suzanne Brøgger, af Værftsmuseet ved Georg Poulsen på »Den røde Plads« og af koncertsalen med taler af blandt andet nu tidligere borgmester Per Tærsvøl. Der var optræden og musik hele dagen rundt i Kulturværftet. Skuespillerne Peter Mygind og Ditte Hansen i blå kedeldragter var gennemgående figurer i hele arrangementet. Arrangementet blev forestået af den nye leder for Kulturværftet, Michael Fock, og af bibliotekschef Margrethe Haugen med støtte af nye og eksisterende medarbejdere. Der var et sted mellem 5.000 og 10.000 borgere i løbet af dagen til indvielsen.

Størst succes i de første måneder var læsesalen på 3. etage over foyeren. Meget nærliggende fik læsesalen navnet Horisonten med dens fantastiske udsigt over havn, Kronborg, Øresund og Helsingborg. Der var nærmest kø til de attraktive, drejebare lænestole med skrivepult. I de første mange måneder blev der ikke læst meget i disse stole. Dertil var udsigten for flot

Aftenen for indvielsesdagen for Kulturværftet den 10.10.10. Foto: Lars Johannessen.

*Kulturværftets facade ud mod havnen.
Foto: Flemming Jensen, oktober 2017.*

og spændende. Når jeg under mine tre år som kommitteret for færdiggørelsen af Kulturområde Helsingør fra 2010-2013 af og til havde foredrag og rundvisning for besøgende kommuner og firmaer om hele området og nåede til læsesalen, betegnede jeg den altid som Europas bedst beliggende læsesal. Langsomt blev Kulturværftet helt færdigt, dog tog det lang tid at få løst problemerne med at få køkkenet til Spi-

sehuset godkendt af myndighederne og dimensioneret rigtigt. Det kostede en ekstrabevilling at få dette på plads over et år efter indvielsen. Så midlertidige løsninger med catering udefra måtte tages i brug ved arrangementer og ved møder og konferencer i sale og mødelokaler.

Den samlede anlægsudgift for Kulturværftet endte på 345 millioner kr. Så i forhold til byrådets bevilling i december 2008 lige efter licitationen kom der yderligere fordyrelser og ekstraomkostninger undervejs i byggeriet på ca. 40 millioner kr. Ikke populært i byråd og

blandt borgerne, men endnu en tillægsbevilling blev givet af flertallet. Udgifterne til drift af det nye hus med større bibliotek og Kulturværft i øvrigt med nye medarbejdere og aktiviteter krævede et løft af den årlige driftsbevilling med ca. 15 millioner kr. i forhold til de driftsudgifter, der var i forvejen til det gamle Hovedbibliotek.

Ny udfordring for Kulturhavnsprojektet – integration af Søfartsmuseet i landskabsplanen

I styregruppen for Kulturhavnsprojektet arbejdede vi i 2005 intenst videre med design og kravspecifikationer til udbudsmaterialet for licitationen af projektet. Der opstod så i oktober 2005 en ny spændende situation, en stor udfordring i forhold til projektet. Slots- og Ejendomsstyrelsen havde jo håbet, at Handels- og Søfartsmuseet kom over på værftsområdet inden for en rimelig tidshorizont, så Kronborg kunne blive frigjort for museet til de formål, der blandt andet var beskrevet i Kronborgudvalgets rapport. Kommunens beslutning om at anvende det forreste byggefelt til Kulturværftet med kommunalt indhold med den konsekvens, at Søfartsmuseet først kunne komme ind på området i en fjern 2. etape, betød videre, at det havde lange udsigter med frigørelse af Kronborg for museet med mindre, at museet flyttede til anden destination uden for Helsingør. Søfartsmuseets bestyrelse havde truet med dette. Kommunen havde selvfølgelig en interesse i, at museet blev i Helsingør, og Slots- og Ejendomsstyrelsen ønskede at opretholde det gode forhold til museet, og ville derfor ikke sætte dem på porten uden videre. Styrelsen havde derfor fået den idé at placere Søfartsmuseet i den store dok mod Kronborg. Jeg mener, at det var styrelsens direktør Carsten Jarlov, der også var formand for vores styregruppe, der havde fået idéen. Det var jo kommunens dok. Efter landskabsprojektet skulle dokken fyldes op med jord og vej og voldanlæg løbe henover. Fra kommunens side fandt vi, at det var en fremragende løsning, ja, genialt med et Søfartsmu-

seum i en gammel dok. Vi talte derfor meget varmt for løsningen over for Søfartsmuseets direktør, Hans Jeppesen. Men han og hans bestyrelse var ikke tilhængere af denne model. De ønskede, at museet skulle være synligt i landskabet og ikke være gemt i en dok. Først da vicedirektør i Rederiforeningen, Dan Pode Poulsen, kom ind i bestyrelsen for Handels- og Søfartsmuseet, blæste der nye vinde. Han fandt også, at det kunne blive noget særligt, noget unikt, med et Søfartsmuseum i den store dok mod Kronborg. Dan Poulsen fik overtalt den øvrige bestyrelse, og han fortsatte som meget ihærdig frontløber i arbejdet med at realisere denne løsning for et nyt søfartsmuseum.

Ud over Slots- og Ejendomsstyrelsen og kommunen var Realdania også med på idéen. Det var et krav i forhold til beskyttelseslinjen mod Kronborg, at det nye museum skulle ligge i dokken og ikke måtte komme op over terræn i sin bygningskonstruktion. Det nye projekt betød tilpasninger af landskabsprojektet, ligesom det var nødvendigt at få udarbejdet en ny lokalplan med indarbejdelse af museet, det vil sige ændring af lokalplan 1.102 fra april 2004. Meromkostningen ved, at den store dok ikke kunne anvendes til overskudsjord, skønnedes til ca. 7 millioner kr. Parallelt med arbejdet i styregruppen og den daglige projektledelse var der aktivitet i Miljøgruppe, Havnegruppe, Trafik- og Tilgængelighedsgruppe og Udelivsgruppe.

Med nærheden mellem Kulturværft, Kulturhavn og Kronborg var der fra Realdania og Slots- og Ejendomsstyrelsen en naturlig interesse i arkitekturen for Kulturværftet med bevaring af spor efter værftstiden og æstetisk balance til Kronborg. Der blev derfor holdt tre møder i Kulturhavnsstyregruppen med drøftelse med AART, arkitekterne for Kulturværftet, om mindre tilpasninger, så spor fra bygning 12 og 13 blev tydeligere i frontbilledet.

Der skulle altså udarbejdes en ny lokalplan for landskabsdelen med indpasning af Søfartsmuseet i den store dok. Samtidig havde det efter de

endelige vedtagelser i 2004 af de 2 lokalplaner for området vist sig, at der ved en fejl ikke havde været sendt høringsskrivelser til de mange små lejere på værftsområdet. Dermed var der en risiko for, at lokalplanen for »Byggefeltet på Værftsområdet« kunne blive erklæret ugyldig. Vi valgte derfor at udarbejde en ny samlet lokalplan for hele området, så de to lokalplaner fra 2004, 1.101 og 1.102, blev erstattet af lokalplanforslag 1.119.

Den 25. juni 2007 blev lokalplan 1.119 for hele området med de tre store projekter, Kulturværft, Kulturhavn og Søfartsmuseum, vedtaget af byrådet med 16 stemmer, Konservative, Socialdemokratiet, Radikale og et Venstremedlem, mens fem stemte imod, SF, Enhedslisten, Lokaldemokraterne, Dansk Folkeparti og et Venstremedlem. Fire medlemmer af byrådet var ikke til stede. Målet med lokalplanen var uændret fra de to lokalplaner, der blev erstattet. For landskabsdelen var målet således at få gjort klenodiet Kronborg synligt fra byen, at få skabt et levende område, der kunne forbinde by og borg, at få åbnet byen mod havnen med en livlig havnefront. For Kulturværftet var målet og visionen også uændret fra første lokalplan, nemlig at »Kulturværftet skal være et kulturelt center for kundskab og kreativitet, udfoldelse, oplevelse, uddannelse og identitet fyldt med liv i alle døgnets vågne timer – syv dage om ugen. Det skal være stedet, hvor mennesker mødes: børn, unge, voksne, de lokale og turisterne – med andre ord: mødestedet for det lokale og det globale.« Med Søfartsmuseet i dokken og et mere attraktivt Kronborg ville man få skabt et kulturelt kraftcenter i området.

Der var 21 indsigelser og kommentarer til lokalplanforslaget, mens hele 13.612 personer havde skrevet under på indsigelsen fra »Dok1/2øens venner« mod, at Værftshalvøen efter planen skulle fjernes og ravelinen etableres i stedet. »Dok1/2øen er helsingoranernes frie rum og tumbleplads, Helsingørs egentlig kultursted, hvor alle kan mødes, og hvor der kan holdes årlige tilbagevendende folkefester«,

som det hed i indsigelsen. Det var endnu et udtryk for den folkelige modstand, der var mod dele af den samlede omdannelse af værft og havn undervejs i de store projekter. Der var modstand mod, at de forreste værftsbygninger ikke kunne opretholdes med mange små lejere med håndværk og arbejdende værksteder for kunstnere, at hovedbiblioteket skulle flyttes til den fornemme placering, at Søfartsmuseet ikke blev fastholdt, hvor der nu er Kulturværft, at kommunen skulle engageres så meget i projekterne, at den grønne værftshalvø fra 1996 skulle brydes op, og at der ikke blev større kajstrækninger og mere levende havn med duft af tjære og småhuse til skibsstyr med mere. Disse holdninger kom frem gennem 20 år ved mange, mange borgermøder, seminarer, høringer til kommune- og lokalplaner, i lokalpressen, ved direkte henvendelser til borgmester og byråd og ved underskriftsindsamlinger, hvor den nævnte med 13.612 personer var den største. Hertil kommer bevaringsforeninger lokalt og nationalt med ønsker om større frilægninger omkring Kronborg med genskabelse af ydre forsvarsanlæg.

Dan Poulsen og den øvrige bestyrelse for Søfartsmuseet var under hele forløbet med udarbejdelse og behandling af nye lokalplaner ikke begejstret for, at det nye museum ikke måtte rage op over terræn. Der måtte højst være en tagkonstruktion over dokken i ca. en halv meters højde. Placeringen på arealet tæt ved Kronborg Slot og de reablerede glaciser nødvendiggjorde en fintfølende afbalancering af på den ene side museets ønske om synlighed og på den anden side hensynet til ikke at tage opmærksomhed fra Kronborg Slot. Borgmester Per Tærsebøl og jeg havde den 19. januar 2006 møde med Dan Poulsen og direktøren for Kulturarvsstyrelsen om dette. Men der blev ikke ændret i denne bestemmelse. Op til udskrivningen af arkitektkonkurrencen for Søfartsmuseet havde jeg flere møder med Dan Poulsen, der kæmpede for at få lempet højdekravet over dokken. Men jeg måtte fastholde, at tagkonstruktionen ikke måtte komme over

sofabordshøjde, som jeg billedmæssigt brugte som illustration.

Lidt overraskende kom der en indsigelse til lokalplanforslaget fra Domprovstiudvalget og fra Stiftsøvrigheden med henvisning til en særlig kirkebyggelinje, § 19 i Naturbeskyttelsesloven, hvorefter der inden for en afstand af 300 meter fra en kirke ikke må opføres bebyggelse på over 8,5 meter. Bestemmelsen tager sigte på at beskytte kirker, der ligger mere eller mindre åbent i landskabet, således at kirker ikke skæmmes af ny bebyggelse og ikke er synlige i landskabet. I tilfælde, hvor kirken er omgivet af bymæssig bebyggelse i hele beskyttelseszonen, gælder forbuddet dog ikke. Det drejede sig om både Sct. Mariæ kirke og domkirken, Sct. Olai. Jeg og Frederick Williams, jurist, fra kommunen havde lidt svært ved at se, at loven gjaldt i denne situation med kirker liggende midt i byen, ganske vist med lidt park ved Sct. Mariæ kloster mod Havnegade/Allégade inden havn og værft. Vi valgte dog at drøfte situationen med Stiftsøvrighedens administration over flere møder i deres lokaler i klosteret. Vi fik udarbejdet kort med sigtelinjer fra havet og andre vinkler, hvor det var vanskeligt at se forringelser i eksisterende sigt. Bygning 10 på Værftet blev jo ikke ændret i højde og drøjde. Vi argumenterede også med, at bygning 13 til koncertsal med mere, godt nok blev revet ned og genopført, men i de gamle dimensioner med en højde på 15,20 meter. Alene elevatortårnet på bygning 13 kunne diskuteres lidt, selv om vi nok var uden for lovens område. Det nye elevatortårn ville blive lidt højere end det gamle på grund af den nye elevators topdimensioner. Der ville også komme en trappe op til taget, hvorfor en glasbygning til inddækning på 13×6×2,80 meter ville blive nødvendig. Vi var ved at være i tidspres for den endelige behandling af lokalplanen. Efter betænkningstid accepterede Stiftsøvrigheden endelig lokalplanbestemmelserne for det nye Kulturværft, og vi åndede lettede op, selv om vi grundlæggende nok havde en god sag. Brevet med den skriftlige bekræftelse af accepten fra Stiftsøvrighe-

den kom til Rådhuset samme dag som byrådet endeligt skulle behandle lokalplanforslaget, den 25. juni 2007.

Kulturhavnsprojektet – fortsatte udfordringer

Med COWI som rådgivere blev der arbejdet intenst med færdiggørelse af udbudsmateriale med afholdelse af mange møder i styregruppen, der alle blev afholdt i Slots- og Ejendomsstyrelsen i København. Meget tid blev anvendt på at etablere en teknisk-økonomisk model, der kunne minimere risikoen for overskridelser af budgettet. Der blev i forvejen indlagt stødpuder til uforudsete udgifter, men herudover etablerede vi en model til udbuddet med en etapevis konstruktion, så vi kunne fravælge delelementer undervejs, hvis budgettet skred. Vi etablerede en prækvalifikation af entreprenører, der skulle byde på opgaven. Der blev udvalgt fem firmaer, Aarsleff, MT Højgaard, Skanska, Pihl og Søn og Hoffmann, der senere trak sig. For selve licitationen opstillede styregruppen sammen med COWI en meget kompliceret model med vægtning af forskellige kriterier. Sund og Bælt A/S med deres store udbudserfaring blev konsulteret omkring modellen. Det samme gjaldt Kammeradvokaten. Kriterierne var pris med en vægt på 50 pct. og derudover projekt, metode og logistik samt organisation med hver 15 pct. og endelig kvalitetssikring og miljø med 5 pct. Jeg nævner alt dette, fordi der senere opstod problem omkring udbuddet. Vi valgte en udbudsmodel med et basisprojekt suppleret af optioner, der kunne vælges til og fra undervejs afhængig af økonomien.

Vi havde opjusteret den samlede pris inden udbuddet. Efter den detaljerede udbudsmodel stod Aarsleff som vinder af licitationen. Prisen oversteg det kalkulerede, selv om projektet kvalitetsmæssigt og prismæssigt var blevet løftet undervejs. Med øvrige omkostninger og fastholdelse af ret store økonomiske buffere i budgettet, nåede vi op på et samlet budget på 291 millioner kr. Projektet og budgettet var som nævnt blevet opjusteret, men den endelige

pris efter udbud oversteg alligevel betydeligt det kalkulerede. Samtidig vurderede vi meget grundigt de forskellige scenarier, det vil sige med og uden Søfartsmuseum, idet der ikke var fuld sikkerhed omkring gennemførelsen af museet. Realdania drøftede situationen i bestyrelsen. Direktør Hans Peter Svendler kom tilbage med den glædelige meddelelse, at Realdania var indstillet på, at forøge deres fondsstøtte til 213 millioner kr., det vil sige næsten en fordobling af det oprindelige tilsagn på 115 millioner kr. Det var så en forudsætning, at Helsingør Kommune og Slots- og Ejendomsstyrelsen tilsvarende forøgede deres finansielle bidrag. For Helsingør kommune betød det et løft fra 32 millioner kr. til 52 millioner kr., og for S&E til 26 millioner kr. Vi fik økonomiudvalgets og byrådets accept af ekstrabevillingen i februar 2008, og Slots- og Ejendomsstyrelsen fik tilsvarende godkendelse i Finansudvalget. Musketer-eden, som partnerskabsaftalen indebar, virkede altså. Skulder ved skulder for de tre partnere, Helsingør Kommune, Slots- og Ejendomsstyrelsen og Realdania.

Kort efter den indgåede aftale med Aarsleff og bevillingsforøgelserne kom en ny stor udfordring for Kulturhavnsprojektet, da en anden af de bydende, MT Højgaard, klagede over afgørelsen. MT Højgaard argumenterede med, at den avancerede metode til udpegelse af vinder af udbuddet kunne tolkes og anvendes på anden måde, hvor MT Højgaard blev vinder. Klagenævnet afviste i første omgang i april 2008, at klagen skulle have opsættende virkning, og at vi dermed kunne gå videre med Aarsleff, da vi ved afgørelsen var langt fremme i arbejdet med Aarsleff. Vi indgik derfor endelig aftale med Aarsleff den 20. maj 2008. Afgørelsen fra Klagenævnet forelå først i oktober, hvor MT Højgaard fik medhold i, at de kunne tolkes som vinder, men kravet om erstatning blev afvist af Klagenævnet. MT Højgaard gik derefter straks videre til Byretten. I december 2008 anmodede MT Højgaard så Byretten om, at erstatningssagen blev henvist til Østre Landsret af principielle grunde. Det blev imødekom-

met, og MT Højgaard gik derefter i Landsretten med krav om erstatning på 25 millioner kr. fra os bygherrer. Slots- og Ejendomsstyrelsen og vi som kommune overvejede sammen med vores advokat, Kammeradvokaten, at søge forlig, men endte med at afvente afgørelsen fra Landsretten. Den kom først i maj 2010, hvor Landsretten gav MT Højgaard medhold i kravet om erstatning. Herefter skulle der udpeges eksperter til syn og skøn til udmåling af erstatningen. Vi tre parter overvejede at søge sagen forelagt for Højesteret, men vi endte med efter mange overvejelser at gå efter et forlig på grund af de lange udsigter til en endelig afgørelse. Forlig blev indgået i foråret 2012 med en betaling til MT Højgaard på 12 millioner kr.

Men jeg går tilbage til den 18. september 2008, hvor der var første spadestik til det store landskabsprojekt. Vi havde hyret dampskibet »Bjørnen« til lejligheden. Jeg var toastmaster og styrede slagets gang fra toppen af »Bjørnen«. Jeg havde aftalt med direktør Carsten Jarlov, S&E, at jeg kunne forestå første spadestik-eventen, og så kunne han forestå indvielsen af Kulturhavnen. Ny organisering af de statslige styrelser ved regeringsskifte i 2011 indebar, at Slots- og Ejendomsstyrelsen blev nedlagt og styrelsens opgaver fordelt mellem nye styrelser for Slotte og Kulturejendomme og Bygningsstyrelsen, hvor Jarlov blev direktør i 2011. Så det endte med, at jeg også forestod indvielsen af Kulturhavnen. Vores partner i Kulturhavnsprojektet efter den statslige omorganisering blev naturligt Styrelsen for Slotte og Kulturejendomme, hvor Anders Møller blev direktør og indtrådte som ordførende i vores styregruppe.

Arrangementet den 18. september 2008 måtte kort før start kl. 11 udsættes ca. 3 timer, da finansminister Lars Løkke Rasmussen meldte, at han på grund af farens sygdom og ophold på sygehus blev forsinket. Vi valgte så at afvente Lars Løkkes ankomst ved 14-tiden. Øvrige deltagere fra Realdania, stat og kommune samt publikum måtte så vente eller vende tilbage. Der blev serveret gratis fadøl som kompensation. Jeg kunne så endelig ved 14-ti-

den med skibsklokken byde velkommen til alle og særligt de tre musketerer, som jeg kaldte finansminister Lars Løkke Rasmussen, Realdanias administrerende direktør Flemming Borreskov og borgmester Per Tærsebøl, som stod i spidsen for hver af de tre partnere i projektet. Efter taler af de tre flyttede de på tur med gravemaskine den første jord i det store projekt.

På billedet fra december 2008 ses, at Aarsleff tre måneder efter første spadestik allerede er godt i gang med jordarbejdere med afgravning af værftshalvøen, spunsning til den genskabte ravelin og piller til bro til ravelin. Kulturværftet har også taget sin begyndelse med nedrivningen af den gamle bygning 13, som det jo var nødvendigt at genskabe fra bunden på grund af bygningens ringe kvalitet.

Det store landskabsprojekt er gået i gang med jordarbejder på værftshalvøen.

Foto: Jan Kofod Winther.

Ud over styregruppe for Kulturhavnsprojektet var der projektgruppe, følgegruppe og partneringgruppe med os tre partnere samt ledere fra Aarsleff, COWI og arkitektfirmaer og ingeni-

ørfirmaer, idet projektet blev gennemført som OPP-samarbejde, Offentlig-Privat Partnering, hvor bygherrer, rådgivere og entreprenører i fællesskab skulle løse større problemer og udfordringer, der opstod undervejs i projektet. Tina Elkjær fra kommunen og Jette Wolf fra S&E udgjorde på kvalificeret vis den daglige projektledelse for os bygherrer.

Den største udfordring i projektet var koordineringen med bygningen af det nye Søfartsmuseum i den store dok. Der skulle etableres en lejeaftale mellem Helsingør kommune på den ene side og Maritime Museums Byg og Maritime Museums Fond på den anden side. Kommunen stod som ejer af den store dok og omliggende arealer, og dokken skulle udlejes i 99 år til Maritim Museums Byg og senere til Museet for Søfart.

Maritim Museums Byg var den enhed, som blev skabt til opførelsen af Søfartsmuseet og som refererede til Maritim Museums Fond. Formålet med aftalen var dels at få fastlagt alle lejevilkår for et meget specielt projekt, dels at fastlægge ansvar for Søfartsmuseumsprojektet i forhold til Kulturhavnsprojektet. Kulturværftet var længere fremme i opførelse, så her var kollisionsproblemerne væsentligt mere begrænsede. Hertil kom tidsmæssig koordinering og arbejdspladskoordination med fremkommelighed, da der var tale om samtidig gennemførelse af tre store projekter, der grænsede op til hinanden. Hvis det ene projekt forsinkede det andet i kortere eller længere tid, skulle der ske en kompensation, da entreprenørerne krævede dækning for dage, hvor man var nødt til at ligge stille. Og sikkerhedsforanstaltninger for de dele af projekterne, der var gennemført, var også en del af aftalekomplekset. Forhandlingerne om denne aftale tog næsten et år, da Maritim Museums Byg var imod særlige kompensationsbestemmelser i aftalen. Cowi havde således vurderet, at der kunne blive tale om en merudgift for Kulturhavnsprojektet på over 30 millioner kr., hvis Søfartsmuseet blev udført samtidig. Maritim Museums

Byg ønskede alene, at almindelig dansk ret omkring ansvar skulle være gældende. Disse forhandlinger var for mig de mest tidskrævende blandt de mange aktiviteter i 25 år omkring de tre store projekter, Kulturværft, Kulturhavn og Søfartsmuseum. Per Tærsebøl så frem til, at jeg igen var til rådighed på normal vis. Begge parter gjorde brug af advokater i forhandlingerne. Vi endte til sidst med en lejeaftale, hvor vi måtte lempe vores krav for at komme videre. Aftalen blev tiltrådt af byrådet den 22. september 2008. Og den 9. oktober 2008 skrev borgmester Per Tærsebøl og jeg under på aftalen sammen med Mette Christensen, formand for Maritim Museums Fond og Dan Poulsen, formand for Maritim Museums Byg. Mette Christensen var i det daglige vicepræsident i Sø- og Handelsretten. Seancen fandt sted i havnen på veteranskibet »S/S Bjørn«.

Det var, som også forventet, Maritim Museums Byg, der ved at være det sidst startende projekt, afstedkom de største problemer. Der blev undervejs tale om mange forsinkelser af Kulturhavnsprojektet.

Hver gang lå der en regning til os fra vores entreprenør Aarsleff. Tilsvarende var der ekstra omkostninger for os ved tilpasninger af projektet omkring dokken. Jeg og projektdirektør Jan Q. Rasmussen fra Slots- og Ejendomsstyrelsen holdt flere møder med Dan Poulsen og Lars Ole Hansen fra Maritim Museums Byg om vores krav, og disse forhandlinger fortsatte, da Slots- og Ejendomsstyrelsen blev brudt op i 2011, og Carsten Jarlov og Jan Q. Rasmussen, som jeg begge satte stor pris på, forlod projektet. Som hovedsponsor for Søfartsmuseet deltog en repræsentant for A.P. Møller Fonden i forhandlingerne, og i de afsluttende forhandlinger optrådte denne repræsentant fra A.P. Møller Fonden alene på vegne af Maritim Museums Byg. Vi endte med at renoncere på en del af kravene til sidst kort før indvielsen i 2013, hvor jeg på kommunens vegne og Hans Peter Svendler på Realdanias vegne overlod til den nye ledelse i Styrelsen for Slotte og Kulturejendomme at afslutte for-

handlingerne med Maritim Museums Byg. Jeg syntes, at vi både ved lejeaftale og de løbende kompensationsforhandlinger havde strakt os meget langt, så min grænse på kommunens vegne for eftergivenhed var nået.

Både i denne situation og ved indgåelsen af lejeaftalen med Maritim Museums Byg fornemmede jeg, at stærkere kræfter end jeg og kommunen kom i spil. Det var min opfattelse, at større permanente interesser var på banen. Hovedsponsoren bag Søfartsmuseet var som nævnt A.P. Møller Fonden. Slots- og Ejendomsstyrelsen og senere Styrelsen for Slotte og Kulturejendomme havde en interesse i at opretholde et godt forhold til A.P. Møller Fonden, idet de pågældende styrelser ofte søger støtte til større bevaringsopgaver hos A.P. Møller Fonden blandt flere andre fonde. Realdania har og havde måske også en interesse i et godt forhold til en »kollega« i fondskredsen. Det sker jo, at fonde går sammen og støtter et projekt.

Jeg vurderer, at ekstraudgifterne for Kulturhavnsprojektet affødt af Søfartsmuseumsprojektet, som ikke blev kompenseret, løb op i 10-15 millioner kr. Det ændrer ikke på glæden over, at dette enestående projekt blev integreret i landskabsprojektet i 12. time.

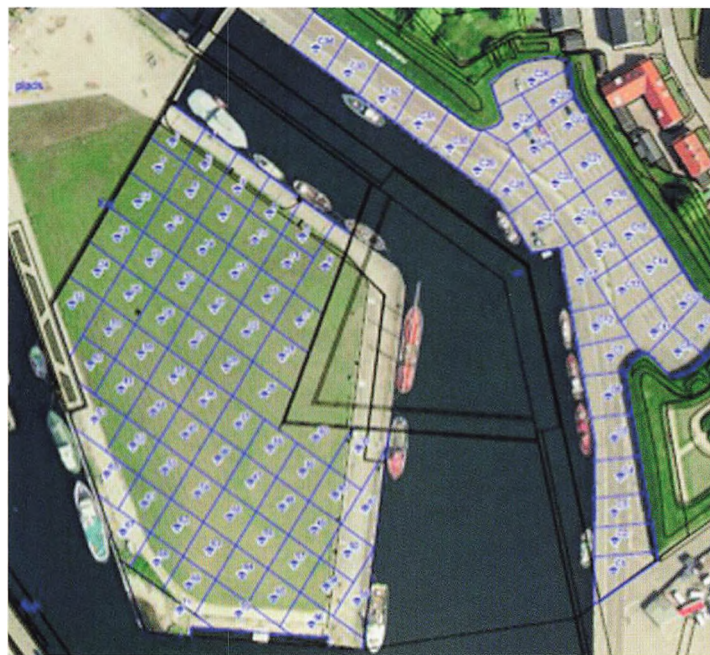
Anvendelsen af granit i landskabsprojektet både til belægninger på Værftspladsen og langs Havnegade og til sidebeklædning af ravelin og til lange bænke langs ravelinens sider gav også store udfordringer. Til belægninger, chaussésten og brosten, blev valgt portugisisk granit og til kantsten og hammersten, sidebeklædninger på ravelin og til bænke på ravelinen var det kinesisk granit, der blev valgt. Vi tre partnere i projektet ønskede sikkerhed for, at brydningen af den kinesiske granit foregik på forsvarlig vis og uden anvendelse af børnearbejdskraft og dermed overholdt ILO-konventionen. Så underleverandøren til Aarsleff skulle stille garantier, ligesom der blev fastlagt besøg i de kinesiske brud. Helsingør Byråd var meget optaget af denne problematik og fik løbende rapporter om kontrolbesøg.

Endelig kan som en særlig udfordring nævnes, at Aarsleff ved udgravninger under værftspladsen til installationer stødte på rester af et hus fra middelalderen, nemlig Sofie Brahes hus, hvor der også var glasrester fra hendes virke som alkymist. I middelalderen gik byen nemlig ud til det område, hvor Værftspladsen ligger i dag. Fundet var 5-10 meter fra indgangen i dag – til selve koncertsalen og Spisehuset. Sofie Brahe var en spændende og begavet kvinde, 1556-1643, lillesøster til Thyge Brahe og med viden inden for astronomi, astrologi og kemi. Sofie Brahe slog sig ned i Helsingør i sine sidste år. Som ved alle store anlægsprojekter på områder, hvor der er sandsynlighed for arkæologiske elementer, skal arbejderne følges af arkæologer. Her var det Gilleleje museum, der på vegne af Nationalmuseet havde opgaven med deres arkæologiske eksperter. Fundet gav et længere stop i arbejderne med affødte ekstraomkostninger. I styregruppen vurderede vi, om der skulle etableres en glasoverdækning, som det ses mange steder i verden over arkæologiske fund, som befinder sig midt på et befærdet område. Der var ikke krav om dette, og på grund af væsentlig omkostning valgte vi efter alle undersøgelser og affotograferinger med mere at overdække udgravningen. Set i bakspejlet måske ikke den rigtige beslutning. Men nok en beslutning, der var præget af de mange millioner, der blev anvendt på projekterne og med fordyrelser undervejs. Et projekt med overdækning med armeret glas ville også forsinke færdiggørelsen af Værftspladsen med kompensation til entreprenøren Aarsleff til følge.

Det glædelige er, at trods alle de nævnte udfordringer inklusiv en længere byggeperiode end oprindelig planlagt, så lykkedes det at holde det reviderede budget på 291 millioner kr. endda med et mindre overskud.

Så den ekstra sikre styringsmodel med meget stram styring undervejs, med stødpuder og en mulighed for at nedjustere projektet undervejs var en succes og særligt, når man tænker på kompensationen til MT Højgaard på 12

millioner kr. og meromkostningerne på 10-15 millioner kr. ved indpasning af Søfartsmuseet plan- og arbejdsmæssigt. Mindre udgifter til uforudsete forureningsudgifter end frygtet modvirkede disse meromkostninger. Vi forventede i styregruppen, at den største usikkerhed i projektet lå omkring miljøforholdene. Selv om der forud var foretaget meget grundige miljøundersøgelser af jordbunden på værftshalvøen, og der i forbindelse med den seneste lokalplan var foretaget en miljøvurdering med særlig miljørapport samt, at der var givet tilladelse til at forurenede jord og byggeaffald kunne genanvendes ved indbygning i Scholtens Ravelin og den forøgede Kongekaj, ja, så kunne der stadig opstå overraskelser. Forurenede jord, der egnede sig til rensning, skulle dog stadig køres til et særligt anlæg. Der blev foretaget 110 miljøboringer forud, som illustreret. Billeder viser samtidig, de arealer der skulle bortgraves med genanvendelse af jorden til ravelin og udvidet Kongekaj.

Der blev foretaget omfattende miljøboringer i området.

130.000 m³ jord skulle omplaceres på området, fra værftshalvø og vej og parkeringsareal mod Nordre Mole til den nye ravelin og til forøget Kongekaj. For hver 200 tons jord, der blev flyttet, skulle der tages prøver for screening af olie, jern og organotinforbindelser. Jordoverskuddet var på 10.000 m³, og det var den mest forurenede jord, der skulle bortkøres til Kommunekemi. Billedet giver et godt indtryk af det store entreprenørprojekt med jordflytningen og spunsede vægge til ny ravelin, kongekaj og kajstrækning ved nye værftsplads udført af Aarsleff. Vej til Nordre mole og parkeringsplads ved fæstningsmur er endnu ikke bortgravet. Ved Kulturværftet er gamle bygning 13 nedrevet og byggeriet i øvrigt i gang, mens den store dok ligger urørt, da projektet til Søfartsmuseum først begyndte i september 2010.

Scholtens Ravelin er ved at tage form september 2009 og genopførelse af Kulturværftets bygning 13 er i gang. Foto: Jan Kofod Winther.

Indvielse af Kulturhavn Kronborg

Lørdag den 25. maj 2013 var vi fremme ved indvielse af Kulturhavn Kronborg. Jeg havde den

glæde som nu kommitteret for »Kulturområde Helsingør« og fortsat som kommunens repræsentant i styregruppen for Kulturhavn Kronborg at forestå planlægningen og gennemførelsen af åbningen af Kulturhavn Kronborg med stor hjælp af medarbejdere i Kulturværftet og i kommunens kommunikationsafdeling, hvor Christian Schade gennem flere år havde forstået og lagt linjerne for kommunikationen af alle projekterne i »Kulturområde Helsingør«.

På forsiden af programmet for indvielsesdagen stod:

»Kulturhavn Kronborg binder by og borg sammen. Kulturhavn Kronborg er et nyt internationalt kulturområde, der binder Helsingør og Kronborg sammen. Kulturhavn Kronborg fremhæver Kronborgs enestående beliggenhed på kanten af Øresund, og samtidig åbnes byen mod vandet. Dermed styrkes Kronborgs position på UNESCOs Verdensarvsliste. Den røde tråd er liv og aktiviteter og kulturelle begivenheder som koncerter, teater, markeder, udstillinger, skibsevents og idræt. Området indbyder også til en rask gåtur ved vandet eller til at nyde en stille is i solen. Helsingør Havn er moderniseret og skal tiltrække sejlene turister og gerne museumsskibe. Sammen med Kulturværftet, Museet for Søfart og Kronborg Slot skaber Kulturhavn Kronborg et kulturelt kraftcenter for regionens borgere og for turister.«

Den færdige Kulturhavn Kronborg en måned før åbningen af havne- og landskabsprojektet 25. maj 2013. Foto: Jan Kofod Winther.

*Åbningen af Kulturhavnen den 25. maj 2013.
Foto: Leif Tuxen.*

Der blev indbudt til en stor folkefest med musik, sang, teater, mad og drikke, kanoner og action på vandet i kulturhavnen med et program, der strakte sig fra kl. 11 til 15. Efter ouverture fra Helsingør Pigegarde indledtes åbningsceremonien med tale af kulturminister Marianne Jelved. Derefter kunne jeg som konferencier give ordet til borgmester Johannes Hecht-Nielsen, bestyrelsesformand for Realdania, Jesper Nygård, direktør Anders V. Møller, Styrelsen for Slotte og Kulturrejendomme og formand for Styregruppen, og sidst til direktør i Per Aarsleff, Lars M. Carlsen.

Kulturministeren gav derefter signal til igangsætning af et stort lydkor til markering af åbningen omfattende skibssirener på færgerne, værftsfløjten, kirkeklokker og kanoner på ravelinen med udsending af små røde papirstumper. Fra et rødt træskib i midten af havnen var udspændt røde vimpler til alle sider af havnen. Et festligt skue.

Veteranskibet SS Bjørn sejlede i pendulfart med passagerer fra Kongekajen til Nordre Mole. Mange maritimt orienterede klubber havde aktiviteter i havnen, kor og musik kunne ses og høres rundt langs havnen, og indslag fra Sundtoldens tid fra museerne og tableauer og historievents fra Domkirke og Sct. Mariæ kirke. 5-10.000 borgere var rundt om havnen på dagen i dejligt forårsvejr. I Kulturværftets store sal var der reception for et par hundrede indbudte gæster og landskabsarkitekt Jeppe Aagaard Andersen havde her et indlæg om tanker og inspiration bag udviklingen af Kulturhavnen.

»Han« – dramaet om Elmgreen og Dragsets skulptur

Et element i kommunens kulturpolitik har i mange år været, at der ved større nye kommunale byggerier skal afsættes et beløb til kunstnerisk udsmykning, et kunstværk der er synligt ved indgangen til byggerierne.

Det gjaldt også Kulturværftet, hvor der blev afsat 1 million kr. Som i andre situati-

*Elmgreen og Dragsets skulptur »Han«.
Foto: Flemming Jensen.*

oner gik kommunen til Statens Kunstfond og søgte om medvirken til et kunstværk foran Kulturværftet. Statens Kunstfond sagde ja til at gå med omkring et kunstprojekt. Som praksis var og er bidrog Statens Kunstfond med 2 millioner kr., så det samlede budget var på 3 millioner kr. Kulturdirektør Peter Grønholdt og kommunens daglige projektleder på

Kulturhavn Kronborg, Tina Elkjær, indgik i en lille projektgruppe med repræsentanter fra Statens Kunstfond. Kulturhavn Kronborg var repræsenteret, da grænsen mellem Kulturværft og Kulturhavn går langs husmuren. Så kunstværket ville ved udendørs opstilling blive placeret på Kulturhavnens område. Statens Kunstfond udpegede kunstnerparret Elmgreen og Dragset til at stå for udførelse af et nyt kunstværk. Det er Statens Kunstfond, der altid udpeger kunstnerne, og hvis modtagerne ikke ønsker det kunstværk, som de udpegede

kunstnere planlægger at udføre, ja, så bortfalder støtten.

Elmgreen og Dragset, dansk/norsk kunstnerduo, kom efter et stykke tid med deres meget gennemarbejdede forslag, skulpturen »Han« med klar association til »Den lille havfrue«, en ung mandlig pendant også placeret på en sten og i samme positur, men her støbt i blankpoleret stål. Med det blanke stål ville skulpturen hele tiden spejle omgivelserne og i forskellige farvetoner afhængig af vejrlig. Med det ene øje blinkende på tilfældige tidspunkter styret af en elektronisk anordning var der et ekstra incitament til at dvæle ved skulpturen. »Han« skulle placeres på spidsen af den pier, der afgrænser den gamle stendok mod Havnegade.

Forslaget gav kraftige reaktioner blandt lokale borgere, blandt tidligere værftsarbejdere med Georg Poulsen i spidsen og hos kommunens to partnere i Kulturhavnsprojektet, Slots- og Ejendomsstyrelsen og Realdania. De sidstnævnte fandt, at kunstværket med dets placering ikke understøttede fortællingen om værft, havn og Kronborg. Og værftsarbejdere og lokale borgere kunne på ingen måde se den spinkle, unge, blanke figur i sammenhæng med fortiden på området med skibsværft og muskuløse skibsværftsarbejdere. Realdania og S&E var endvidere oprørte over, at landskabsarkitekt Jeppe Aagaard Andersen, rådgiver på Kulturhavnsprojektet, ikke som aftalt var blevet inddraget i dialogen med Statens Kunstfond. Denne inddragelse ville i givet fald alene have haft relation til placering. Jeppe Aagaard var i øvrigt som Realdania og S&E modstander af projektet.

Jeg følte mig ganske klemmt i denne situation. Jeg var kommunens førstemand i Kulturhavnsstyregruppen og dermed ansvarlig for overholdelse af Partnerskabsaftalen med Slots- og Ejendomsstyrelsen og Realdania. Jeg forsøgte derfor at finde en løsning, der kunne imødekomme noget af kritikken fra de to partnere. Jeg havde tæt dialog med Michael Elmgreen og Ingmar Dragset, med Elmgreen via mobiltele-

fon til deres domicil i Berlin og med Dragset, som jeg havde møde med i Helsingør og her fremviste mit alternative forslag til placering af »Han«. Jeg fik dem langsomt med på at ændre placeringen til yderhjørnet af den nye store Kongekaj, hjørnet nærmest Kulturværftet. Jeg fandt, at placeringen her gav større synlighed for »Han«. Når man kom rundt langs Havnegade fra stationen ville skulpturen hurtigere tone frem og stå skarpt med havn og Kronborg som baggrund, men selvfølgelig med større afstand til Kulturværftet, som kunstværket skulle relatere til, og skulpturen ville ikke have helt samme lethed og elegance som ved en placering yderst på pieren.

Jeppe Aagaard Andersen kunne, når det skulle være, gå med til den alternative placering af »Han«. Men helst så han den ikke placeret ved Kulturhavnen.

Afgørelsen skulle endeligt træffes på et møde i det røde værelse i april 2010 med deltagelse af den nye borgmester, Johannes Hecht Nielsen, kulturudvalgsformand Malene Carmel, mig selv, kulturdirektør Peter Grønholt, Jeppe Aagaard Andersen og den ene af kunstnerne, Michael Elmgreen. Et møde, som jeg vil undlade at referere nærmere, men hvor der blev fremprovokeret en yderligere sympati for kunstnerne og deres værk, »Han«, og dermed også en støtte fra de to politikere til at opretholde den udpegede placering på pieren, hvor den står i dag. Der kan have ligget flere motiver bag denne konklusion. Jeg måtte tilbage til de to partnere i Kulturhavnsprojektet, S&E og Realdania, og stå skoleret og forklare forløbet.

»Han« blev afsløret den 2. juni 2012 af daværende kulturminister Uffe Elbæk under stor festivitas. Så der gik et par år fra de hede diskussioner til afsløringen på Værftspladsen. »Han« skulle først produceres og Værftspladsen skulle være færdiggjort.

»Værftsarbejderne«

I årene omkring indvielsen af »Han« arbejdede kræfter omkring Værftsmuseet, der var blandt de hårdeste modstandere af »Han«, på at få

Hans Pauli Olsens skulpturer af de fire værftsarbejdere. Foto: Flemming Jensen.

skabt et modstykke til den unge, spinkle mand i blankt stål. Mona Faye, tidligere museumsinspektør ved Marienlyst Slot var også blandt frontløberne og forestod også arbejdet med fundraising til skulpturer omkring den gamle værftsport. Det lykkedes med støtte fra fire maritime fonde samt Helsingør Kommunes museer at gennemføre projektet med skulptu-

ren »Værftsarbejderne« som et monument over de tusindvis af arbejdere, der gennem 101 år havde haft deres job og dagligdag på Helsingør Værft med den betydning, det havde for byens historiske, politiske, økonomiske, sociale og kulturelle udvikling. Skulpturen af de fire arbejdere i forskellig alder og størrelse på vej mod værftsporten er skabt af den dansk-færske billedhugger Hans Pauli Olsen og støbt i bronze. Skulpturen blev opstillet i 2014.

Et meget stærkt, flot og synligt spor fra værftsepoken. Fra »Han«-skulpturen kan man

vist lige se ryggen af den store værftsarbejder i 1 ½ gang normal størrelse. Så er der skabt ro og balance mellem fortid, nutid og fremtid, håber jeg.

Søfartsmuseet

– arkitektkonkurrence og opførelse

Jeg fortalte tidligere om de store udfordringer omkring koordineringen af Kulturhavnsprojektet med Søfartsmuseumsprojektet, og hvordan museumsprojektet i store dok pludselig kom på banen i efteråret 2005 og skulle integreres i landskabsprojektet, ligesom det var nødvendigt med en ny lokalplan. Og jeg har fortalt om, at det krævede stor indsats for at overbevise direktør og bestyrelse for Søfartsmuseet om, at det var en genial idé med et søfartsmuseum i en stor dok, og om processen med den meget komplicerede lejeaftale med kommunen.

Søfartsmuseet havde i øvrigt i midten af 2007 skiftet direktør. Hans Jeppesen var gået på pension og var blevet erstattet af Jørgen Zeltner, som nu sammen med sin stab arbejdede med indholdet i det nye Søfartsmuseum.

Som nævnt tidligere blev der til bygningen af det nye museum dannet en speciel organisation med Maritim Museums Byg under Maritim Museums Fond. Vicedirektør Dan Poulsen var drivkraften i projektet. Efter foreløbige fondstilsagn blev en arkitektkonkurrence igangsat, hvor fire arkitektfirmaer blev udpeget til at indgå.

Der blev udpeget en større dommerkomité, hvor jeg havde glæden af at være med som kommunens repræsentant. Der var også repræsentanter fra de maritime fonde, der havde givet foreløbige tilsagn om at deltage, fra Kulturarvsstyrelsen, Rederiforeningen, Maritim Museums Byg med flere. Møderne i dommerkomitéen blev afholdt i restaurantlokalerne på Kronværket. 14. august 2007 mødtes vi i dommerkomitéen til bedømmelse af de fire indkomne forslag. Stor var vores overraskelse, da vi så forslaget fra tegnestuen BIG, Bjarke Ingels Group. BIG havde bogstaveligt talt

sprængt de fysiske rammer for konkurrencen og dermed konkurrencebestemmelserne. BIG havde, som man ser det i dag, valgt at holde dokken åben og bygge museet ind i siderne af dokken med zig-zag broer tværs over dokken, dels til ankomst til museet, dels til at forbinde niveauerne i museet. Dette gav samtidig fornemmelsen af at bevæge sig på et skib. De skæve vinkler inden for kombineret med let skrånende gulve og forbindelsesgange gav et niveaufrit museum og en uforudsigelig og dramatisk oplevelse. Under den store bro over dokken til Kronborg var placeret et auditorium. Meget spændende projekt på brutto ca. 7.000 m², som der umiddelbart var stor tilslutning til.

Men der var bekymring omkring økonomien. Alle kunne se, at projektet umuligt kunne holde sig inden for den opsatte ramme på ca. 150 millioner kr. Et kompliceret byggeri, der ville kræve særlige byggeteknikker. Derfor blev der igangsat et beregningsarbejde med vurdering af anlægsøkonomien. De øvrige tre forslag blev vurderet til at kunne holde sig tættere på den økonomiske ramme. De tre forslag opererede alle med bygning af museet i selve dokken i et par etager og med en eller anden lav tagkonstruktion herover og med den krævede bro tværs over til Kronborg. Alle forslag med associationer til det maritime og interessante på hver sin måde, og de overholdt alle konkurrencebestemmelserne.

Den 6. september 2007 mødtes vi igen i dommerkomitéen og fik den ventede information, at BIG's projekt ville blive meget dyrere end den opstillede ramme fra Maritim Museums Byg. Omkring 100 millioner kr. dyrene Det spændende var at høre reaktionen fra fondsrepræsentanterne og ikke mindst fra A.P. Møller Fondens repræsentant. Her var der opbakning til at gå videre med BIG's projekt, som dermed blev enstemmigt udpeget til vindere i dommerbetænkningen. Offentliggørelsen skete på Kronborg den 13. september med en fin udstilling af vinderprojektet. Denne afgørelse skabte protester hos de øvrige tre arkitektfirmaer, da BIG ikke havde overholdt konkur-

rencebestemmelser og bredt sig over arealerne omkring dokken. Der blev anlagt sag via Danske Arkitektvirksomheder, og klagerne vandt. Foreningen havde behov for en principiel afgørelse, hvorfor man ikke gik videre med erstatningskrav. Afgørelsen fik ingen indflydelse på den videre gennemførelse af BIG's projekt. Maritim Museums Fond fik med Dan Poulsens store indsats indhentet de fornødne fondsmidler fra i alt 12 fonde med A.P. Møller Fonden som langt den største sponsor.

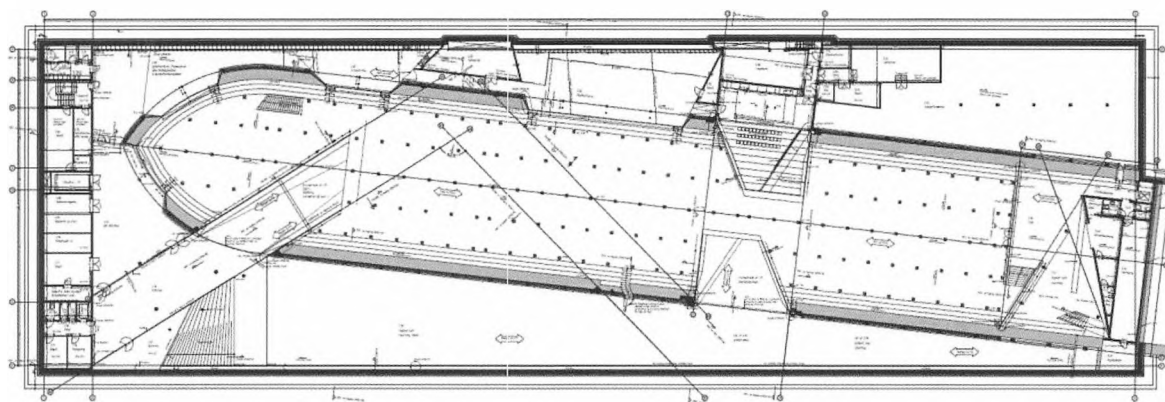
Bjarke Ingels, der sammen med partner David Zahle, stod som arkitekter bag projektet, udtalte »Fordi udsynet til Kronborg Slot skulle bevares, måtte vi ikke bygge så meget som en meter over jorden. Vi anså det for arkitektonisk selvmord at fylde tørdokken med udstillinger, og derfor besluttede vi os for at tømme dokken og placere museet omkring den, så den blev udstillingens midtpunkt. I stedet for at drukne dokken med udstillingsrum ville vi åbne den op til en ny slags byrum – åbent for nye ideer og liv.«

Projektet havde mange tekniske udfordringer under gennemførelsen. Dokken var solidt forankret med store betonsidekonstruktioner, hvor jord var med til at holde dokken på plads. Disse sideflanker skulle sprænges væk, og det nødvendiggjorde, at der skulle nye lange spyd med ankre fra doksiderne ud i sidearealerne kombineret med 461 lange jordankre 42 meter

ned under dokkens bund. Uden disse foranstaltninger ville dokken kunne flyde på grund af pres fra grundvand. De store zig-zag broer blev konstrueret i Kina og transporten ind i havnen og kørslen frem til dokken var en særlig øvelse. Tegningen viser det specielle projekt med en rektangulær konstruktion uden om dokken, der giver de mange skæve vinkler i de niveaufri »planer«.

Samtidig med byggeriet arbejdede ledelse og personale på det eksisterende søfartsmuseum intensivt sammen med et hollandsk firma med speciale i museumsdesign og -formidling på indretning af et topmoderne søfartsmuseum med udstrakt anvendelse af tekniske installationer og med spændende udstillingsinventar og interiør i øvrigt. Selve åbningsudstillingen skulle samtidig forberedes af museets folk.

Af billedet fra november 2012 ses, at zig-zag broerne og broen over Søfartsmuseet i den store dok er på plads. Den rektangulære udgravning omkring dokken, hvor selve museet er placeret, ses ikke længere. Et solidt betontag er lagt oven på museet, så solidt at det kan bære tung fremtidig trafik med udstyr og varer til forestillinger, koncerter og events i Kulturværftet og på Kronborg. Afsluttende brostensbelægning på Værftspladsen pågår, ligesom forsænket bådebro langs Havnegade og

Tegning af Søfartsmuseet. M/S Museet for Søfart.

*Søfartsmuseet under bygning og
brolægning af værftsplads pågår.
Foto: Jan Kofod Winther.*

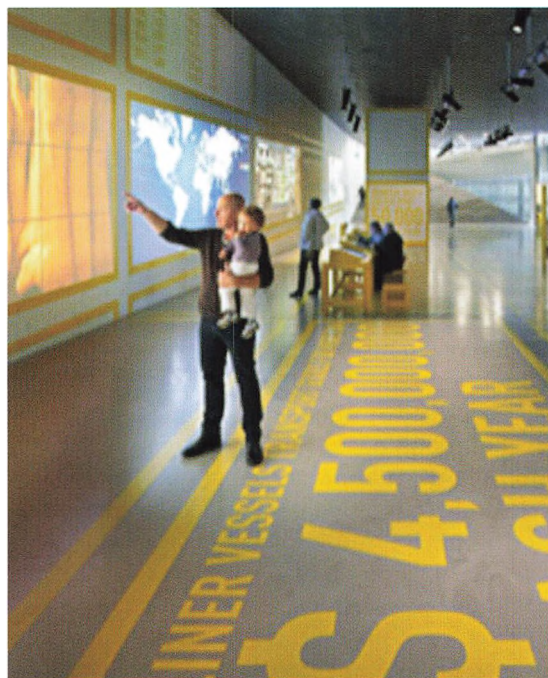
siddetræppe i træ foran Kulturværftet er under etablering.

Indsivende vand tæt op mod indvielsen i sommeren 2013 kombineret med, at hovedentreprenøren, Pihl og Søn, 26. august 2013 indgav konkursbegæring betød udsættelse af indvielsen. Lørdag den 5. oktober 2013 fandt indvielsen så sted. Dronningen med skibsklokke erklærede M/S Museet for Søfart for åbnet i overværelse af kulturminister Marianne Jelved, flere andre ministre, arkitekter, ingeniører, entreprenører, byrådsmedlemmer og alle os involverede i projektet.

Det nye museum fik navnet M/S Museet for Søfart. Den samlede pris inklusive montering er aldrig blevet offentliggjort, men med min viden anslår jeg prisen til ca. 350 millioner kr.

*Museet for Søfart set fra selve dokken.
Foto: M/S Museet for Søfart.*

*Fra udstillingen i Museet for Søfart.
Foto: M/S Museet for Søfart.*

Opsummering – økonomi – senere tanker – resultater – succes

30 år gik der fra værftet lukkede i august 1983 og til indvielsen af det sidste af de tre store projekter, M/S Museet for Søfart, den 5. oktober 2013. En lang, lang proces med mange faser.

Kulturområde Helsingør var gennemført med de fire hjørnestene, Kulturværftet, Kulturhavn Kronborg, Museet for Søfart og Kronborg Slot. 30 år efter Helsingør Værfts lukning kunne en ny æra for Helsingør tage sin begyndelse. Fra Værftsby til Kulturby er en lidt forsimplet beskrivelse af Helsingør før og nu. Dertil er der alt for mange andre facetter af Helsingør by og kommune før og nu. Men at Helsingør med Kulturområde Helsingør har fået en ny identitet, en ny selvbevidsthed og en ny stolthed er uomtvisteligt. Visionen med at få frilagt Kronborg mod byen på en præsenterbakke udgjort af Kulturhavnen, at få forbundet by og borg via en værftsplads og to tunge kulturelementer, Kulturværftet og Museet for Søfart, at få byen åbnet mod havnen, at få skabt et kulturelt kraftcenter, der lige så meget retter sig mod byen og kommunens egne borgere som mod regionale, nationale og internationale turister og besøgende og samtidig medvirker til at tiltrække og fastholde yngre generationer – ja, den vision må siges at være opfyldt.

En samlet investering i Kulturområde Helsingør på 1 ¼ milliard kr. var fuldført. Et historisk projekt og en historisk stor investering for Helsingør kommune med en andel i investeringen på knap 400 millioner kr. Mange penge for en kommune på 62.000 indbyggere. Men set i forhold til, at kommunens udviklingsplan for det samlede område genererede en total investering på 1 ¼ milliard kr. i et fornemt samarbejde mellem kommune, stat og fonde, må kommunens investeringsandel på knap 33 pct. siges at være positivt. At få pengene tre gange igen er ikke så ringe. Men det reelle afkast ligger for borgerne nu og for de kommende generationer i styrket oplevelse og livskvalitet i Helsingør, og kvaliteter der samtidig medvir-

ker til at tiltrække og fastholde yngre borgere og familier og til lokalisering og udvikling af kreative erhverv.

	Kulturhavn Kronborg	Kultur værftet	Kronborg	Søfarts museet	I alt
Realdania	213 mio.				213 mio.
Helsingør Kommune	52 mio.	345 mio.			397 mio.
SI S	26 mio.		250 mio.		276 mio.
Søfartsmuseet Meritime fonde				350 mio.	350 mio.
I alt	291 mio.	345 mio.	250 mio.	350 mio.	1.236 mio.

Men »Kulturområde Helsingør« er jo ikke fuldendt. 2. etape af Kulturværftet er ikke gennemført. Det nuværende Kulturværft omfatter 12.000 m². Lokalplanen giver mulighed for 31.500 m². Det vil sige, at der er en restrummelighed på 19.500 m², der kan udnyttes i Kulturværftets 2. etape. Større brug af Scholtens Ravelin og Nordre Mole med mere liv og aktivitet synes jeg også er en opgave og udfordring.

Der er gode anvendelser i gang i bygningerne bag Kulturværftet. Værftsmuseet har fået forøget sit areal på den anden side af Værftsporten i gavlen af bygning 45, kontorbygningen mod Allégade. Her har Siemens efterfølgere overtaget lejemålet hos kommunen i den resterende del af bygning 45. Den store hal 14 lige bag Kulturværftet danner ind i mellem ramme om events, herunder awards, og andre større aktiviteter. I de øvrige haller har Værftets madmarked, Segways og Cykelteket til huse. Og indendørsfaciliteter til veteranskibet »Bjørnen« og andre eksisterende og kommende fastliggende fartøjer er ved at finde vej ind i en af de mindre haller. Spændende nye aktiviteter som tilfører området yderligere indhold, aktivitet og liv af mennesker. Men min mangeårige kommunale erfaring siger mig, at det er nødvendigt med en basal daglig driftsaktivitet, hvis tingene skal hænge sammen på længere sigt. Der er væsentlige driftsudgifter forbundet med at holde en ældre ejendom kørende. El, vand, varme, rengøring og løbende vedligeholdelse, hvortil kommunen har afsat

ca. 2 millioner kr. årligt. Men hertil kommer, at værftshallerne, bortset fra den relativt nye, bagerste dobbelthal 21, har behov for en større renovering. Iflg. Cowi's opgørelse i rapport fra oktober 2013 om analyse af anvendelsen af værftshallerne vil en renovering af facader, tag og i fornødent omfang af installationer løbe op i ca. 130 millioner kr. Alternativt er omkostningen 25 millioner kr. ved at lade hallerne stå, som de er med den helt nødvendige renovering.

Derfor finder jeg, at det er nødvendigt snarest at finde en fremtidssikret model med et større, bærende, dagligt kørende element i området med delvis bevaring og delvis nybygning. Som jeg har forstået det, arbejder Kulturværftet med indplacering af spændende ny uddannelse inspireret af Kulturværftets årlige Click Festival, det vil sige en uddannelse i krydsfeltet mellem videnskab, kunst og teknologi.

Jeg udarbejdede i februar 2014 et oplæg til Kulturværftets 2. etape, som fint kunne kombineres med Kulturværftets planer for uddannelsesaktivitet. Nedenfor citerer fra mit oplæg:

»Som basiselement i Kulturværftets 2. etape foreslås Den Internationale Højskole, IPC, flyttet fra Montebello Allé til Værftsområdet. Arealrummeligheden i 2. etape er på 19.370 m², og Den Internationale Højskole har i dag ca. 5.300 m² i anvendelse. Bygningerne her rummer undervisningslokaler, fællessal, kantine, 100 kollegieboliger og syv boliger til forstander og lærere. Med en nyindretning og nyetablering på Værftsområdet vil arealanvendelsen måske udgøre omkring 6.000 m². Med et arealbehov på omkring 6.000 m² skal Den Internationale Højskole kombineres med andre anvendelser i de øvrige ca. 13.000 m², som der er mulighed for at udnytte på området. Den Internationale Højskole forudsættes placeret i bygning 45 og i en kombineret anvendelse af bygning 14, store hal. Bygning 45, der ligger ud mod Allégade, er pt. udlejet til Siemens til kontorformål, et lejemål, der løber længst til 2025.«

»Ideen med forslaget er at understøtte den samlede vision for området. Visionen for Kul-

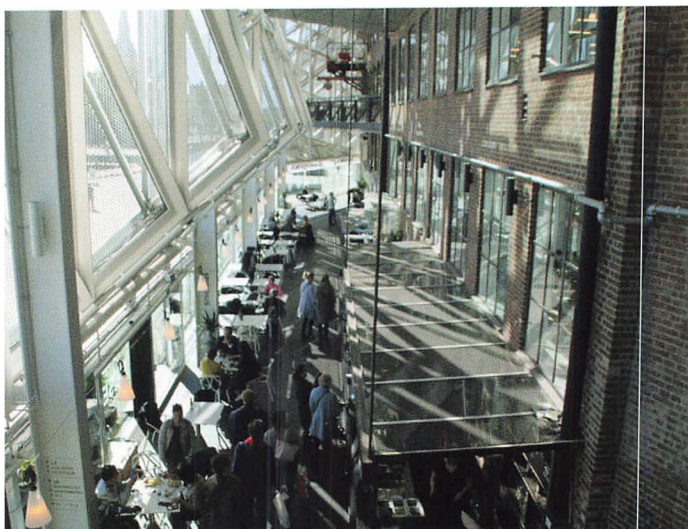
turværftets 1. og 2. etape, som den blev formuleret i foråret 2004 som led i Byrådets vedtagelse af lokalplan, udtrykker, at Kulturværftet skal være et kulturelt center for kundskab og kreativitet, udfoldelse, oplevelse, uddannelse og identitet fyldt med liv i alle døgnets vågne timer – syv dage om ugen. Det skal være stedet, hvor mennesker mødes: børn, unge, voksne, de lokale og turisterne – med andre ord: mødestedet for det lokale og det globale.«

»Visionen vil med indplaceringen og integrationen af Den Internationale Højskole i det udbyggede Kulturværft bevæge og løfte området mange skridt mod realiseringen af denne vision. Tilvæksten i kultur, kreativitet og kundskab vil være meget betydelig og af stor værdi. Og med ca. 75 nye studerende fra hele verden til IPC hvert halve år vil der være en vældig impuls og inspiration til Kulturværftet og diverse netværk, seminarer, workshops med mere« – »der skabes et ekstra liv ikke bare i dagtimerne, men døgnet rundt, og dermed lys og liv omkring Kulturhavnen også efter kl. 20 om aftenen. Mennesker, liv, bevægelse er det, der i bund og grund gør området attraktivt og dermed medvirker til at tiltrække endnu flere lokale, regionale og internationale besøgende.«

»Som en ikke uvæsentlig sidegevinst for lokalsamfundet giver flytningen af IPC mulighed for en byvækst med en fortætning i området ved Montebello Alle med nye boliger.«

Jeg præsenterede forslaget for Den Internationale Højskoles forstander og formand og senere for borgmester Benedikte Kiær i foråret 2014. Borgmesteren var generelt positiv for en uddannelsesinstitution på Værftsområdet, mens højskolens ledelse var glade for at være, hvor de er i dag på Montebello, selv om de godt kunne se perspektiverne og noget spændende i at blive en del af Kulturværftets 2. etape.

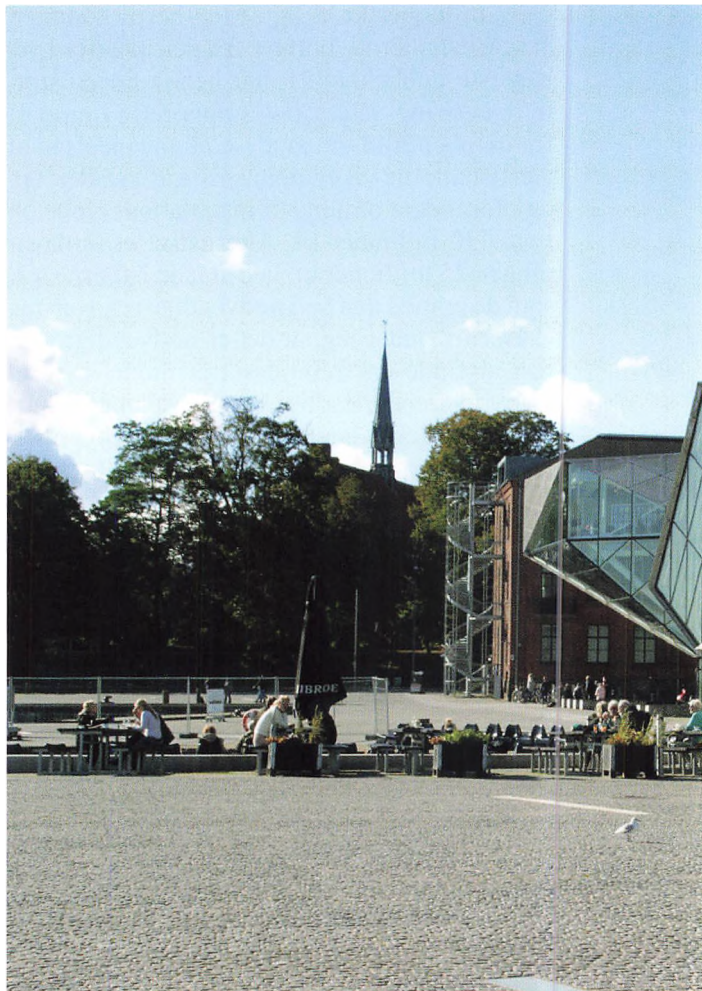
Efter afslutningen af alle tre projekter er der mange kritiske røster blandt borgere og i byrådet ret hurtigt tonet af og generelt vendt til mange positive tilkendegivelser og stolthed. Glædeligt er det, når man som jeg oplever

*Kulturværftets arkade med Spisehuset.
Foto: Flemming Jensen.*

en tidligere værftsmedarbejder gå rundt og stolt fremvise Kulturværftet for familie. Mest glædeligt er det at se de mange aktiviteter og særarrangementer i biblioteket og tilsvarende med Kulturværftets mangfoldige program året rundt med koncerter, teater, events, udstillinger, foredrag med mere, og begge steder med fine besøgs- og tilskuertal. Og det stadig større antal mennesker, der færdes hen over Værftspladsen, og hvor mange slår sig ned uden- eller indendørs omkring Spisehuset og skaber et nyt byliv, er også meget positivt.

Glad bliver man også over de mange priser, som de tre projekter, Kulturværft, Kulturhavn og Museet for Søfart, har modtaget siden færdiggørelsen. Kulturværftets arkitektur blev i 2011 hædret med Structural Awards, en slags ingeniørernes Oscarpris, i kategorien Community and Residential Structure, og også i 2011 modtog Aart Architects Tyndpladegruppens arkitekturpris. Videre i 2013 modtog Aart Architects The International Hotel and Property Award for Kulturværftet. I 2012 blev Biblioteket i Kulturværftet også fremhævet i den euro-

Værftspladsen og Kulturværftet med liv foran Spisehuset. Foto: Flemming Jensen.

pæiske guide over de bedste nye biblioteksbyggerier blandt seks danske biblioteker.

Den internationale biblioteksforening, IFLA, fandt i 2014, at Kulturværftets bibliotek sammen med to andre danske biblioteker var blandt de »1001 Libraries To See Before You Die« – »a yardful of knowledge and adventures all the way is what the library gives«, som dommerkomiteen udtalte, og samtidig roste komiteen samspillet mellem

gammel og ny arkitektur. For det indholdsmæssige blev biblioteket i 2015 i den europæiske undersøgelse »Library Ranking Europe« vurderet til at være »Exceptional« ud fra beliggenhed, service og arrangementer. Endelig har Danske Skønlitterære Forfattere givet Kulturværftets bibliotek hæder med »Årets bogsamling 2016«. Så også meget glædeligt, at det ikke blot er de enestående rammer, men også indholdet og de daglige aktiviteter, der bliver præmieret. Stor ros til ledelse og personale gennem de første syv år for indsatsen siden åbningen med bibliotekschef Margrethe Haugen i spidsen de første år.

Og samme store ros kan gives til Kulturværftet i øvrigt under Michael Focks ledelse, der sammen med kompetente medarbejdere har forestået kendte og udviklet nye koncepter for arrangementer, koncerter, teater, udstillinger og events, ligesom opbygning af Kulturværftet som et spændende sted for møder og konferencer for virksomheder, foreninger og offentlige institutioner er lykkedes.

Hæderen og præmieringer af M/S Museet for Søfart har været overvældende. BIG's projekt, der bogstaveligt sprængte rammerne, fik stor omtale inden og under byggeriet. Så designmæssigt fokus på museet var sat inden færdiggørelsen. Otte priser for arkitekturen og to priser for udstillingsdesign er der blevet til. I 2014 efter åbningen i oktober 2013 faldt de syv af arkitekturpriserne, nemlig fra Royal Institute of British Architects – Riba Award 2014, fra ArchDaily – Building of the Year 2014, DETAIL Prize, 2014, World Architecture Festival – Culture Award 2014, Architizer A+ Award 2014 – Museums category, AIANY Design Award 2014. Året efter i 2015 var det Luigi Michelletti Award – Special Commendation Award, og RUM – Årets bedste arkitektur 2015. For interiør og udstillingsdesign er der tildelt to sølvmedaljer, dels Sølv i International Design and Communication Awards 2014 – Best scenography for a permanent collection, og Sølv i International Design Awards 2013 – Interior Design. Hertil kommer, at New York Times i januar 2014 valgte at skrive M/S Museet for Søfart på den prestigefulde liste »52 places to go in 2014«, og i foråret 2014 satte det internationale designmagasin FRAME museets udstillingsdesign som nr. 2 på listen over de 10 mest spændende udstillingsdesign i verden på det tidspunkt.

Kulturhavn Kronborg er også blevet præmieret. Allerede i 2012 inden indvielsen, men hvor det meste af brolægningen var foretaget, fik Kulturhavnsprojektet tildelt Brolæggerprisen. Og i 2014 kom Kulturhavn Kronborg med i gruppe på 114 projekter fra hele verden og alle

- ◀ *Museet for Søfart set fra luften med selve museet placeret bag doksiderne.
Foto: M/S Museet for Søfart.*

skabt i årene 2011-2015, der blev modtagere af »2014 International Architecture Awards«. The Chicago Athenaeum, Museum of Architecture and Design, står bag denne pris.

Besøgstallene for det samlede Kulturværft har udviklet sig i årene siden åbningen og levet op til de håb og forventninger, der var ved planlægning og anlæg af Kulturværft og Kulturhavn. Dørtællerne i Kulturværftet viser stigende tal fra 2014, det første år efter indvielsen af Kulturhavnen og Museet for Søfart i maj og oktober 2013. Der var således 718.000 besøgende i Kulturværftet inklusive koncerter,

teater og arrangementer. Tallet steg til 765.000 i 2015 og yderligere til 795.000 i 2016. Med udendørsaktiviteter var der alene i de tre sommermåneder i 2016 godt 250.000 besøgende.

En tilsvarende positiv historie kan fortælles om M/S Museet for Søfart. Trods bygningsmæssige udfordringer inden åbningen med indsvivende vand og senere problemer med en glat indgangsbro, usikkerhed om driftstilskud samt udfordring med tre chefskifter på tre år, ja så er det lykkedes at skabe en stor udstillingsaktivitet med løbende særudstillinger. Og glædeligt med flotte besøgstal, der toppede i 2015 med 135.000 besøgende. Nyhedens interesse støttet af den unikke arkitektur fra BIG og de mange præmieringer af byggeriet gav et ikke urentet flot startniveau. I 2016 var besøgstallet

Kulturværftet afholder hver sommer en stor udendørskoncert. Foto: Nicolai Brix.

Og dog må prins Christian på forhånd have haft et godt kendskab til den nyslåede adelsmand og have næret tillid til ham. Ellers havde han næppe senest året efter som vicekonge i Norge placeret Mogens Jensen som ledende embedsmand på Bergenhus, kongemagtens vigtigste holdepunkt i Vestnorge, og samtidig en livlig international handelsby med alle de problemer, det indebar. Det virker som et første led i en vel tilrettelagt plan, at Mogens Jensen fik sit adelskab.

Han kom samtidig til at lægge navn til Rosenvingeslægten, selv om navnet afledt af våbnet først blev taget i brug af nogle af hans tipoldebørn.³ Våbnet er afmalet midt i adelsbrevet og består af et lodret delt skjold med en blå rose i et hvidt felt og en hvid vinge i et rødt felt samt en stikhjelm med en hvid vinge som hjelmtegn. Hjelmklædet udgår fra en tofarvet snoet krans med skjoldets heraldiske farver blå og rød og forgrener sig i fire akantusranker med de samme skiftende farver, som også findes i den snoede ramme, der indrammer tegningen af våbnet.⁴

Mogens Jensen (Rosenvinge)

– Forældre

Hvad Mogens Jensens fødselsår angår, lades vi fuldstændig i stikken. Det må derfor stå hen i det uvisse, men et år omkring 1470 kunne

set ud fra hans livsforløb være et rimeligt gæt.

Heller ikke hans forældre er noget steds omtalt som sådanne. Alligevel kan det med en vis grad af sandsynlighed antages, at han var søn af borgmester Jens Nielsen i Helsingør.⁵ Dennes hustru stammede fra Malmö at dømme ud fra en arvesag i året 1506, hvor hun og Karinne Snares⁶ i København står som arvinger til Jesper Henrikssøn i Malmö.⁷ Denne havde været rådmand dér i byen⁸ og har været enten far eller bror til de to arvinger, årstallet taget i betragtning formodentlig det sidste. I så fald var hustruen, hvis fornavn vi ikke kender, en Henriksdatter.

En støtte til antagelsen af, at Jens Nielsen og N.N. Henriksdatter var forældre til Mogens Jensen, ligger i, at dennes ældste sønner fik navnene Henrik og Jens.⁹

Det må videre antages, at Mogens Jensen var født ind i en af de ledende familier i byens borgerskab, som var af ret begrænset omfang. Helsingør havde som rigets femtestørste by på den tid færre end 2.000 indbyggere.¹⁰ I modsat fald havde han næppe fået en uddannelse, der gjorde det muligt for ham at opnå en stilling som kongens embedsmand.

Hans ægteskab med øresundstolder og borgmester Peder Hansens datter Anna peger i samme retning og ligeså hans hurtige indtræden i magistraten i Helsingør efter hjemkomsten fra Norge omkring 1510.

Noter

³ Danmarks Adels Aarbog 1955, Afsnit II:35ff.

⁴ Om hjelm og hjelmklæde generelt, se Grandjean:166f., 200ff.

⁵ Borgmester nr. 8 i Hostrup Schultz:1; borgmester i hvert fald fra 1502. Diplomatarium Helsingor-anum:21.

⁶ Enke efter rådmand Erland Jonsen Snare, efter hvem Snaregade har sit navn. Nielsen:77; Københavns Diplomatarium I:224f. og IV:218ff.; Fabricius, 2006:74.

⁷ Missiver:181f. (nr. 255, 30.1.1506).

⁸ Nævnt som sådan allerede i 1475, Repertorium 2. Rk. II:453 (nr.3580), desuden i årene 1497, 1499 & 1500, Repertorium 2. Rk. V: 8435, 8848 og 9309, men ikke nævnt i listen over rådmænd i Isberg, 1897.

⁹ En tredje søn fik navnet Hans, som var gængs i hans mors familie.

¹⁰ www.byhistorie.dk angiver et tal på 1.700 i 1550 eller ca. det halve af indbyggertallet i Malmö og godt en trediedel af tallet for København.

Men tættere på en afgørelse af Mogens Jensens ophav kommer vi ikke. Han kan være vokset op i en borgmestergård i Helsingør, men lige så vel i et andet borgerhjem dér i byen eller i en anden by for den sags skyld.

Professionel karriere

Mogens Jensen benævnes som oftest med sin profession i stedet for efternavn: Mogens *Skriver*.¹¹ At være skriver var ikke bare et spørgsmål om at kunne skrive tydeligt og stave korrekt. Skrivere skulle være *velforfarne udi kejserlig Lov og i Biblia*,¹² altså have en vis uddannelse i såvel jura som teologi. De blev brugt som gesandter i både ind- og udland,¹³ og havde i krigstid ansvar for at få breve frem, selv under vanskelige og farlige forhold.¹⁴

Det var ikke usædvanligt for sønner af det højere borgerskab at få en akademisk uddannelse. To af Mogens Jensens svogre havde således en teologisk uddannelse. Den ene, magister Christian Pedersen var provst i Bergen, den anden, Jørgen Pedersen var kannik i Lund.¹⁵

Om Mogens Jensen efter latinskolen – vel i Roskilde – har videreuddannet sig på det i 1479 åbnede universitet i København eller i udlandet, kan ikke afgøres,¹⁶ ej heller, hvor lang tid, han brugte på sine studier; men han valgte i modsætning til sine svogre at gøre karriere uden for kirken.

Noter

¹¹ Se f.eks. Huitfeldt-Kaas:186, 195, 363, 447.

¹² Christensen, 1903:100; jf. Olesen, 2000:32.

¹³ Olesen, 2000:32.

¹⁴ Lektor Lars Bisgaard, SDU, i mail 17.8.2016.

¹⁵ Danmarks Adels Aarbog 1955:21.

¹⁶ Det var især tyske universiteter som Køln, Leipzig, Erfurt, Rostock og Greifswald, der tiltrak danske studerende i 1400-tallet. I 1498 forbød Kong Hans danskere at studere i udlandet, før de havde studeret tre år i København. Ingeman 2006:152, 158.

¹⁷ Venge i Dansk Biografisk Leksikon.

¹⁸ Østergaard:369. Valkendorfs våben var en rød rose omgivet af tre sorte vinger på hvid bund.

¹⁹ Hamre 1971:174ff. Prinsen indtog også den svenske grænsefæstning Älvsborg.

²⁰ Danstrup & Koch:158f., 169.

²¹ Hamre 1998:197.

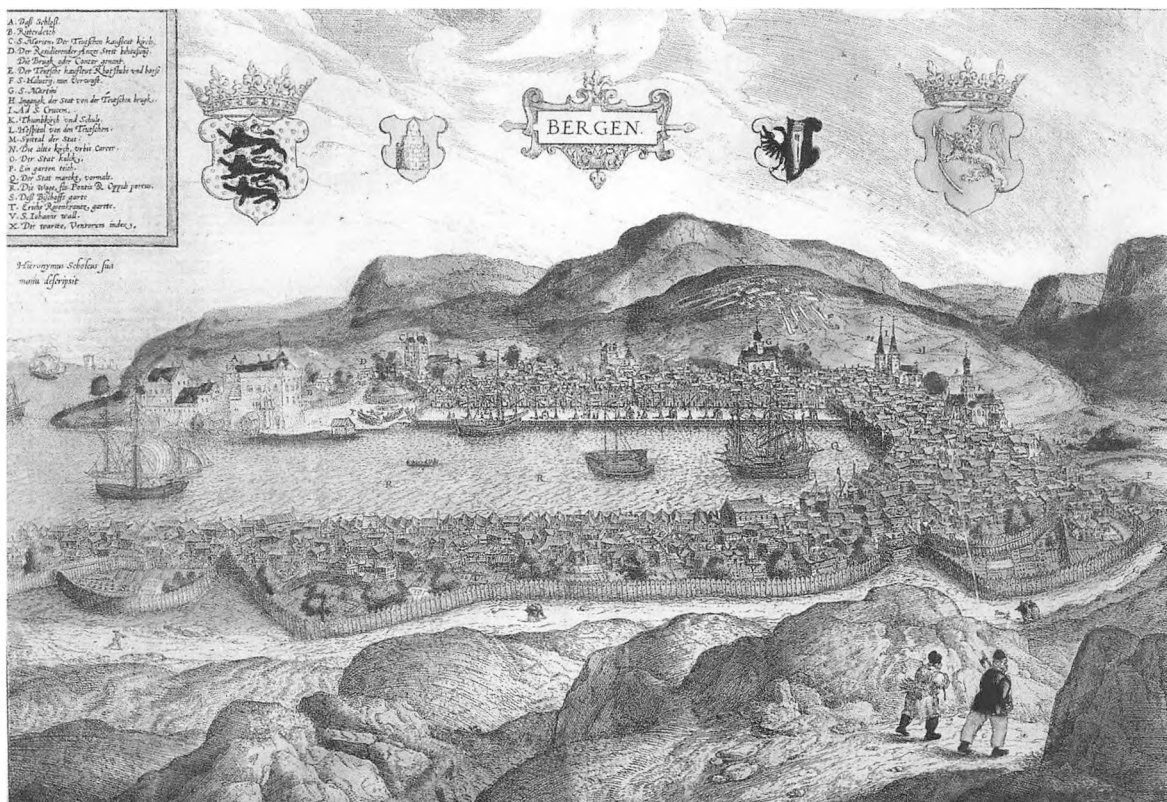
Det førte ham til ansættelse i prins Christians kancelli med kansler Erik Valkendorf som chef. Denne havde gjort tjeneste i kong Hans' kancelli fra 1494 og blev i 1499 kansler for prins Christian.¹⁷ At Mogens Jensen var protegé af Valkendorf, kan udledes af, at rose og vinge i hans adelsvåben er hentet fra dennes våben.¹⁸

Det virker sandsynligt, at Mogens Jensen allerede har været en del af Valkendorfs skriverstab, da denne blev prinsens kansler. Det ville give et tilstrækkelig langt åremål til, at prinsen har kunnet lære ham at kende som en mand, det var værd at satse på, før han adlede ham i 1505.

I så fald har han sikkert fulgt prinsen, da denne i 1502 var i Norge for at slå et norsk-svensk oprør ned og undsætte fæstningen Bohus,¹⁹ og derefter i det fortsatte forsvar af grænsen mod Sverige, mens prinsen opholdt sig i Helsingborg i årene 1503-06.²⁰

Bergen

Herefter var det Norge, det kom til at dreje sig om, idet kong Hans udnævnte sin søn til vicekonge dér. *Den opgåva som venta den unge fyrsten då han drog til Noreg, var först og fremst å pasifisera landet.*²¹ Den opgave fik Mogens Jensen sin andel i med udnævnelsen til vicekongens ledende embedsmand i Bergen.²²

Hieronimus Scoleus' stik af Bergen ca. 1580 med Bergenhus yderst på pynten. Wikimedia Commons.

Hvor lenge Mogens Jensen har vært i Bergen vet vi ikke, skriver Bjørn Saxe Utne.²³ Det længste årsmål tildeler kansler Jens Bielke ham i sin rimede fortegnelse over lensmænd på Bergenhus skrevet ca. 1630: *Saa kom Mons Jonsen i hans Sted./ Og fuldte tyve Aar paa Reed.*²⁴

Kortest tid giver Absalon Taranger ham: *Mogens Jensen (Rosenvinge) giver en gjesterolle i 1506.*²⁵ Absalon Pedersen omtaler i sin *Norges Beskrivelse (1567-70)* Mogens Jensen som slotsherre i Bergen i 1506.²⁶ Ludvig Holberg følger ham og skriver, at *Magnus Joensen fore-*

Noter

²² Utne:40: *Hans utnevning som høvedsmann i Bergen var motivert utfra ønsket om kontroll over finansene og nøytralisering av adelsopposisjonen, og i denne politiken må den nye høvedsmannen ha vært et lydig redskap.*

²³ Utne:24.

²⁴ Holberg:155; den naturligste forklaring på de tyve år set i forhold til de øvrige kilder må være, at det er en skrive- eller afskriverfejl for tvende.

²⁵ Norges Historie III-2:237. Citeret i Utne:23.

²⁶ Smstds.

²⁷ Holberg:140.

stoed Lehnet i Bergen 1506.²⁷ Yngvar Nielsen nævner *Mogens Jenssøn (Rosenvinge)* i rækken af *Fehirder (og Sysselmænd), der dog nu i Regelen benævnedes Befalingsmænd, Hovedsmænd eller Fogder paa Kongsgaarden*, i årene 1505 og 1506.²⁸

Ingen af dem nævner direkte årstallet 1507, som ellers er det sikre årstal, når Mogens Jensens ophold på Berghenhus skal fastlægges.

I september dette år var vicekongen i Bergen, og Mogens Jensen aflagde regnskab for sin forvaltning af lenet for ham. Han har altså forvaltet lenet eller dele af det som regnskabslen, dvs. på fast løn, mens lensherren oppebar et evt. overskud af driften.

Den 20. september 1507 fik Mogens Jensen sit regnskab godkendt: *Christiern udvalgt Konge. Mogens Jenssøn vor Tjener har nu gjort os Regnskab for, hvis han har opbaaret og udgivet fra det første, han til os kom, og indtil denne Dag, saa vi ham takker for godt Regnskab, og bliver os deraf aldeles intet skyldig. Thi lader vi ham kvit for alt ydermere Krav om forskrevne Indtægt og Udgift. Givet paa vor Gaard i Berghen Mathei ap. Aften under vort Sekret. Dominus per se.*²⁹

Man kan ikke af denne skrivelse se, om det er en afleveringsforretning, det drejer sig om, eller bare et ordinært årsregnskab, selv om dette normalt ikke ville blive aflagt i september. Men nu var det belejligt, da vicekongen var i byen. Noget tyder dog på det første, da den næste lensmand i rækken Hans Krukow nævnes fra ca. 1508.³⁰

Det, man sikkert kan vide, er altså, at Mogens Jensen bestyrede Bergen Len i 1507. Sandsynligheden taler for, at han er tiltrådt som hovedsmand/foged i efteråret 1506, da prins Christian kom til Norge som vicekonge og hans kancelli sammen med ham, jf. Tarangers ovenfor nævnte bemærkning om hans *gjesterolle* i Bergen. I hvert fald tidligst i efteråret 1505 efter udstedelsen af adelsbrevet, som gav et vist skær af legitimitet over hans udnævnelse til en stilling, som normalt hørte adelen til.

Om han efter sin afsked fra Bergen Len vendte tilbage som skriver hos kansler Erik Valkendorf indtil dennes udnævnelse til ærkebiskop i Nidaros i 1510 eller straks vendte hjem til Danmark, siger kilderne ikke noget om. Først i 1511 kendes han som rådmand i Helsingør, så begge muligheder står åbne.³¹

Mogens Jensen mistede ikke helt forbindelsen med Bergen, efter at han var vendt tilbage til Danmark. De bevarede regnskaber for Bergen Kongsgaard udviser i årene 1518 og 1519 vareudveksling mellem kongsgården og *Mogens schriffwere i Helsingør* bestående af hollandsk klæde fra Bergen og malt, sten og andre ikke specificerede varer fra Helsingør. Nogle af varerne fra Bergen var til kongen.³² Dette viser, at Mogens Jensen efter sin hjemkomst slog sig ned som købmand i Helsingør, hvilket også normalt var forudsætningen for en plads i magistraten.³³

Det var noget af en hvepserede, Mogens Jensen blev placeret i på Berghenhus. Få år tidligere havde fæstningen under Knut Alvssons oprør i nogle få dage været på oprørske nordmænds hænder, *men då der var lite proviant, drog dei sin veg og let garden stå tom.*³⁴ Der var konstante spændinger mellem hanseatiske, hollandske og bergensiske købmænd og håndværkere.³⁵ Et mere eller mindre troværdigt rygte vil vide, at Mogens Jensens forgænger blev dræbt af tyskere.³⁶ Og med sin udnævnelse blev han samtidig en brik i vicekongens kamp mod højadelens rettigheder. Udtrykt i et datidigt rim, som Arild Hvidtfeldt har tillagt Povl

Noter

²⁸ Nielsen:287.

²⁹ Repertorium 2. Rk. VI:227 nr. 10867.

³⁰ Utne:24; Holberg:140.

³¹ Danmarks Adels Aarbog, 1955, Afsnit II:28.

³² Huitfeldt-Kaas:186, 195, 363, 447.

³³ Lundbak:21.

³⁴ Hamre, 1971:175; Bagge & Mykland:72.

³⁵ Hamre, 1971:211ff.

³⁶ Utne:22f.

Helgesen: *Fogder antvorded jeg len og slot, og Adlen undte jeg slet intet godt.*³⁷

Utne sammenfatter situationen: *Grunnen til at denne nyslåtte adelsmannen av borgerlig herkomst ble satt til å forvalte lenet og føre kommandoen i Bergen, må ses på bakgrunn av den labile situasjonen både på lokalplanet og rikspanet som gjorde det absolut nødvendig å ha lojale menn på de strategisk viktige festningene og i de største byene.*³⁸

Varetagelsen af stillingen på Bergenhus viser, at Mogens Jensen må have haft tilstrækkelig robusthed og smidighed til at håndtere vanskelige forhold, tilstrækkelig hårdhed til at inddrive lenets indtægter og tilstrækkelig regnskabskyndighed til at få sit regnskab godkendt uden bemærkninger.

Helsingør

Som allerede nævnt vides det ikke, om Mogens Jensen vendte tilbage til Helsingør umiddelbart efter sin fratreden i Bergen; men i 1511 ses han

at være rådmand,³⁹ og ligeledes i 1514.⁴⁰ Var han som antaget søn af borgmester Jens Nielsen, var far og søn således samtidig medlem af bystyret; men det var ikke usædvanligt med en nær familietilknytning mellem magistratens medlemmer. Mogens Jensens sønner Henrik og Jens var således senere i en halv snes år samtidig medlemmer af magistraten.⁴¹

I 1515 og måske 1519⁴² optræder Mogens Jensen i dokumenter som kirkeværge for Sankt Olai Kirke, herom senere, og i 1517 anføres han som borgmester, et embede, han synes at have haft i hvert fald fra 1516,⁴³ muligvis allerede 1515,⁴⁴ og som han beklædte til sin død i 1528.⁴⁵

Helsingør Bys Sisebog 1518-1519 er ført med Mogens Jensens hånd, hvilket bekræfter hans stilling som borgmester. (SA/Ældre regnskaber 1433-1559/Helsingør Bys Sisebog 1518-19. Bogen er skrevet med samme hånd som det nedenfor i note 53 omtalte brev fra Mogens Jensen til kongen. Om borgmesteren som siseopkræver se Venge 1987:43f.)

Noter

³⁷ Her efter Historisk Tidsskrift, bind 5, række 2: 242.

³⁸ Utne:23; *Jf. samme:213: I denne situasjon fant det sted et skifte av hovedsmenn i Bergen fra høyaadelige til lavadelige og borgerlige hovedsmenn uten privar økonomisk magtgrunnlag, som skyldte kongen sin posisjon og var lojale overfor ham.*

³⁹ Skøde på en gård i Helsingborg givet til Andreae og Niniani Alter i Olai Kirke. Wegener IV, Tillæg:7. (24.11.1511) .

⁴⁰ Den øvrige magistrat tilskøder ham 7.12.1514 for fuld betaling en Byens øde Jord. Wegener III, Tillæg:23, Danmarks Adels Aarbog 1955, Afsnit II:21 nævner fejlagtigt, at det var Rådmand Hans Pedersen, der tilskødede ham jorden.

⁴¹ Jensen 2017:10ff.

⁴² Danmarks Adels Aarbog 1955, Afsnit II:21 anfører, at Hans Pedersen den 8. april dette år af Kirkeværgen Mogens Skrifer (Rosenvinge) [fik] Skøde paa en S. Olai Kirke tilhørende Jord. *Jf. smstds:28: 1519 (8. april) solgte han [Mogens Jensen Skrifer] paa S. Olai Kirkes vegne en Jord til Hans Pedersen (Lilliefeld).* – Det er ikke lykkedes mig at finde handlen bekræftet andetsteds.

⁴³ Diplomatarium Helsingoranum:26 (21.12.1517): Kongens kvittering til Mogens Skrifer, Borge-mester i Helsingör, for Cise af vin og fremmed Öl i Helsingör fra Paaske 1516 til Paaske 1517 og for 456½ Mark Udbudspenge af Holboherred, han havde leveret Kongens Kapellan Hr. Lavrids (Johannis) at lönne Rytterne med i Helsingör; *jf. Wegener III Tillæg:26.*

⁴⁴ Indlæg til registranterne samt henlagte sager 1481-1518(14.7.1515 – opslag 167/188). Mogens Jensen underskriver sig som kongens fattige tro tiener, en betegnelse anvendt af embedsmænd, hvilket kunne antyde, at han var taget i ed som borgmester. Til betegnelsen se Venge:75.

I det embede oplevede han to begivenheder, som på hver sin vis var ødelæggende for byen.

Den første fandt sted i 1519, da opkrævningsstedet for Øresundstolden i slutningen af maj blev overført til København.⁴⁶ Det betød ikke bare afskedigelse af Mogens Jensens svoger øresundstolder Hans Pedersen⁴⁷ og det øvrige personale på toldboden, men må have været en økonomisk katastrofe for alle handlende i byen, som nu hverken kunne skaffe sig varer fra de ankommende skibe eller sælge proviant til de afgående, og mangan en værtshusholder har måttet slå spunsen i tøndene og se langt efter kunder. Skattegrundlaget må være faldet betragteligt og byens egne toldindtægter være svundet ind til stort set ingenting.

Den anden begivenhed var direkte ødelæggende for byen. I 1522 brød Christian II's stadigt gentagne stridigheder med hansestaden Lübeck ud i lys lue i regulær krig. I begyndelsen af august satte en større lybsk flåde suppleret med skibe fra Rostock, Wismar og Stralsund kursen mod Danmark. Først blev Bornholm erobret. Dernæst blev kursen sat mod Øresund. Nogle dage lå flåden ud for København uden at turde angribe, men fortsatte så nordpå, og den 23. august angreb man uventet Helsingør, hvis borgere søgte tilflugt i skovene og derfra kunne se deres by brænde. *De vare mere flittige at bortflytte deres Gods end at formene Fjenden Landgang*, skriver historikeren Arild Huitfeldt om begivenheden.⁴⁸ Men hvad skulle også en flok borgere have stillet op mod krigsvante landsknægte? Og de fik in-

gen hjælp af garnisonen på Krogen, som slap uskadt fra angrebet på byen, fordi landsknægtene ville have ekstra betaling for at forsøge et stormangreb.⁴⁹

Det har kostet store økonomiske anstrengelser at få byen på fode igen. Heldigvis vendte toldopkrævningen tilbage efter Christian II's fald i 1523; men det var åbenbart ikke længere en selvfølge, at Øresundstolden skulle opkræves i Helsingør. Det fremgår af et brev fra Frederik I til bystyret i 1532, at der var kræfter, der havde søgt at få opkrævningsstedet flyttet fra byen igen. Forsøget strandede på Lübecks og andre vendiske og præjsiske steders privilegier angiveligt lydende på, at tolden skulle forblive i Helsingør. Og nu til evig tid!⁵⁰ Byens lybske fjende fra 1522 viste sig ti år senere som dens ven.

Til de positive begivenheder må regnes den stadfæstelse og udvidelse af byens privilegier, som fandt sted i begyndelsen af Mogens Jensens borgmestertid. Udvidelsen handlede især om sager af økonomisk art. Byen fik således bl.a. ret til at opkræve jordskyld af jorde og gårde i byen tilhørende udenbys ejere. Bystyret fik ret til for deres mødhe och vmaghe at oppebære de bøder af udenlandske skippere og købmænd, som ellers tilkom byen. Skippere, der lastede træ mellem Humlebæk og Hornbæk, skulle have deres skibe opbragt og bøde til både kongen og byen; byens borgere derimod fik bekræftet deres gamle ret til at hente ildebrændsel i lenets skove, *Wiindfeldher oc andet, som wdhen skowskade er*.⁵¹

Noter

⁴⁵ Årstallet og hans status som borgmester ved dødsfaldet fremgår af et brev af 29.9.1528, i hvilket blandt årets døde nævnes Magnus Scriba consul ibidem (Helsingør). Wegener VI, Tillæg:15.

⁴⁶ Venge, 1981:8.

⁴⁷ Suhm:185. Hans sidste regnskab dækkede indtill fiorthen dage fore pintzedag nest forleden handther fran skildis. Pinsedag var i 1519 12. juni.

⁴⁸ Citat i Pedersen II:44.

⁴⁹ Smstds.: 44f; Kjersgaard & Hvidtfeldt:412f.

⁵⁰ Rigsarkivet, Pergament: *Frederik I tilstaar Helsingør, at den told, der plejer at udgives i Helsingør til kronen, til evig tid skal opkræves der*. – Diplomatarium Helsingoranum:30; Wegener III, Tillæg:30 (Brev dateret 15.7.1532).

Man tager næppe fejl, hvis man ser denne udvidelse af byens privilegier som et udtryk for, at den nyudnævnte borgmester havde en god forbindelse til kongen og brugte den til at gavne sin by og sit bystyre med.

Brud med Christian II

Som ovenfor nævnt kan Mogens Jensens adelsbrev opfattes som en loyalitetsbinding til udstederen, den senere Christian II. Han tjente da også loyalt prinsen, mens denne var vicekonge i Norge. Det i note 44 nævnte brev fra Mogens Jensen til Christian II i juli 1515 vidner om, at de stadig står i forbindelse med hinanden. Brevet drejer sig om et af Peder Kørningh udarbejdet regnskab, som har været forevist Mogens Jensen, uden at denne har fundet grund til indsigelse, men som kongen åbenbart ikke er tilfreds med.⁵² Peder Kørningh har derfor bedt Mogens Jensen om hjælp til at få foretræde for kongen for at forklare sig, og Mogens Jensen anbefaler anmodningen. Resultatet af henvendelsen kendes ikke; men det synes at have været positivt, for endnu i 1524 sad en Peder

Kørningh som foged i Lister.⁵³ Nogle år senere var Mogens Jensen som allerede omtalt i sin egenskab af købmand mellemmand mellem Bergenhus og kongen i Danmark.⁵⁴

Loyaliteten holdt dog ikke i længden. Det kan have slidt på den både fagligt og personligt, at toldoprævningen i 1519 blev flyttet fra Helsingør. Det efterlod ham som borgmester med en by, hvis erhvervsliv var i frit fald, og en afskediget toldersvoger. Hvorom alting er, da Christian II i 1523 var flygtet, og Frederik I havde overtaget kongemagten, sad Mogens Jensen stadig som kongeligt udnævnt borgmester i Helsingør og havde altså overført sin loyalitet til den nye konge.

Mogens Jensen synes at have fået et udmærket forhold til Frederik I. I hvert fald lykkedes det i sommeren 1524 at skaffe borgerne i Helsingør frihed for byskat og al anden kongelig tyngelse i otte år mod at de påtog sig at sejle kongens folk over Sundet, *szom seduonligt haffuer verit*.⁵⁵

Byens fritagelse for skat til kongen i en periode og Øresundstoldens tilbagevenden til Helsingør må have givet det nødvendige grundlag for en genopbygning af byen efter lybekkernes overfald.

Noter

⁵¹ Diplomatarium Helsingoranum:23ff. (7.3.1516); Kroman:156ff. Det udvidede privilegium handlede derudover desuden om helsingoranske skibes fritagelse for at falde ind under lovgivningen om vrag, om retsforhold for medlemmer af Skt. Knuds gilde, og om fritagelse for underhold af sendebud, der uden bevis hævdede at være i kongens tjeneste.

⁵² Det fremgår ikke, om regnskabet hører Mogens Jensens tid som foged i Bergen til. I så fald er det en gammel sag. Det kan vel også tænkes, at kongen har gjort brug af Mogens Jensens indsigt i norske forhold efter hans hjemrejse til Helsingør. – I så fald kunne det være fristende at læse et brev fra Erik Valkendorf til kongen skrevet i Helsingør i januar 1515 ind i sammenhængen. Brevet omtaler bl.a., at Valkendorf har befalet en person med tilnavnet Skriver at undervise en eller flere af kongens medarbejdere. Desværre har brevet to lakuner, og såvel navnet på skriveren, som betegnelsen af de personer, han skal undervise, og den opgave han skal undervise i, er forsvundet heri. Men det var vel ikke utænkeligt, at Valkendorf søgte at gøre brug af sin gamle skrivere (regnskabs)evner, selv om han længst var fratrådt, så at brevet har omtalt Mogens Skriver som denne underviser. – SA, Danske Kancelli, Indlæg til registranterne samt henlagte sager 1481-1518:opslag 148/188. (Transkription opslag 146-47/188).

⁵³ http://old.genealogi.no/kilder/Agder/agder15_p.html.

⁵⁴ Huitfeldt-Kaas:186. Item vj stuycke ledsk (klæde fra Leiden) szendt till Moghens samme tidt att forwende myn herris naade till godhe.

⁵⁵ Diplomatarium Helsingoranum:28f. (26.7.1524).

*Rosenvingevåbnet på stolegavl i Olai Kirke.
Foto: Torben Bill-Jessen.*

Kirkevæрге ved Sankt Olai Kirke

I nogle år varetog Mogens Jensen som en af kirkeværgere ved Sankt Olai Kirke opgaven som tilsynsførende med kirken og dens økonomi. Som sådan optræder han i et skøde i 1515.⁵⁶

Det drejer sig om et jordsalg fra kirken til Sankt Rochus' alter i kirken. Det lyder lidt underligt, at kirken tilsyneladende handlede med sig selv. Det gjorde den heller ikke. De enkelte sidealtre i kirken med dertil hørende præstestilling (vikarie) var selvstændige juridiske personer med ejendomsret over det gods, der var tillagt dem.⁵⁷

Sankt Olai Kirke har åbenbart været i beknøb for likvid kapital, mens Sankt Rochus'

alter havde fri kapital til investering i fast ejendom, hvis rente skulle afholde udgifterne til drift af altret. Og så blev der med biskoppens godkendelse handlet de to parter imellem.

Desværre fremgår handelsprisen ikke af skødet. Ej heller hvem, der som køber repræsente-

Michael Wolgemut: Den hellige Rochus, Træsnit ca. 1490, Universitetsbiblioteket i Strassburg. Wikimedia Commons.

Noter

⁵⁶ Rigsarkivet:Pergament: *Værgerne for Sct. Olai kirke skøder en jord tilhørende Sct. Olai kirke til Sct. Rochi alter i samme kirke.* Pergamentet er dateret *fredagen infra oct corporis XRI*. Da Kristi Legemsdag, som er den 2. torsdag efter pinse, i 1515 faldt den 7. juni, er octaven (ottendedagen) 14. juni og fredagen derefter den 15. juni. På omslaget er skødet dateret den 8. juni. Man har tilsyneladende overset, at det er octaven, det drejer sig om. – Jf. Wegener IV, Tillæg:8f., som følger Rigsarkivets datering.

⁵⁷ Bisgaard:253.

Sankt Ursula og nogle af hendes 11.000 jomfruer. Esrum Klosterkirkes altertavle, midterskab til højre øverst. Nu på Nationalmuseet. Foto: Jens Bruun, altertavler.dk.

rede altret og dermed betalte for jorden. Sankt Rochus, der var skytshelgen for pestrante, blev først dyrket i Danmark fra slutningen af 1400-tallet, så altret må have været ret nyt, men var samtidig det mest velstående af kirkens altre,⁵⁸ hvilket siger noget om den trussel pesten med jævne mellemrum var for byen. Meget sandsynligt har det været oprettet af et gilde, så der stod en personkreds bag det, som ud over altret senere også synes at have været ejer af nogle boder i byen.⁵⁹

Sankt Ursula alter

Efter reformationen udarbejdede Mogens Jensens søn Henrik i 1548 en opgørelse over altre i Sankt Olai Kirke i sammenhæng med, at kongen i 1541 havde tillagt Helliggejsthuset indtægterne fra dem,⁶⁰ blandt dem et da nedlagt alter for Sankt Ursula, skønt hun ikke umiddelbart ville virke som den mest indlysende helgen at oprette et alter for i en søfartsby som Helsingør.

Ifølge legenden var hun en kristen engelsk kongedatter, der sammen med 11.000 ledsagende jomfruer i slutningen af 300-tallet led martyrdøden ved Køln i en pileregn fra hunnerkongens hær. Hun fremstilles derfor ofte med en pil eller et bundt pile som attribut og var skytshelgen for bueskytter og for uddannelse, især for kvinder. Ingen af disse to områder var det indlysende at rejse et alter for i Helsingør. Men legenden fortalte også om en farefuld sejlads over Den engelske Kanal med

et lykkeligt udfald. Derfor hørte også et skib til hendes attributter.

Ursula og hendes jomfruer syntes da også i tiden at have været æret og dyrket af søfolk på langfart. I 1493 kaldte Columbus således en

Noter

⁵⁸ Alteret havde 1548 en årlig rente på 32 mark. Dalsager:44f.: Bisgaard 185.

⁵⁹ Smstds.:188; Helsingør Stadsbog 1549-1566:114.

⁶⁰ Dalsager:39ff. og Bisgaard:185 nævner 15 altre; Danmarks kirker:40f. opregner 17 og lader det stå åbent, om der har været flere.

øgruppe i Det caribiske Hav (blandt dem de senere Dansk vestindiske Øer) for Jomfruørerne. I 1521 gav Magellan det vestlige forbjerg ved indsejlingen til Magellanstrædet på sydspidsen af Sydamerika navnet Jomfruernes Bjerg (Capo Virgines), og samme år døbte João Álvares Fagundes den nuværende øgruppe Saint Pierre og Miquelon syd for New Foundland De 11.000 Jomfruer.

Alle tre navngivelser fandt sted i forbindelse med første landkending efter en lang sejlads over Atlanterhavet. - Selv sammenlagt er Nordsøen, Skagerak og Kattegat ikke noget Atlanterhav, så søfolks taknemmelighed over at få landkending i Helsingør efter rejsen gennem de danske farvande har nok været mindre end hos Columbus, Magellan og Fagundes og deres besætninger, men dog værd at give udtryk for. Den mulighed fik de ved Sankt Ursulas alter i Sankt Olai Kirke.

Denne mulighed havde dog allerede eksisteret ikke langt fra Helsingør, idet Esrum Klosterkirke også havde et alter for de 11.000 jomfruer,⁶¹ så måske er oprettelsen af altret i Sankt Olai Kirke udtryk for en regulær konkurrence om at trække taknemmelige – og måske af den grund gavmilde – søfolk til.

Der var tre forhold, der efter gældende kanonisk ret skulle være i orden, når der skulle funderes et alter. Det skulle tillægges det nødvendige gods til at dække udgifterne til tjenesten ved altret. Det skulle fastlægges, hvem der havde retten til at udpege præst til at forrette tjeneste ved altret, og endelig hvilke messer, denne præst var forpligtet til at holde.⁶² Kilderne er tavse om disse forhold vedrørende altret for Sankt Ursula, som om stort set alt andet omkring det.

Noter

⁶¹ Codex Esromensis:141 nr. 122: Johan Oxe stadfæster sin hustrus sjælegave til altret; 255 nr. 246: Jens Andersen, borger i Helsingør, og hustru Berithe giver en gård til de 11.000 Jomfruers alter mod ophold og sjælemesser.

⁶² Ingesman:153; Bisgaard 105ff.

⁶³ Sankt Olai Kirkes regnskabsbog 1558:25R; Danmarks Kirker:41, 85; Henningsen, 1959:165.

⁶⁴ Henningsen:15f.

⁶⁵ Dalsager:42. De øvrige altre havde tilligender på fra et hus til 14 huse/gårde/jorder. Dalsager:39ff.

En enkelt oplysning får man dog i Sankt Olai Kirkes regnskab vedrørende ombygningen af kirken i slutningen af 1550'erne. Til den ombygning skænkede Mogens Jensens arvinger (hans enke, sønner, døtre og svigersønner) en sølvalterkalk og et helligheds klenode (et relikviagemme eller hostiegemme?), som havde tilhørt *Sancte Urssele allthere, ... huelcked allthere sallyge Moens Skriffuere hagede ffundereth*.⁶³ Sølvstøjet blev solgt og indbragte 178 mark, en ganske betydelig sum. Om altrets udstyr i øvrigt vides intet, ej heller om dets placering i kirken; men har dets udstyr i det hele svaret til sølvstøjet, har det ikke været gemt af vejen i en krog og må have haft en gedigen udskåret eller malet altertavle.

Der kan ikke sættes årstal på, hvornår alteret er oprettet; men det må uden tvivl være sket efter Mogens Jensens tilbagekomst til Helsingør, dvs. på et tidspunkt mellem ca. 1510 og hans død i 1528. Det var ikke nogen billig sag at fundere et alter, så sandsynligheden taler for, at Mogens Jensen skal have haft tid til at etablere sig solidt i byen, før han havde det nødvendige overskud at give af.

En nærliggende tanke kunne være, at alteret er blevet oprettet efter indvielsen af kirkens nybyggede store kor i pinsen 1521⁶⁴ og har fået sin placering i dette, evt. i forbindelse med Sankt Ursulas helgendag den 21. oktober.

Under alle omstændigheder kom altret ikke til at fungere ret længe. I den nævnte oversigt over kirkens altergods fra 1548, står der ved *S. Wrsule althere* lakonisk: *ther ær inthet till*.⁶⁵ Altergodset var altså ikke længere til rådighed, sikkert tilbageført til familien, og altersølvet var tydeligvis også givet tilbage til familien,

Det Rosenvingska Huset i Malmö, byens ældste rækkehus. Foto: jorchr, Wikimedia Commons.

foden under eget bord, og det ses, at Anna Pedersdatter i begyndelsen af 1540'erne igen var bosiddende i Helsingør, idet hun i januar 1544 optrådte som vidne i en trolldomssag, rejst på baggrund af begivenheder i august året før, og da omtales som borgerske i byen.⁷⁹

I 1546 nævnes hun i skødet på en grund, hun købte af sin svoger rådmand Bonaventura Richter i Malmö, ligeledes som borgerske i Helsingør. Grunden udgjorde hans afdøde hustru Ingeborgs andel i arven efter hendes mor.⁸⁰

Noter

⁷⁹ Petersen:52-67.

⁸⁰ Rigsarkivet: Pergamenter: *Bonaventura Richter, rådmand i Malmö, skøder og sælger til Anna Pedersdatter, borgerske i Helsingør, Mogens Skrivers efterleverske, sin part af en jord og grund i Helsingør, som var tilfaldet ham på hans afdøde hustrus vegne, som arv ...* (skødet er dateret 11. juli 1546).

Om hun fra tid til anden i øvrigt har opholdt sig i huset i Malmö, kan ikke afgøres. I et brev fra København til Malmös borgmester Jørgen Kock fra Anna og hendes to søstre Sidsel og Carine i 1554 beder de ham opkræve landgilde af deres ejendomme i byen.⁸¹ Hun har altså på det tidspunkt stadig stået som ejer af huset, som da også efter hendes død gik i arv til sønnen Henrik.

Samme år var Anna Pedersdatter indblandet i en inkassosag i Helsingør, hvor Lasz Willattzssen under trussel om bødestraf blev pålagt omgående at betale en gæld til hende. Da det ikke skete, blev han idømt bøden.⁸² Det kan dog ikke ses, om hun ved den lejlighed opholdt sig i Helsingør, da sagen førtes af hendes søn Jens.

I 1558 står hun som omtalt ovenfor sammen med sine sønner, døtre og svigersønner nævnt i forbindelse med gaven til kirkebyggeriet i form af altersølvet fra Sankt Ursulas alter.

Tavlen på Det rosenvingeska Huset

Øverste halvdel har et firelinjet vers i et stort midterfelt og to små sidefelter med akantusranke. Nederste halvdel er tredelt med Rosenvinge- og Lilliefeldvåbnet i hver sin side og i midten et tornekransomslynget Kristogram (ihs) samt indskriften Anno D(omi)ni 1534.

Tavlens tekst

Verset er hovedsageligt skrevet på tidens handelsprog plattysk med lidt hollandsk islæt og lyder:

*Ach Minsche, andenche doch din(en) stadt
Wo dy godt van der aerden gheschapen hadt
Wnde wo de dodt kommet sliiken
Nemet wech den armen met deme riiken*

Noter

⁸¹ Bager:74. Det er en overfortolkning, at de tre søstre skulle have ejet huset i fællesskab. Der tales om »theris husze« i flertal.

⁸² Helsingør Stadsbog 1554-1555, 1559-1560 og 1561-1565:26 (25.6.1554) og 29 (30.7.1554).

⁸³ Brugge.:53ff. Dødedansteksten udkom i 1520.

⁸⁴ Meyer, 1896.

⁸⁵ Lyster 2003:396.

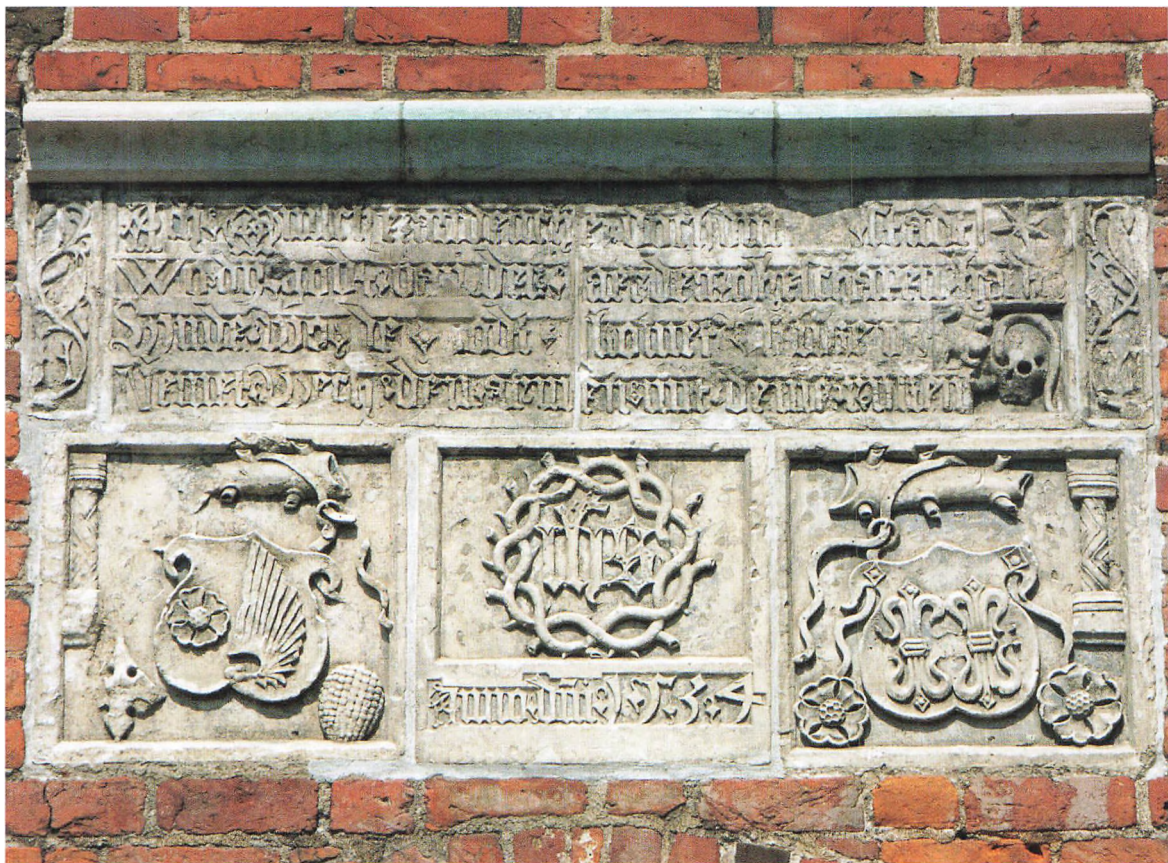
I min oversættelse:

*Ak, menneske! Betænk dog dine kår,
at Gud har skabt dig af den jord,
fra hvilken døden vil sig snige
og tage bort den arme med den rige.*

Verset bygger bygger på bibelsk stof, bl.a. 1. Mosebog 3,19: *Ja, jord er du, og til jord skal du blive*, men henter også formuleringer fra den lybske dødedanstekst, hvilket er ganske nærliggende, når man tager Malmös forbund med Lübeck og det stærke handelssamkvem med hansestæderne i det hele taget i betragtning.⁸⁴ Af gode grunde har man ikke kunnet tage formuleringer fra den danske dødedanstekst, da den først blev udgivet to år efter stentavlens opsætning; men alene det, at der også på dansk blev udgivet et sådant værk, viser, at det var gængs tankegods i tiden med sådanne offentlige påmindelser om døden og dens alle omfattende virkelighed.

Men måske er det muligt at pege på et andet forlæg til i hvert fald dele af verset. I 1578 udgav sognepræsten ved Sankt Olai Kirke i Helsingør, Hans Christensen Sthen, værket *En Christelig Vise*, hvis første vers lyder: *O Menniske tenck paa dine vilkaar,/ Aff Iorden haffuer Gud dig skabit,/ Lad hoffmod fare, i huor det gaar,/ Vilt du ey bliffue fortabit.*⁸⁵

Vidste man ikke bedre, kunne man tro, at Sthen havde hentet de første to linier af sin salme i de to første linier af indskriften på Det rosenvingeska Huset. Det kunne han for så vidt godt have gjort, som han havde en nær tilknytning til Rosenvingefamilien, der endnu på den tid ejede huset. Nogle år tidligere havde han i Helsingør viet husets ejer Henrik Mogen-

Tavlen over den vestre indgangsdør i Det Rosenvingeska Huset. Foto: Sven Rosborn. Wikimedia Commons.

sen (Rosenvinge) og til den lejlighed skrevet en brudevise,⁸⁶ og nogle år senere viede han i Malmö ejerens nevø Morten Jensen (Rosenvinge) og dedikerede brudeparret en af sine bøger.⁸⁷ Han kan altså vel have besøgt Det rosenvingeska Huset og set indskriften.

Det er imidlertid ikke den, der har inspireret ham. Salmeforskeren Jens Lyster har overbevi-

sende påvist, at hans forlæg er et skillingstryk fra Lübeck.⁸⁸ Dette skillingstryk, hvis udgivelse Lyster sætter til senest 1578, året for udgivelsen af Sthens *Liden Haandbog*, indleder en salme med et næsten ordret sammenfald med indskriften fra 1534 på Det rosenvingeska Huset: *Och Minsche andenck doch dynen städt/ wo dy Godt van der Erden geschapen hat*. Det

Noter

⁸⁶ Lyster 2015:20ff.

⁸⁷ *Saligheds Vey, En kaart oc Eenfoldig Forklaring offuer den Første Kong Davids Psalme ...* Dedikationen er dateret på bryllupsdagen.

⁸⁸ Lyster 2001:258; jf. Lyster 2003:522.

tyder på, at enten må skillingstrykket være betydeligt ældre end antaget, eller det må som indledning til salmen have brugt et tidligere velkendt rim, som også Anna Pedersdatter eller hendes stenhugger har kendt.

Også tavlens tanke om dødens alle omfattende virkelighed er med i Sthens salme. Femte strofe slutter: *Hand tager bort huem hand begerer/ Vng, gammel, rig, fattig uden ende.*⁸⁹

Der er dog den klare forskel på indskrift og skillingstryk, at hvor indskriften i sit ene vers kun taler om den snigende døds uafvendelighed for alle, opfordrer skillingstrykket med sine 12 vers til bod, før den uafvendelige og uforudsigelige død. Men under alle omstændigheder bygger begge på fælles tankegods i tiden.

Tavlens billedmotiver

Tekstens første linie afsluttes med en skitseagtig blomst, der umiddelbart blot virker som udfyldning, og tredje og fjerde linie afsluttes med et felt, der viser et dødningehoved med en slange, der snor sig gennem en af de tomme øjenhuler, og en tudse i fugleperspektiv ved siden af.⁹⁰ Mere håndfast kan menneskets dødelighed næsten ikke illustreres. Motivet har Anne Pedersdatter med stor sandsynlighed hentet i Almindelig Hospitals kirke i Helsingør. Her findes det udhugget på en af Adam van Dürens hvælvkonsoller i Laxmandssalen, hvor hendes forældres våben ses på to af hvælvenes slutsten.⁹¹

Noter

⁸⁹ Lyster 2003:396. – I det tyske skillingstryk: *Ach Minsche sehe an vnd doch wil vorstän/ wo gering Man/ Frouw/Old vnd Junck vorgahn.* Lyster 2001:258.

⁹⁰ På en gravsten fra første halvdel af 1500-tallet i Ystad Klosterkirke over Axel Brahe og Anne Brok findes en lignende tudse. Og også i Brunnby på Kullen optræder en tudse på en gravsten over nogle af landsdommer Sten Billes børn, der døde i slutningen af 1400-tallet/begyndelsen af 1500-tallet. Jensen, 1951:92f.

⁹¹ Moltke og Møller, 1954:515ff. – Motivet er fremhævet med ordene »Memento mori« på pladen ovenover.

⁹² I Roseningefeltet er kun fire afhuggede grene synlige på stammen, men det skyldes tilsyneladende slitage.

⁹³ *For jordens søjler tilhører Herren, han satte jorden på dem.* Første Samuelsbog 2,8.

På begge sider af teksten ses en akantusranke, livstræet i kristen tolkning. Og måske er den skitseagtige blomst mere end en udfyldning af et tomt felt, men en forjættelse om liv trods død. Den læsende skal af teksten og Memento Mori-motivet nok lade sig minde om døden som det fælles livsvilkår, men gennem udsmykningen også om opstandelsen til nyt liv af døde. Denne sammenhæng er fuldt udfoldet i midterfeltet nederst på tavlen med det tornekransomslyngede kristogram. Kransen taler om lidelse og død, kristogrammet om livets sejr i i(esus) h(ominum) s(alvator) (Jesus, menneskenes frelser).

Begge våbenfelterne er forsynet med en søjle i den yderste del af feltet op mod den øverste rand. Over våbnet og forbundet med det ved et slyngende bånd ligger en afhugget træstamme med fem afhuggede grene.⁹² Søjlerne kan spille sammen med versets ord om skabelsen og være en illustration af de søjler, skaberen grundfæstede jorden på, og dermed et billede på menneskets skabelsesvirkelighed.⁹³ Den omhuggede stamme kan ses som et billede på den afdøde ægtemand, og de afhuggede grene som billede på børn, ægteparret har mistet.

De slyngede bånd i Roseningefeltet ender i den ene side i et ligearmet rhombeformet kors, i den anden side i en kogle, billeder på død og liv. I Lilliefeldfeltet ender båndene i to roser svarende til rosen i Roseningevåbnet, måske et billede på Anna Pedersdatters kærlighed til sin mand trods døden. Selv om stenen er frem-

stillet 4-5 år efter Mogens Jensens død, havde hun ikke giftet sig igen, og gjorde det trods tre årtiers enkestand ikke. Der skal ellers nok have været bejlere til den rige enke. Men rosen symboliserer ikke bare menneskelig kærlighed, også den himmelske kærlighed i Kristus og dermed hans lidelse, død og opstandelse for menneskets skyld. Tolket således bliver der en symmetri i våbenfelterne, og samtidig knyttes menneskelig og guddommelig kærlighed elegant sammen i Lilliefeldfeltets to roser. Men det bånd, der synes at skulle forbinde de to våbenfelter er brudt af midterfeltets Kristogram. Ægtefællerne befinder sig på hver sin side af død og opstandelse.

Husets arkitektur

Det rosenvingeska Huset adskiller sig markant fra den store gård, borgmester Jørgen Kock byggede bare ni år tidligere. Denne er et middelalderligt trappegavlhus, mens Det rosenvingeska Huset indvarsler den borgerlige renæssance med sin symmetrisk opbyggede facade med store vinduer vendt mod gaden og næsten virker som et forstudie til det nye Malmöhus Slot, bygget tre år senere.⁹⁴ Det siger noget om Anna Pedersdatter, at hun i en kaotisk tid med borgerkrig og religionsstridigheder har vovet at se fremad og tænke nyt i stedet for at holde sig til det trygge og tilvante.

Uanset hvor kort eller lang tid Anna Pedersdatter opholdt sig i Det rosenvingeska Huset, satte hun sig med huset et vedvarende mindesmærke i byen. Hun huskes da også stadig i byen. Som et kuriosum kan nævnes, at i forbindelse med byggeriet af Malmö Citytunnel, blev den

ene af de to store boremaskiner, som fra efteråret 2006 gennem halvandet år gnavede sig igennem 4,5 km kalkstensklipper under byen, opkaldt efter hende.⁹⁵ En skarptandet dame endnu et lille halvt årtusinde efter sin død!

Anna Pedersdatters død

Ved udgravningen til nyt varmeanlæg i Sankt Olai Kirke i Helsingør i 1938 fandt man seks gamle gravsten skjult under det eksisterende gulv, blandt dem en sten med dateringen april 1559. Det fremgår af et relief midt på stenen, at den har ligget på et ægtepars grav. Af stenens indskrift er der ikke meget tilbage, men dog nok til, at man kan konstatere, at den afdøde kvinde har heddet Anna, og at hun har været mandens eneste hustru.⁹⁶

Hvælvkonsol i Laxmandsalen i Karmeliterklostret i Helsingør udført af Adam van Düren i slutningen af 1400-tallet.

Foto: Torben Bill-Jessen.

Noter

⁹⁴ Sandblad:132ff. – Han ser det Det rosenvingeske Hus som udtryk for en bygningshistorisk revolution. Og muligvis med samme arkitekt som Malmöhus

⁹⁵ www.citytunneln.com Her oplyses i øvrigt fejlagtigt, at Anna Pedersdatter skulle have giftet sig med Cornelius Mathisen i Malmö. Det var datteren Anna Mogensdatter, der ægtede ham i sit andet ægteskab.

⁹⁶ Jensen: 1951:243; 1953:233; Henningsen:175; Danmarks Kirker:250, gravsten nr. 4. Den læsbare indskrift lyder: *una cum sua uxore Anna que obiit ... april 1559*. Stenen er opmålt til 211 × 151 cm.

Som ovenfor nævnt var Anna Pedersdatter endnu i live i 1558, og har da været oppe i årene. Det virker derfor ikke usandsynligt, at hun er død i april 1559 og kan være den Anna, som er omtalt på stenen. Hun var Mogens Jensens første og dermed eneste hustru, idet hun overlevede ham med godt 30 år. Samtidig må det være naturligt at antage, at Mogens Jensen har fundet sin grav i den kirke, han tjente som kirkeværge og oprettede et alter i. Intet kan siges med sikkerhed; men der er en vis sandsynlighed for, at stenen med Annas navn har hvilet på ægteparret Mogens Jensen (Rosenvinges) og Anna Pedersdatter (Lilliefelds) grave i Sankt Olai Kirke.⁹⁷

Litteratur

Utrykte kilder

Rigsarkivet: Danske Kancelli. Indlæg til registranterne samt henlagte sager 1481-1518. (Arkivalieronline).

Rigsarkivet: Helsingør Rådstue: Pergament: Bonaventura Richter, rådmænd i Malmø, skøder og sælger til Anne Pedersdatter, borgerske i Helsingør, Mogens Skrivners efterleverske, sin part af en jord og grund i Helsingør.

Rigsarkivet: Helsingør Rådstue: Pergament: Værgerne for Sct. Olai kirke skøder en jord tilhørende Sct. Olai kirke til Sct. Rochi alter i samme kirke.

Rigsarkivet: SA/Ældre regnskaber/Regnskaber 1433-1559/Helsingør Bys Sisebog 1518-19.

www.byhistorie.dk

www.citytunneln.com

Trykte kilder

Bartholdy, Nils G. (udg.): *Adels og Våbenbreve udstedt af danske (unions-)konger indtil 1536*, 2007.

Christensen, William (udg.): *Missiver fra Kongerne Christiern I.s og Hans's Tid*, Bd. I, 1912-14.
Christensen, William (udg.): *Repertorium Diplomaticum Regni Danici Mediævalis Series Secunda*, Bd. II, 1929, Bd. V-VI, 1933-34.

Diplomatarium Helsingoranum. En Samling af Aktstykker til Byens Helsingörs Historie. 1861-66.

Huitfeldt-Kaas, H.J. (udg.): *Norske Regnskaber og Jordebøger fra det 16de Aarhundrede, Første Bind (1514-1521)*, 1887.

Kroman, Erik: *Danmarks gamle Købstadslovgivning*, Bind III, 1955.

Lyster, Jens (udg.): *Hans Christensen Sthens Skrifter II*, 2003.

Lyster, Jens (udg.): *Hans Christensen Sthens Skrifter III*, 2015.

Meyer, Raphael (udg.): *Den gamle danske Dødedans*, udgiven med Indledning og Forklaring, 1896.

Nielsen, O. (udg.): *Codex Esromensis, Esrom Klosters Brevbog*, reprografisk genudgivelse 1973.

Petersen, R. M. (udg.): *Dokumenter til en Troldomssag under Christian III (1543-44) i Danske Magazin*, 3. Række, 1. Bind, s. 52-67, 1843.

Suhm, P.F.: *Samlinger til den Danske Historie*, Andet Bind, første Hæfte, 1781.

Wegener, C.F. (udg.): *Aarsberetninger fra Det Kongelige Geheimearkiv III & IV, 1861-1865 & 1866-1870*. Tillæg.

Noter

⁹⁷ Bager:5f. omtaler en gravsten med et (spejlvendt) Rosenvingevåben fundet i Sankt Petri Kirke i Malmö, som han antager har været tiltænkt Anna Pedersdatters grav. Den er genbrugt og dateret i 1600-tallet.

Litteratur

Bach-Nielsen, Carsten & Schiørring, Jens Holger: Kirkens historie, Bind 2, 2012.

Bager, Einar: Rosenvingeska Huset, 1952.

Bisgaard, Lars: De glemte altre. Gildernes religiøse rolle i senmiddelalderens Danmark, 2001.

Brugge, Edvin: Lågtyske Inskrifter på borgarhus i Malmö, i: Årsskrift for Malmö Fornminnesforening, 1951:52-64.

Christensen, William: Dansk Statsforvaltning i det 15. Århundrede, 1903 – reprografisk genudgivelse 1974.

Dalsager, Johs. S.: Helsingør Almindelige Hospitals Historie 1541-1941, 1941.

Fabricius, Hanne: Gader og stræder i middelalderens og renæssancens København, 2006.

Grandjean, Poul Bredo: Dansk Heraldik, 1919.

Hamre, Lars: Norsk Historie frå Midten av 1400-Åra til 1513, 1971.

Hamre, Lars: Norsk Politisk Historie 1513-1537, 1998.

Henningsen, Henning: St. Olai Kirke i Helsingør, 1959.

Holberg, Ludvig: Den Berømmelige Norske Handel-Stad Bergens Beskrivelse, 1737.

Ingesman, Per: Kirke og ejendom i dansk senmiddelalder i Ordet, kirken og kulturen. Afhandlinger om kristendomshistorie tilegnet Jacob Balling, 1993:141-164.

Ingesman, Per: Kirkerettens renæssance i: Renæssancens Verden, 2006:147-64.

Isberg, A.U.: Bidrag til Malmö Stads Historia, II a., Stadens Magistrat och Byfogdar, 1897.

Jensen, Chr. Axel: Danske Adelige Gravsten fra Sengotikens og Renaissancens Tid, Textbind I, 1951, Textbind II, 1953.

Jensen, Mogens: Morten Jensen (Rosenvinge) – 46 år som øresundstolder, Zise nr. 3, 2016:96-119.

Jensen, Mogens: Rosenvingebrødrene i Helsingør fra ca. 1510 til 1564 og 1583, Zise, nr. 1, 2017:4-60.

Kjersgaard, Erik & Hvidtfeldt, Johan: Politikens Danmarks Historie Bd. 5, 1963.

Lundbak, Henrik: ... Saafremt som vi skulle være deres lydige borgere, 1985.

Lyster, Jens: Skillingsviser som kilder til Sthens salmer: og Sthens egne salmer som skillingsviser i: Hymnologiske meddelelser, 2001:229-260.

Moltke, Erik og Møller, Elna: Danmarks Kirker II, Frederiksborg Amt, 1. Bind, 1964.

Nielsen, Oluf: Kjøbenhavns Historie og Beskrivelse, Første Del. Kjøbenhavn i Middelalderen, 1877.

Nielsen, Yngvar: Bergen fra de ældste Tider indtil Nutiden, 1877.

Olesen, Jens E.: Dansk Forvaltningshistorie I, Stat, Forvaltning og Samfund fra Middelalderen til 1901, 2000.

Pedersen, Laurits: Helsingør i Sundtoldstiden, II. Bind, 1929.

Rosborn, Sven: Medeltida stenhus i Malmö i: Hikuin nr. 13, 1987:283-300.

Sandblad, Nils Gösta: Rosenvingeska Huset i Malmö, i RIG, Tidskrift utgiven av Föreningen för Svensk Kulturhistoria, hefte 4, 1951:131-134.

Utne, Bjørn Saxe: Hovedsmanns-institusjonen i det nordafjelske Norge 1500-1524 i: Bergen historiske Forening, Skrifter 72/73, 1973:7-224.

Venge, Mikael: Dansk Toldhistorie I, 1987.

Venge, Mikael: Erik Valkendorf i: [www.denstordanske.dk/Dansk Biografisk Leksikon](http://www.denstordanske.dk/Dansk_Biografisk_Leksikon).

Venge, Mikael: Moder Sigbrit og Øresundstolden, Zise, 1981:7-23.

Østergaard, Bent: Våbenskjolde hos Lilliefeldt og Bydelsbak i: Heraldisk Tidsskrift bd. 8 nr. 78, 1998:367-374.

En spillemand fra Helsingør

Emund Vigo Theilgaard (1845-1929)

Af Lise Hansen, Holbæk

»Kulturarv er mere end mindesmærker, den kan være gammel, den kan være ny, den kan være en ting, en ruin, et musikstykke, for kulturarven er alt, hvad vi skaber og efterlader os.«

Citatet er taget fra en artikel af rigsantikvar og tidligere direktør for Kulturarvstyrelsen Steen Hvass.

Vigtigheden af viden og forståelse for vores fortid og dens betydning for nutiden kan ikke overvurderes.

Med disse ord som udgangspunkt vil jeg i det følgende komme med et eksempel på en kulturskat af høj karat koblet til personalhistorie.

Emunds papirer

En efterårsdag er en familie samlet for at ordne en afdød familiepersons bo.

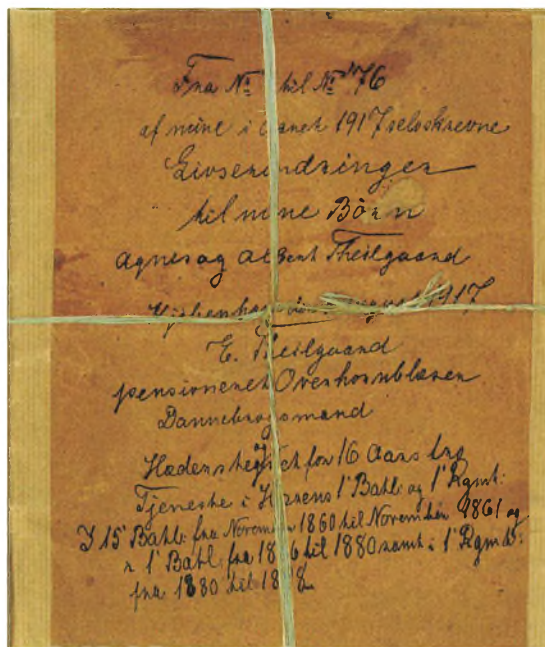
Ting bliver sorteret, fordelt og noget samles for at blive kørt på genbrugspladsen, en del til småt brændbart. I sidste øjeblik bliver en rådsnar og behjertet person opmærksom på en lille flad pakke, primitivt indpakket i almindeligt brunt papir og får den taget til sig. Uden på den lille pakke står skrevet med sirlig håndskrift. »Mine i Aaret 1917 selvskevne Livserindringer til mine Børn« ... herefter en dateret underskrift.

Den lille brune pakke bliver reddet fra at blive fortæret af bålets flammer, og familien bliver enige om på vejen hjem at overgive pakken til mig, som har interesse for slægten og slægtens historie. En gave jeg bliver rigtig glad for og ikke mindst spændt på hvad indeholder.

Jeg er nu i besiddelse af min oldefar Emund Vigos selvskevne, håndskrevne erindringer. En oldefar jeg ikke har kendt. Han døde, inden jeg blev født.

Papiret, disse erindringer er skrevet på, er – så vidt jeg kan se – fra almindelige stilehef-

ter, hvor hvert hefte er klippet over i to halvdele. Der er 6 små hefter med tilsammen 602 tætskrevne sider.

Emunds erindringer var skrevet i seks små hefter, som var pakket sammen to og to, hvorefter det hele var pakket sammen i én pakke med inskription og bånd om. Privat foto.

Emunds bedsteforældre

Emund begynder sine livserindringer med at fortælle om sine bedsteforældre.

Farfaderen var født i Holbæk i 1761, hvor han boede med sin familie. De flyttede til Ferslev, hvor han blev soldat i Dronningens Livregiment. De rejste senere til København, hvor farfaderen kom i lære hos en vandmester, blev gift, blev vandkiggersvend og fik 4 børn. Familien boede i Farvergaden.

Efter branden i København flyttede familien til Helsingør. Farfaderen fik arbejde først som vandkiggersvend, derefter vandmester og opsynsmand ved Helsingør vandkompagni. Han skulle sørge for vedligeholdelse og reparation af byens vandledninger og vandposte, føre tilsyn med søer og damme samt føre tilsyn med vandkompagniets vandhus ved havnen, datidens tankstation for skibe.

I 1811 døde farfaderens hustru, yngste barn var da 9 år.

Samme år giftede han sig igen med en svensk kvinde fra Skånes Fagerhult i Sverige. Hun og en del af hendes familie kom til Danmark som indvandrere omkring 1800 for at søge arbejde, da der var stor arbejdsløshed i Sverige.

I ægteskabet med hustru nr. 2, som er min tiptipoldemor, blev der født 5 børn.

I Emunds erindringer beskrives hans farmor i meget rosende vendinger. Hun var smuk, energisk og en stor ynder af musik og sang, hun fik stor indflydelse på familien. Mon ikke det musikalske gen, der er gået som en rød tråd gennem familien i generationer i høj grad udspringer fra hende? Trods stor fattigdom sørgede hun for, at alle børnene, som viste sig at være meget musikalske, fik lært at spille et instrument. Den ekstra indtjening, der så var behov for, klarede hun ved at holde pensionat for officerer.

Emunds far

Ud af de 5 børn er nr. 4 i rækken Emunds far, født i Helsingør 1820, konfirmeret 1834, hvorefter han kom i murerlære.

Derudover spillede han violin, var rigtig dygtig, blev spillemand og spillede til allehånde arrangementer, hvor der krævedes musik. Arbejdet som murer skulle passes, men helt sikkert er det, at violinen var det, han havde mest lyst til.

I 1843 blev han gift. Ægteparret boede i begyndelsen i Fiolgade i et kvistværelse. De fik 9 børn sammen, kun de 4 var levedygtige. To sæt tvillinger døde ved fødslen.

Emunds far Christian. Privat foto.

Emund Vigo – barndom

Første barn blev født 1845. Det er min oldefar Emund Vigo.

I 1850 flyttede familien til Stjernegade, hvor der var 2 værelser. Fra Emund var 2 år, gik han i skole i Asylet i Stengade. Det kostede et mindre beløb, men så fik børnene varm mælk til deres medbragte mad. Som 9-årig blev han optaget

som syngedreng (kordreng) i Sct. Mariæ Sognekirke, i Klosterkirken og i Kronborg Slotskirke. Et meget stort ønske hos ham blev derved opfyldt: han blev prøvet, deltog i en konkurrence og vandt. Optjeningen på 2 rigsdaler (4 kroner) årligt blev båndlagt til hans konfirmation. Emund blev konfirmeret 1859 og fik efter 4 ½ års arbejde som syngedreng udbetalt 9 ½ rigsdaler, som blev brugt til hans konfirmationstøj.

Som lille dreng arbejdede Emund med alt muligt forskelligt for at tjene penge og bidrage til husholdningen. Der var hårdt brug for hver en krone. Han fejede gader for folk, pudse sko, skovlede sne, huggede isen løs i rende-stenen og kørte is og sne ned til stranden i en lånt trillebør. Det var meget koldt om fingrene, for Emund havde ingen vanter. Han var meget tjenstvillig og ivrig til at tage fat.

Asylet i Stengade blev stiftet i 1835, og bygningen stod færdig i 1838. Der er stadig børneinstitution på stedet. Foto: Bente Thomsen.

Indtjeningen blev afleveret til moderen. Der var pengene i sikre hænder. I det hele taget var det moderen, der holdt sammen på det hele. Det var hende, der sørgede for tryghed og at hjemmet altid var propert og pænt. Hun var kærlig og opmærksom på, at børnenes tøj var rent og pænt. Det var et hårdt liv for hende.

Ungdom

Emund elskede sin mor og gjorde sit bedste for at være til gavn og hjælpe til. Moderen blev syg af lungesvindot (tuberkulose) og døde i en alder af kun 40 år, samme år som Emund blev konfirmeret.

Han overtog meget af omsorgen for sine søskende og for sin far, der efter sin kones død gik helt i opløsning og blev arbejdsløs.

Emund satte alt ind på at få faderen på højkant igen, sørgede for ham personligt og hjalp ham til arbejde, – der var en familie, der skulle forsørges.

Hjælpen gav bonus og faderen var sønnen taknemmelig for al hans hjælp og undlod ikke at fortælle andre om, at det var hans søns fortjeneste, at han holdt op med at drikke og begyndte at passe sit arbejde som murer og som spillemand.

Emund lærte tidligt at spille violin, fik lidt undervisning af sin far, men også af en lærer Wilhelmi. Han var meget musikalsk, øvede sig ihærdigt og blev meget dygtig. Han spillede til forskellige musikalske arrangementer sammen med faderen, faderen spillede 1. violin og sønnen 2. violin.

I året 1860 blev interessen for blæseinstrumenter vakt. Emund og hans far var ude at spille til bal i Tisvilde. I en pause gik Emund ind i lokalet ved siden af balsalen hvor der sad en mand ved et bord, og på bordet lå en kornet. Manden hed Peter August, var musiker og spillede kornet. Emund spurgte lidt frygtsomt, om han måtte røre ved kornetten. Det fik han lov til, hvorefter han spurgte Peter August, om han ville vise ham grebene på instrumentet, hvilket han beredvilligt gjorde. Emund bad ham repetere grebene. Det blev gjort ialt tre gange, hvor-

efter han fik lov at prøve at spille på kornetten. Til Peter Augusts store forbavelse gik forsøget fint. »Jeg vil ærligt og sandfærdigt sige, at det er al den musikalske undervisning jeg har fået på blæseinstrumenter«, skrev Emund i sine erindringer. Det blev starten på mange års spil på piccolo, kornet, althorn, tenorbasun og tuba. Samme år søgte Emund ind ved militæret som spillemand. I efteråret blev han fastansat ved 1. Regiments Musikkorps, 15. Bataljon med 8 års forpligtelse.

Han spillede på de nævnte blæseinstrumenter og af strygeinstrumenter: 1.violin, 2.violin, bratsch, bas og cello.

1861 spillede han althorn ved et arrangement i Grønnehave i Helsingør for arveprins Ferdinand, broder til kong Christian 8.

Emund Theilgaard. Foto 1899. Privat foto.

Manddom

Desværre kunne man ikke leve af at være spillemand ved militæret, så Emund måtte supplere med civil musikvirksomhed i Helsingør. 7 år spillede han fast i Theodor Lunds orkester i Helsingør.

Ind imellem arbejdede han også som murerarbejdsmand.

I krigen 1864 deltog Emund som medlem af 1. Regiments Musikkorps. Senere samme år fik han arbejde hos professor Peter Plum på Kronborg lazaret som lazaretsergent. Han var i besiddelse af en ganske særlig arbejdssevne.

1868 kom en ny hærlov. Regimentets Musikkorps blev forflyttet til København og indkvarteret på Kastellet. Emund fik fine anbefalinger og breve med fra Helsingørs musikdirektør Theodor Lund til komponist og musikdirektør C.C. Møller og Balduin Dahl, som skulle hjælpe ham til nye musikansættelser, så han kunne tjene til føden. Der gik ikke lang tid før der kom tilbud. Emund fik bl.a. plads i koncertsalen »Alhambra«, et orkester på over 20 mand, hvis 1. violinist var professor Anton Svendsen. Emund var lykkelig for at spille i det orkester.

Derudover var der tilbud fra flere dansesaloner. Carl Lumbye stod for musikken i »Aftenstjernen«, Witzanskye var dirigent i »Phønix« og Peter Rasmussen dirigent i »Kjæden«. Når der blev ansat så fine kræfter i salonerne var det, fordi teatrene kun spillede 4 gange om ugen og betalingen kun var 1 rigsdaler og 3 skilling pr. forestilling, hvorimod betalingen var god i salonerne, og efterspørgslen var derfor meget stor.

1871 fik Emund tildelt 8 års hæderstegn som ustraffet og heller ikke irettesat!

I 1874 blev Emund viet i Citadelskirken på Kastellet, og han og hans hustru flyttede til deres første lejlighed i Skjoldsgade.

Arbejdsdagene var altid meget lange, delt mellem arbejdet i militærets musikkorps og de mange civile musikarrangementer. I Bataljonens musikkorps begyndte de meget tidligt om

*Emunds hustru Ane Cathrine Theilgaard.
Foto fra ca. 1884. Privat foto.*

morgenen med at blæse reveillen, herefter var der vagtparade samt allehånde musikopgaver ved de mange officielle begivenheder.

Arbejdet foregik rundt i landet – der var lange marcher, ingen nemme transportmidler, ind imellem måske en hestevogn, hvis man var heldig. Jernbanen var ikke udbygget, vejene meget dårlige, ofte måtte musikerne transportere sig selv med deres tunge instrumenter gennem høj sne og på glatte veje – om sommeren var det varmen, der belastede.

1. Regiments Musikkorps havde æren af at spille ved mange forskellige kongelige persons besøg. De spillede til taffel og til bal ved alle tænkelige lejligheder, til bryllup, til jubilæer og til Kong Christian 9. og Dronning Louises sølv- og guldbryllup.

Ved officielle begivenheder spillede Emund på forskellige blæseinstrumenter – når han spillede til bal og til fest, var det mest på strygeinstrumenterne violin, bas og bratsch.

Emunds civile musikarrangementer startede sidst på eftermiddagen og kunne godt vare til kl. 5 næste morgen – dagen har ikke timer nok. Emund havde sat sig i hovedet at ville tjene så meget, at han og hans hustru i deres alderdom fuldt ud kunne klare sig økonomisk, være uafhængige, ikke være nødt til at bede nogen om noget. Det lå ham i den grad på sinde, at han knoklede derudad og ikke sagde nej til musiktilbud.

Emund har spillet i Tivolis Harmoniorkester under ledelse af C.C. Møller, Georg og Carl Lumbye, han har spillet i Tivolis koncertsal og Tivolis Dansestrade, han har spillet i Det Kongelige Kapel under kongelig kapelmusikus Johan Svendsen, et 20-mands orkester og ikke at forglemme til rejsegilde ved det gamle Kongelige Teater, spillet på Det Kongelige Teater bl.a. til operaen »Don Juan« og til mange andre forestillinger.

Anerkendelse og udmærkelser

1887 fik Emund tildelt militærets 16-års hæderstegn for tro tjeneste.

1888 var der en stor udstilling på Tivolis terræn, hvor Kong Christian 9., Kejsers Alexander af Rusland, Kejsersinde Dagmar og Prins Christian (senere den 10.) deltog. Der var stor musikkorpsparade, de spillede kongens favoritmarch »Riberhus March« og en engelsk folkemelodi »Holly Bush«. Kongen var til hest og kunne næsten ikke sidde stille, mens musikken spillede.

Emunds to store børn, født i 1875 og 1877, viste sig også at være særdeles musikalske og var ind i mellem med ude at spille. Datteren spillede klaver og akkompagnerede, sønnen spillede bl.a. trommer og var skrap til at komponere. Hans melodier blev spillet af orkestret.

Emund var meget socialt engageret og hjælpsom. Han tog initiativ til at stifte en sygekasse for 1. Regiments Musikkorps, hvilket der var behov for, og han var formand i mange år. Han havde flere tillidshverv.

1893 blev Emund forfremmet til overhornblæser. 1898 tog han sin afsked indenfor militæret, han kunne ikke længere holde til vagterne – men han fortsatte sit civile musikarbejde. 1899 blev Emund Dannebrogsmænd.

Orkestret om bord på Atlanta i 1907. Privat foto.

Alderdom

Nogle år efter kom opfordringen til at være musikleder på Amerikadamperen »Oscar II« og 21. august 1906 sejlede Emund med sit orkester til New York og sørgede for musik undervejs.

Det blev til endnu en tur året efter, denne gang med skibet »Tietgen«.

En særlig opfordring fik Emund efter at være kommet hjem fra Amerika til som musikdirektør for sit orkester at rejse med til Færøerne og Island, da Kong Frederik 8. og de danske rigsdagsmænd skulle besøge landene. Emund fik hurtigt samlet dygtige musikere. Kravet lød, at de både skulle kunne »stryge og blæse«. Med Emund blev det til et 9-mands orkester.

De afsejlede 20. juli 1907 med skibet »Atlanta« fra København. Orkestret optrådte i flere omgange, og der blev også spillet munter dansemusik undervejs. Der var stor begejstring for musikken. Emund komponerede en del under turen, bl.a. en romance, som de måtte spille igen og igen.

På Færøerne og Island var der mange officielle begivenheder, hvor musikken medvirkede. Der blev arrangeret kongebal og stor afskedsfest ved afrejsen, hvor der blev holdt taler. Der blev også holdt tale for Emund og hans orkester og udbragt et leve med megen ros for fin underholdning. Kongen og Prins Harald gav hånd til tak.

Efter hjemkomsten var der omtale af turen i Politiken, skrevet af konseilspræsident Zahle, som selv var med på turen. Han priste bl.a. musikdirektøren »uden hvis medvirken rejsen ville have savnet en væsentlig behagelighed«.

I 1908 kontaktede en gruppe arbejdere fra Tuborg Emund for at høre, om han kunne give dem undervisning i at spille horninstrumenter. Hellerup glasmagere havde anbefalet Emund som en fortrinlig lærer. De havde fået undervisning af ham tidligere. Emund indvilgede i at undervise dem. De blev helt gode til at spille og blev et godt og brugbart orkester.

S/S Atlanta. Foto fra Frederik 8.s Islandsrejse i 1907. Skibet var bygget i 1891. ØK købte det i 1907, men solgte det igen året efter. Foto: Museet for Søfart.

1. november 1911 havde Emund 50-års jubilæum. 50 år var gået siden starten på militærtjenesten i 15. Bataljon i Helsingør.

1. Bataljons 150-års jubilæum blev fejret med en stor fest i 1913. Alle de gamle soldater mødtes igen, og der var mange minder at genopfriske. Emund havde komponeret en

festmarch »Hilsen til den gamle Bataljon og Kompagnikammerater« med bataljonens og kompagniernes kendingssignaler flettet ind.

Emund fortsatte sit liv med musik, så meget han kunne overkomme. Han begyndte at skrive sine erindringer, som disse sider refererer til. De blev afsluttet i 1917 med ordene:

»Jeg beder nu om, at denne Beskrivelse må blive opbevaret i Tiden, for at Eders Børn og muligt længere frem i Slægtens Forplantelse kan se hvorledes man ved Sparsommelighed, Flid, Noisomhed og god Opførsel, dog fra ringe Stand kan bringe det til et kønt Resultat på sin Livsgerning – og ved at have faaet en god Hustru

*Kjøbh. d. 9 Juli 1917 Emund Theilgaard
Født i Helsingør
Den 2' Januar 1845«.*

Gennemlæsningen af Emunds livserindringer har givet stof til mange tanker og stor eftertænkksomhed. Emund har sat sine spor. Han var en ildsjæl med stor livskraft og drivkraft, han fortjener stor respekt, min oldefar. Musik er liv, og det musikalske gen går fra et uudtømmeligt kraftfelt videre i familien som den røde tråd, fra generation til generation. Musikken blomstrer som aldrig før, og nye musikalske børn og unge fører arven videre.

Årsberetning for Museerne Helsingør 2017

Af Maibrith Bager

Året 2017 blev et år, hvor museernes virksomhed på flere måder blev tilpasset de vilkår og forventninger der er til museer i dag.

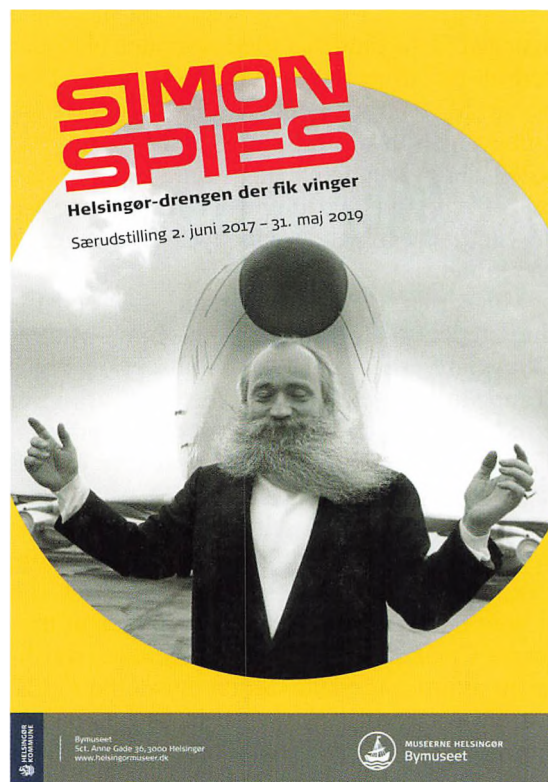
Helsingør Kommunes Museer skiftede navn til Museerne Helsingør. Et nyt og kortere navn der skal gøre det nemmere at kommunikere med institutioner i og uden for Helsingør Kommune. Sammen med navneskiftet fulgte et nyt logo og en ny grafisk profil. Det har været ønsket at skabe en grafisk genkendelighed, der går igen på de fire museer, og som samtidig viser en forbindelse til Helsingør Kommune.

MUSEERNE HELSINGØR

Museerne fik i 2017 nyt logo. Genkendeligt er stadig Helsingørs byvåben, der siden det første byvåben fra 1500-tallet har vist skiftende tideres sejlskibe.

Museerne omlagde i 2017 sin udstillingsvirksomhed. Tidligere har museerne haft flere mindre udstillinger, men fra 2017 og fremover vil museerne prioritere at samle kræfterne og lave færre men større udstillinger. Den periode som udstillingerne vises vil fremover også være længere. Omlægningen er en konsekvens af, at museerne over de sidste år har fået færre midler. Samtidig er gæstens forventninger til et museumsbesøg vokset. Ved at samle og fokusere ressourcerne kan der bruges mere udviklingskraft på den enkelte udstilling. Udstillingen »Simon Spies – Helsingør-drengen der fik vinger«, der åbnede på Helsingør Bymuseum i juni, er museets første store udstilling på

På Bymuseet åbnede ny stor særudstilling i juni. Udstillingen er planlagt til at vises i to år.

den baggrund. Udstillingsperioden er planlagt til to år.

Emnemæssigt beskæftiger Museerne sig med sundtoldstiden, værftstiden og kulturlandskabets udvikling. I 2017 fokuserede museerne udviklingskræfterne på to projekter. Sundtoldsmarkedet udvikledes i et tæt samarbejde med engagerede frivillige. Markedet er en årligt begivenhed, der arbejder på at samle by, havn og slot. Afviklingen af markedet forudsætter samarbejde med mange aktører, private og erhverv, som i 2017 igen bidrog til at løfte markedet.

Udviklingen af et nationalt Værftsmuseum, var det andet store udviklingsprojekt, som museerne prioriterede i 2017. Værftsmuseet skal i fremtiden både fortælle lokale og nationale historier. I forbindelse med arbejdet blev der nedsat en strategisk udviklingsgruppe. Den består af erfarne ledere fra skibsindustrien, fagbevægelsen og museumsverdenen, der har stillet deres kompetencer til rådighed for museet. I det store arbejde, det er at komme fra den gode ide til at museets nye udstillinger er en realitet.

Museerne Helsingør driver fire udstillingssteder – Helsingør Bymuseum, Museet Skibsklarerergaarden, Værftsmuseet og Flynderupgård Museet, et lokalhistorisk arkiv, et erindringskøkken og et historisk landbrug. Til at løse opgaverne råder museerne over 8 faglige årsværk, 5 årsværk fordelt på ledelse, administration og museumsværter. Museerne er også arbejdsplads for ansatte i seniorjob, flexjob og job med løntilskud, og de yder alle et godt bidrag til museerne. I løsningen af museernes mange opgaver er engagerede frivillige en uvurderlig hjælp. Siden museerne i 2012 ansatte en frivillig-koordinator, er gruppen af frivillige, der har arbejdet med kulturarven og hjælper museerne vokset støt. Frivillige bidrog i 2017 med 39.245 arbejdstimer inden for alle områder af museernes virksomhed.

Museerne skal tage socialansvar. Det betyder, at museerne stiller praktikpladser til rådighed for mennesker, der er ledige, men som også har andre udfordringer end ledighed alene. Det historiske landbrug på Flynderupgård havde i 2017 afhængig af årstiden 3-5 praktikanter, der bidrager til at museernes formidling af landets grønne, levende landbokulturarv.

Besøgstal

Museerne havde i 2017 et samlet besøgstal på 46.281. Helsingør Bymuseum fik besøg af 7.139 gæster, og 19.422 gæster aflagde Skibsklarerergaarden besøg. Heraf var en stor del besøgende ved Sundtoldsmarkedet den 19. august 2017. Værftsmuseet havde 7.696 gæster,

og endelig havde Flynderupgård Museet 6.734 gæster. Det historiske landbrug på Flynderupgård havde 5.290 gæster.

Efter mange år med fremgang i besøgstallet oplevede museerne en tilbagegang på 4 pct. i forhold til niveauet i 2016. Årsagen skal til dels findes i et mindre besøgstal på Værftsmuseet, hvor der blev indført entre i sommeren 2017.

1. Arbejdsgrundlag

Museerne Helsingør har som formål at drive et statsanerkendt kulturhistorisk museum for nyere tids kulturhistorie i Helsingør Kommune.

Museerne Helsingør skal, som et statsanerkendt kulturhistorisk lokalmuseum, virke for sikring af den lokale kulturarv gennem:

- Indsamling
- Registrering
- Bevaring
- Forskning
- Formidling

2. Samlinger og arkiv

Helsingør Kommunes Museers samling rummede pr. 31. december 2017: 46.386 genstande, ca. 1.100 hyldemeter arkivalisk materiale og ca. 160.000 stk. fotos, grafik, kort og tegninger.

2.1 Registrering

Museerne Helsingør indsamler genstande, arkivalier, fotografier og andet materiale, der dokumenterer livet i Helsingør købstadskommune og Tikøb sognekommune, som ved sammenlægning i 1970 blev til den nuværende Helsingør Kommune. De indkomne genstande og arkivalier bliver løbende beskrevet, registreret og sikret for eftertiden.

Museerne tog i 2017 fat på at forberede implementeringen af et nyt EU-direktiv, der skal regulere indsamling og håndtering af personfølsomme data. Alle data, der kan bidrage til identifikation af en person skal håndteres på en særlig måde. Da det er museernes og arkivets

Det nye magasin indeholder cirka en tredjedel af museernes samlinger. Det samlede magasinareal er blevet reduceret ved flytningen, det giver nogle alvorlige udfordringer for arbejdet. Der blev derfor ikke foretaget nogen aktiv indsamling af genstande i 2017.

opgave at bevare oplysninger for eftertiden, også informationer der er knyttet til enkeltpersoner, giver det nye direktiv nogle udfordringer. Igennem tiden er registreringen blevet grebet forskelligt an. Det betyder at der i ældre registreringer kan forekomme personoplysninger, der er tilgængelige på en måde, der ikke lever op til kravene i persondataforordningen. Arbejdet i 2017 har bestået i at få overblik over problemets omfang. Det vil kræve betydelige ressourcer at gennemgå alle registreringerne, og sikre at museerne kan leve op til lovgivningen på området.

En stor opgave i 2017 var flytningen af museernes store møbelmagasin på Hellebæk Avlsgård. Magasinet måtte rømmes med kort varsel, da Skov- og Naturstyrelsen besluttede at rive gården ned. Et godt samarbejde med Helsingør Kommunes Center for Ejendomme betød, at der blev fundet en velegnet bygning til museernes samling. Museerne har fået stillet en del af bygningen til rådighed. Det pladsproblem, som museerne har haft i de sidste år, er ikke løst. Tværtimod er magasinpladsen blevet indskrænket yderligere. Det betyder at genstande er blevet stablet u hensigtsmæssigt

Hvad handlede Skibsklarererne med? Og hvem var deres handelspartnere? Det vil forskningsprojektet »Handel i Helsingør i 1830erne – varer og vareflow« bidrage til at skabe klarhed over.

Forskningen gør at museernes medarbejdere har fået ny viden, der videre indgår i museernes formidling og andre aktiviteter. Tre medarbejdere havde derfor i 2017 forskningsorlov i hver tre måneder. Orloven blev afviklet samtidigt for at skabe fælles forskningsmiljø inden for museernes egen organisation.

Museernes forskning i 2017, der alle er igangværende:

Handel i Helsingør i 1830erne – varer og vareflow
Forskningsprojektet, der udføres af museumsformidler Tora Ribers, tager udgangspunkt i

skibsklarerer K.F. Marstrands arkiv, der findes i museernes arkiv. Projektet afdækker hvilke varer skibsklarererne handlede med og deres omsætning samt undersøger hvem skibsklarerernes handelspartnere var. Projektet er en komparativ analyse baseret på materialet fra Marstrand samt fra skibsklarerer N.P. Kirck. Der foretages endvidere en analyse af skibsklarerergårdens fysiske indretning, der tages udgangspunkt i Museet Skibsklarerergårdens indretning. Detailhandel i Danmark i begyndelsen af 1800-tallet er kun sparsomt behandlet, derfor forholder projektet sig til den europæiske forskning, primært den engelske.

Sundtoldsby, søkøbstad eller værftsby?

Forskningsprojektet »Sundtoldsby, søkøbstad eller værftsby?« udføres af formidlingsleder og museumsinspektør Iben Vyff. Projektet er en analyse af identitet og selvforståelse, som disse blev udtrykt og forhandlet i anledning af Helsingør købstadsjubilæum i henholdsvis 1926 og 1976. Jubilæer og lignende markeringer er ofte igangsættende for tanker om, hvem man er, hvor og hvad man kommer fra og ikke mindst, hvordan man ønsker at blive i fremtiden. Der er med andre ord noget på spil, også når det er en by eller en virksomhed, der fejrer sit jubilæum. Præcis sådan var det også i Helsingør, i særdeleshed i 1926, da byen fejrede sit 500-års købstadsjubilæum. Skulle fortællingerne f.eks. handle om fordoms storhed eller

den samtidige udvikling som værftsby? Skulle der fortælles historier om flothed, fest og fejringer eller forfald? På baggrund af et kilde-materiale, der primært består af diverse trykte materialer, der blev publiceret før, under og efter de to jubilæer, diskuteres de forskellige stemmer og positioner, der ønskede at markere sig i kampen om fortolkningsretten, når det kom til fortællinger og forestillinger om Helsingørs fortid, nutid og fremtid.

Brandulykken i ventilgraven – En mikrohistorisk undersøgelse af en hændelse på Helsingør Skibsværft

I forskningsprojektet, der udføres af museumsinspektør Niels Hein, tages udgangspunkt i en enkelt arbejdsulykke, som afsæt for at afdæk-

Helsingør fejrede i 1926 købstadens 500-års jubilæum. Et af jubilæets folkelige højdepunkter var det historiske optog, der gik fra Kronborg gennem Helsingør. Hvad fortæller det om byens identitet? Det undersøges i forskningsprojektet »Sundtoldsby, søkøbstad eller værftsby«.

ke Helsingør Skibsværft anno 1963. Ulykken aktiverede en række interne strukturer, så som sikkerhedsudvalg, arbejdsclubber, samaritordninger og forsikringsager, og tegner et billede af værftet som en kompleks institution med mange aktører. Ulykken aktiverede også institutioner uden for værftet, så som politi, hospital og lokalaviserne, og illustrerer hvordan værft og by hang sammen. Forskningsprojektet viser hvordan små hændelser på værftet kan hjælpe med at afdække og illustrere den komplekse institution som Helsingør Skibsværft var.

3.2 Undersøgelser

Helsingør Kommunes Museers undersøgelser omfattede i 2017:

Trap Danmark

Forberedelsen af udgivelse af den 6. udgave af bogværket og den første digitale udgave af Trap Danmark, er fortsat i 2017. Museumsinspektør Lars Bjørn Madsen er faglig konsulent ved beskrivelsen af kulturarven i Helsingør Kommune.

Frederik Ferdinand Hansen – liv og virke

Vidensindsamling til udstilling Vestindiske spor – Frederik Ferdinand Hansens aftryk blev udført af museumschef Maibritt Bager. Undersøgelsen bestod i indsamling af viden om Frederik Ferdinand Hansens liv og virke på Sct. Croix og i Danmark. Frederik Ferdinand Hansen var ejer af Flynderupgård i perioden 1835-39. Undersøgelsen viste blandt andet at Frederik Ferdinand Hansen var stærkt engageret i skolediskussionen i første halvdel af 1830erne.

3.3 Samarbejde med andre kulturhistoriske museer, kulturinstitutioner o.l.

Museerne Helsingør indgik i 2017 i en række samarbejder i og uden for kommunen.

Siden 2011 har Museerne Helsingør indgået i et fagligt forpligtende samarbejde med de Nordsjællandske lokalmuseer. Et resultat af samarbejdet var en bevilling fra Kulturstyrelsen på 374.000 kr. til udvikling af undervisnings-

tilbud under overskriften »Kultur på Vej«. Museerne Helsingør, Furesø Museer/Immigrantmuseet og Museum Nordsjælland har bidraget til projektet, der blev færdiggjort i 2017.

Inden for det fagligt forpligtende museums-samarbejde har Museerne Helsingør, Rudersdal Museer, Museum Nordsjælland og Furesø Museer stiftet det digitale forskningstidsskrift Gransk. Tidsskriftet skal indeholde fagfællebedømte artikler, både med udgangspunkt i museernes egen forskning samt andres bidrag til viden om Nordsjællands historie. Museerne Helsingør indgår i redaktionen med to medarbejdere. De første artikler forventes at udkomme i 2018.

Sikring af den faste kulturarv og varetagelsen af museumslovens kapitel 8 forgik i 2017 i samarbejde med Museum Nordsjælland, der har ansvar for arkæologien i Helsingør Kommune. Museerne Helsingør varetager beværingsarbejdet inden for Nyere Tid.

Museerne prioriterer at deltage i de museums-faglige netværk inden for Organisationen for Danske Museer. Deltagelse i netværkene bidrager til at museernes medarbejdere kan holde sig fagligt opdateret. I 2017 deltog medarbejder i ODMs formidlingsseminar, i netværk for museumsformidlere og i ODMs faglige orienteringsmøde. Hvor museumsinspektør Iben Vyff sidder i planlægningsgruppen for Nyere Tid.

Museumssamarbejdet med Kulturmagasinet-Frederiksdal fortsatte i 2017. Som i de to foregående år deltog Frederiksdal i sundtoldsmarkedet i august. Tilsvarende deltog Museerne Helsingør i Mikaeli marknad (markedet), der afholdtes på Frederiksdal.

Museerne samarbejder inden for Helsingør Kommune med Biblioteket Kulturværftet, CATCH, Helsingør Agendaen, Børnekulturens netværk samt Frivillig Center Helsingør. Samarbejdet med Frivillig Centeret foregik i forbindelse med nyttehaverne på Flynderupgård,

Samarbejde med smakkesejlerne i Foreningen til Sprydstagens Forevigelse gav liv ved kajen og i havnebassinet under Sundtoldsmarkedet 2017.

som museerne stiller til rådighed for psykisk sårbare unge og kvinder med indvandrerbaggrund, og i forbindelse med udvikling af frivilligområdet, hvor museerne lagde hus til en række frivillige saloner.

Museerne deltog i 2017 i samarbejdet omkring Luther-festivalen »Reformationens stemmer« der var initieret af Sct. Mariæ Kirke, Helsingør Domkirke og Folkeuniversitet. Museerne har et godt samarbejde med kirkernes præster, der også deltog på Sundtoldsmarkedet.

Suntoldsmarkedet er et folkeligt arrangement, der kun kan lade sig gøre ved samarbejde med mange forskellige foreninger og enkeltpersoner. De historiske foreninger Sundtoldens Venner Flynderupgårds Venner, Helsingør Museumsforening og Helsingør Vinmuseumsforening støttede op om Sundtoldsmarkedet i 2017. Andre samarbejdspartnere var Odd Fellow logen, Helsingør Cityforening, Helsingør Industriforening, Hammermøllens Syngpiger, Skorpeskolen og Teaterbøtten, Dansk Træskibssammenslutning, Foreningen til

Sprydstagens Forevigelse, MS Museet for Søfart, MS Bjørn, Helsingør Havn og Helsingør Bibliotek, Sct. Mariæ kirke og Skt. Olai kirke.

Museerne var endvidere repræsenteret i Folkeuniversitet i Helsingørs bestyrelse, Skibsklare-
rergaardens Bryglaugs bestyrelse, bestyrelsen for Helsingør Museumsforening, bestyrelsen for Flynderupgårds Venner samt bestyrelsen for Hellebæk-Aalsgaard Egnshistoriske Forening.

3.4 Forvaltning af den faste kulturarv

Museerne Helsingør skal medvirke til sikring af kulturarven i forbindelse med den fysiske planlægning og forberedelse af bygge- og

anlægsarbejder i henhold til museumslovens kapitel 8. Museerne rådgiver både private og Helsingør Kommune i forhold vedrørende bygningskulturarven.

I 2017 havde museerne flere opmærksomheds punkter i arbejdet for sikring af bygningskulturarven. Museerne har ved flere lejligheder påpeget den store kulturhistoriske værdi af ejendommen Bøsemagergade 60 i Hellebæk. Bygningen, der tidligere var bolig for administratoren af det Schimmelmanske Fideikommis, udgør en betydelig del af den kulturarv, det industrielle kulturmiljø i Hellebæk repræsenterer. Bygningen blev endelig fredet i marts 2017.

Den tidligere brandstation ved Svingelport er et stykke Helsingørshistorie, men ligger samtidigt på en attraktiv byggegrund tæt på Helsingør bymidte. Museernes inspektør påpegede i 2017 bygningens kulturhistoriske værdi.

Museerne pegede i 2017 videre på flere fredningsværdige bygninger, bl.a. det gamle lysthus i Karmeliterklostrets have, der er det sidste af engang mange lysthuse i den gamle bykernes haver. Den tidligere brandstation ved Svingelport, hvor bygningens betydelige arkitektoniske og kulturhistoriske værdi blev beskrevet. Museerne Helsingør er ejet og drevet af Helsingør Kommune. Helsingør Kommunes ønsker om byudvikling og museernes faglige vurdering af et kulturmiljøes betydning, stemmer ikke altid overens, sådan som det er tilfældet ved Svingelport. Det er ikke museernes opgave at politisere, men at perspektivere og bidrage til at beslutninger om byudvikling sker på oplyst grundlag.

Ejendommen Sct. Annagade 23, der tidligere rummede Edvard Petersens købmandsbutik og kaffehandel, er stærkt medtaget. Mange borgere har ytret bekymring over bygningens tilstand. I efteråret tog museerne initiativ til at få en aftale med ejeren om at søge fredning af bygningen. Den indre del er enestående velbevaret og indeholder stadig købmandsbutikkens oprindelige inventar. Bemalningen af opgang og flere af lokalene synes at være urørt siden 1920'erne, da købmand Edvard Petersen boede her.

Museerne fungerede i 2017 fortsat som konsulent for kommunens Center for By, Land og Vand, i forbindelse med navngivning af nye veje. Rådgivningen tog udgangspunkt i gamle stednavne, der i århundreder har været benyttet i området, men for længst er glemt. På den måde kan de nye vejnavne vække til eftertanke og blive en døgnåben formidling af kulturhistorien.

Museerne samarbejdede i 2017 med Center for By, Land og Vand i forbindelse med klimasikring af bykernen, hvor der er planer om nye belægnings- og eventuel udnyttelse af eventuelt bevarede slam- og stenkister fra 17-1800-tallet. Tidligere fandt Museum Nordsjælland en bevaret stenkiste i Strandgade. På Museerne Helsingør har vi efterfølgende gennemgået de skriftlige kilder, der har vist sig at give oplysning om adskillige stenkister andre steder i byen.

4. Konserverings- og bevaringsarbejde

Museernes magasiner har i flere år været fuldt udnyttet. Efter flytning fra magasinet på Hellebæk Avlsgård til en ny magasinbygning, har det været nødvendigt at pakke samlingen meget tæt. Når genstande stables, er der en betydelig risiko for, at de lider overlast. De overfyldte magasiner betyder også, at der ikke kan udarbejdes en evakueringsplan for umistelige genstande i tilfælde af brand, da det har været nødvendigt at tage gangarealerne i brug til opbevaring af genstande på rullevoгне.

Små fremskridt findes der dog også på dette område. I forbindelse med det nye magasin fik museerne nogle faciliteter, der ikke kunne bruges til genstandsopbevaring på grund af adgangsforholdene. Til gengæld var de velegnede til arkivfunktioner. De mange materialer, som havde dårlige kår i diverse fjernmagasiner, får fremadret bedre opbevaringsvilkår og bliver lettere tilgængelige. Det gælder ikke mindst glaspladesamlingerne, som de senere år har haft en kummerlig tilværelse, i et kælderrum under Prøvestenscentret. Der er stadig meget arbejde at gøre, men museerne har foretaget et meget stort skridt fremad, på dette område.

Museerne abonnerer på bistand fra Kunstkonserveringen på Kronborg og har ret til at få udført arbejde for et tilsvarende beløb. I 2017 blev to malerier behandlet. I forbindelse med nye bevarings- og evakueringsplaner laves der en prioriteret liste over de malerier fra kunstsamlingen, som trænger til et eftersyn. Generelt er malerisamlingen i god stand. Enkelte malerier har brug for professionel behandling. Da restaurering af malerier er kostbart, er det vigtigt at få arbejdet udført i den rigtige rækkefølge.

Arkivet arbejder gennem året kontinuerligt med scanning af fotografier. Det er en større udfordring at få digitaliseret den store foto- og filmsamling. Digitaliseringen er nødvendig for dels at sikre materialet for eftertiden og dels for at kunne give borgerne bedre adgang til

materialet. Fotografierne kan museerne selv scanne, selv om det vil tage mange år at behandle de mere end 150.000 enheder. Film og videoer vil kræve professionel hjælp og/eller betydelige investeringer i udstyr og opbevaringskapacitet.

Før nytår indledte Museerne Helsingør et samarbejde med Marienlyst Slots Venner, der arbejder på at bringe slottet tilbage til fordums storhed. I første omgang koncentrerer arbejdet sig om at undersøge tilstanden af genstande fra Slottets inventar, som i en længere periode har været opbevaret på diverse lagerhoteller. Den største del af arbejdet forestås af Marienlyst Slots Venner. Museet bistår med registreringen og med opsyn med genstandene.

5. Formidling

2017 bød Museer Helsingør på velkendte såvel som nye aktiviteter.

5.1 Udstillinger og aktiviteter

I 2017 viste museerne 4 særudstillinger samt forlængede en udstilling:

1. *Mennesker og Huse langs Parallelvej*. Særudstilling på Flynderupgård Museet udarbejdet i samarbejde med lokalhistoriker Kjeld Damgaard. Udstillingen blev vist i perioden 26. januar-30. februar.
2. *Mødet med Danmark – Helsingørtapetet*. Særudstilling på Flynderupgård Museet. I perioden 28. marts-30. april blev Helsingørtapetet igen vist på museet.
3. *Vestindiske Spor – Frederik Ferdinand Hansens aftryk*. Særudstilling på Flynderupgård. 15. juni 2017-1. maj 2018. Udstillingen, behandler Frederik Ferdinand Hansens liv og virke. Udstillingen blev udviklet i samarbejde med CATCH-uddannelsen og A Gothic Tale.
3. *Simon Spies – Helsingør-drengen der fik vinger*. Særudstilling på Bymuseet 1. juni 2018-31. maj 2019. Udstillingen fortæller både den velkendte og den mindre kendte historie om Simon Spies, ikke mindst tak-

Udstillingen Vestindiske Spor – Frederik Ferdinand Hansens aftryk blev udviklet i samarbejde med studerende fra uddannelsen CATCH, der eksperimenterede med udstillingsmedier. Udstillingen markerede 100-året for salget af de Dansk-Vestindiske Øer.

ket være lån af private genstande, der ikke har været udstillet tidligere.

4. *Porten til verden – DFDS i 150 år*. Særudstillingen på Værftsmuseet var planlagt til november – men blev forlænget ind i 2018.

Erindringskøkkenet Spisestuen på Flynderupgård Museet arbejdede i 2017 med hvordan smagsindtryk skaber erindringsbilleder hos gæsterne. Køkkenet markerede nogle af årets højtider med fokus på formidlingen af historiske retter. Påsken blev markeret med påskefrokost anno 1955 og mortensaften var der traditionen tro andesteg på bordet. Årets julefrokost tog udgangspunkt i julen, som den var i 1950'erne. Menuen var sammensat efter opskrifter fra populære ugeblade som f.eks. Familie Journalen. Den første onsdag i måneden holdt Spisestuen sent åbent og bød indenfor til temaaftener blandet andet Grossererens Festmiddag, smørrebrøds historie og Middag a la 1817, som det har kunnet opleves i borgerskabets Helsingør.

Det historiske landbrug på Flynderupgård er et besøgslandbrug med en bevaringsbesætning. I staldene og på markerne findes den jyske hest, dansk rød malkeko, landfår, ænder, gæs, hvide italienere og andre høns. På jordene blev der sået byg og sat kartofler. Skoleklasserne 0-7 klasse besøgte landbruget igennem året i forbindelse med undervisning, særligt i efteråret hvor der var mulighed for at komme med landmanden i marken og tage kartofler op. I 2017 besøgte 4.655 landbruget.

5.2 Arrangementer

Skoleferierne Vinterferie, sommerferie og efterårsferie

I vinterferien inviterede Skibsklarerergaarden til brætspildag og ugen igennem fortalte historiefortæller André Andersen skipperhistorien »Fanden ta' den albatros!«. På Flynderupgård var temaet »Vintersysler for børn«.

I første uge af skolernes sommerferie kunne børn blive karl og pige for en dag på Flynderupgård. Aktiviteterne bestod blandt andet i at slå reb, smede søm, skrælle kartofler, opvask og håndvask af tøj i museets vaskevugge.

I uge 29 og 30, og i efterårsferien var historiefortæller André Andersen tilbage på Skibsklarerergaarden med to fortællinger »Fanden

ta' den albatros« og »Krudt, kugler og koen på første«, der tog deltagerne med ud på vandring i byens gader.

Efterårsferien på Flynderupgård var kartoffelferie. Hvor børn og voksne havde mulighed for at tage med i marken og tage kartofler op, sådan som det var almindeligt i efterårsferien på landet tidligere.

Historiske Dage 25.-26. marts deltog museerne som udstiller på Historiske Dage i Øksnehallen. Museernes stand havde fokus på Sundtoldsmarkedet med frivillige i historiske dragter og sukker- og kommenskringler til salg.

Mød fotografen – Arne Magnussen om sit liv som pressefotograf. På Helsingør Bymuseum blev udstillingen »Helsingør i billeder 1953 til 1980 – udvalgte pressefotos af Arne Magnussen« vist frem til maj 2017. Ved to arrangementer i april viste Arne Magnussen rundt i udstillingen og fortalte om sit arbejde.

Fyraftensfortællinger De populære fyraftensfortællinger på Værftsmuseet fortsatte i 2017. Det blev til tre velbesøgte aftener i april med temaet »DFDS og Værftet«, i september med temaet »Læreplads HS&M / D.F.D.S. – Skibet der kom ind i Kullen / klipfisk og sprængt bow« og i oktober med temaet »Trusler og muligheder for værftet«.

Byvandring. Hvor onsdag i juni, juli og august var der byvandring i Helsingør med museets guide som den gamle vægter.

Grundlovsdag. Traditionen tro var der ikke-politisk festligholdelse af Grundlovsdag. Dagen blev fejret med musik, korsang, grundlovsdesert og tale ved Niels Eric Grunnet, pensioneret sognepræst ved Egebæksvang kirke.

PASSAGE teaterfestivalen lagde 2. august vejen forbi Flynderupgård. Her kunne publikum opleve forestillingen Castaways med La Industrial Teatrera på gårdspladsen foran hovedhuset.

Populær ved årets høstfest og marked på Flynderupgård var lykkehjulet, som frivillige i museets tømrerværksted havde fremstillet i løbet af sommeren.

Sundtoldsmarkedet Skibsklarerergaarden, havnepladsen ved Strandgade og Kongekajen dannede den 18.-19. august rammen om Sundtoldsmarkedet. Lørdag besøgte 14.000 gæster det historiske marked, der med boder og markedsliv formidler en handelsplads som den kunne have set ud i 1800-tallets Helsingør. Årets marked havde 50 historiske boder, historiske sejlskibe, markedsgøgl, åbne historiske gårde, byvandring, guidede omvisninger i kirkerne og udstilling på biblioteket. Fredagen var allokert til formidling på markedet for skoler og børnehaver. Fredag aften var der historisk Sundtoldsmiddag i Odd Fellow Logens lokaler, der arrangeredes i samarbejde med Copenhagen Cooking.

Høstfest og marked. Lørdag den 9. september var det igen tid til høstfest og marked på Flynderupgård. I den røde hejselade serveredes gammel dags flæskesteg. Gårdspladsen summede af liv med spillemandsmusik og handelsboder med varer fra lokale producenter, bl.a. honning, keramik, pileflet, syltede varer og andre lokale specialiteter. Der var hestevognskørsel, historiske lege, tumlehalm til børnene og for første gang var Flynderupgårds lykkehjul i sving.

Kulturnat. Muserne deltog i årets Kulturnat i Helsingør. På Bymuseet var der omvisning i udstillingen »Simon Spies – Helsingør-drengen der fik vinger«. Og et par stewardesser serverede Sangria. På Værftet var der kaffe på kanden og de tidligere værftsarbejdere fortalte anekdoter fra værftstiden. I Skibsklarerergaarden bød husholdningen indenfor.

Knejpefestivalen. Byens ældste udskænkingssted blev genoplivet under årets Knejpe Festival den 6. og 7. oktober. I skipperstuen på Skibsklarerergaarden var der fællesang og ægte sømandsknejpe-stemming.

Arkivernes dag. 11. november inviteredes borgerne indenfor i arkivet i Sct. Annagade – for her at give deres egne beretninger – under overskriften »Hit med historien«.

Jul. Skibsklarerergaarden dannede rammen om femten fortælleforestillinger med titlen »Det Bimler og Bamler! – sandfærdige nissefortællinger, fortalt af en fortællernisse af anden grad«, som henvendte sig til skolens yngste klasser. På Flynderupgård kunne børnehaverne største børn gå med museets underviser på et besøg under temaet »Traktor, talende dyr og træ-magi – bliv klogere på fortidens overtro i nutidens juletraditioner«.

5.2 Frivilligt arbejde

Engagerede frivillige bidrog i 2017 på mange områder af museernes virksomhed. Det frivillige engagement betyder, at museerne er levende huse med mange aktiviteter.

Frivilligruppen på Flynderupgård har i mere end 20 år arbejdet med formidling af livet på landet før det mekaniserede landbrug. Særligt formidling til børn har været omdrejningspunktet for gruppens arbejde. I 2017 formidlede Flynderupgårds frivillige og venner igen håndværk og husgerning i skolernes ferie. I Flynderupgårds erindringskøkken hjalp frivillige med fremstilling af marmelader og eddiker til salg i butikken, en erindring om husmoderskabet og et godt kvinde-håndværk. Røgovnen var i gang, og der blev fremstillet skønne røgede sild til mange arrangementer. I smedjen og træværkstedet blev der forberedt aktiviteter, og landbruget har fået hjælp til vedligeholdelse af vogne og maskiner. En nyskabelse ved årets høstfest var Flynderupgårds lykkehjul, der blev til i det frivillige træværksted.

Værftsmuseets frivillige stod igen i 2017 for omvisninger af grupper og enkeltpersoner i udstillingerne. Mange af museets frivillige har arbejdet på værftet og kan bidrage med personlige beretninger. Værftet som jeg oplevede det, var også det gennemgående tema for de fyraftensforedrag som frivilligruppen stod bag. Frivillige har året igennem hjulpet med registrering af genstande og arkivalier fra Værftet. Et særligt stort bidrag har været skanning og beskrivelse de mange hundrede billeder fra Værftet, der findes i museernes samling.

På Museet Skibsklarerergaarden har frivillige gennem året stået for kyndig omvisning af museets gæster. Gæstebogen vidner i særdeleshed om, den store glæde som besøgende har ved den personlige omvisning. Skibsklarerergaarden var og er udgangspunktet for mange af de aktiviteter, der var forbundet med Sundtoldsmarkedet. Arbejdsgrupperne, der arbejder med udvikling af markedet, mødes jævnligt i huset. Alene i Sundtoldsmarkedets planlægningsgrupper er mere en 20 aktive frivillige, der arbejder i huset året gennem. I huset er en aktiv systue, hvor de flittige sypiger også i 2017 fremstillede historiske dragter til Sundtoldsmarkedet. Den frivillige systue søgte og fik i 2017 midler fra VELUX FONDEN til en bedre indretning af lokalet.

Det lokalhistoriske arkiv blev hjulpet af frivillige der ordner, registrerer og scanner materiale. Frivillige, der har været tilknyttet museerne i mange år bistod også arkivets medarbejder i arbejdet med at finde historiske oplysninger, der efterspørges af borgerne. I administrationen har frivillige hjulpet med løsning af opgaver inden for jura, økonomi og statistik.

Museerne Helsingør er privilegeret ved at have mange venner, og vi sætter stor pris på den frivillige hjælp og engagerede indsats. Ingen forhold er uden problemer. I 2017 opstod der uenighed mellem medarbejder og frivillige om retningslinjerne for at indtage alkohol i forbindelse med arbejdet på museerne. I forlængelse af uenigheden rejste sig spørgsmålet om, hvordan vi sikrer et godt samarbejde, med gensidig forståelse for de forskellige roller og vilkår for arbejdet. En vigtig opgave, der føres med ind i 2018. Der skal være gode rammer for arbejdet på museerne for både frivillige og ansatte.

5.4 Undervisning

Museerne Helsingør arbejdede i 2017 med undervisning – dels praktisk og dels med udvikling af undervisningstilbud. Museerne er et eksternt læringsmiljø i forhold til folkeskole, førskolebørn og gymnasiale uddannelser. Si-

Sundtoldsmarkedet havde to undervisnings-tilbud – et sansespor og et læringsspor. Her prøves der kræfter med transport af tønder fra Skibsklarerergaarden til markedspladsen.

den skolereformen har museerne oplever en øget efterspørgsel på Museerne.

Et populært tilbud til skolerne er besøg i det historiske landbrug på Flynderupgård. Kartoffelvognen var igen i efteråret fyldt med glade børn på vej i marken, og i den kolde november og december fortalte museernes underviser om – overtro på landet – for institutionsbørn. André Andersen fortalte både om folkeskolens historie i skolestuen på Flynderupgård og senere juleeventyr for folkeskolebørn på Skibsklarerergaarden.

Sundtoldsmarkedet og #1817nu var indgangen til formidling af Sundtoldstiden for elever i 6. klasse. Gennem workshops fik eleverne mulighed for at reflektere over, hvordan deres egen tid har forbindelse til fortiden. Fra fortidens brevdUER til nutidens SMS. Eleverne producerede en række billeder fra dagen, der kan findes via #1817nu.

»En køjesæk fuld af historier« var et tilbud til førskole-institutioner. Et todelt forløb hvor en museumsmedarbejder besøger institutionen, som blev fulgt op med et besøg på Museet Skibsklarerergaarden. Via sanserne og praktiske opgaver formidledes maritim- og lokalhistorie til de største førskolebørn. Forløbet blev udviklet i samarbejde med en sprogstøttepædagog fra Helsingør Kommune og var en del af Kulturkufferten. En kulturintroduktion til førskolebørn i Helsingør Kommune.

Projektet Kors, bånd og stjerner afvikledes som et samarbejde mellem skolefaget Håndværk og design, museerne og frivillige. Formålet var at anskueliggøre 1800-tallets tidskrævende fremstilling af varer i forhold til dages højere produktionstempo. Det eksemplificeredes gennem produktion af tilbehør til historiske

kvindedragter og militæruniformer. Gennem to workshops kunne eleverne undersøge og reflektere over materialernes anvendelsesområder og forarbejdningsmuligheder.

Under overskriften »Kultur på vej« udviklede Museerne Helsingør sammen med Museum Nordsjælland i 2017 tolv undervisningsforløb. Fire fra hvert museum. Projektet var støttet af Kulturstyrelsen. Forløbene er tilpasset læreplanerne for folkeskolen og nøgleordene er identitet, erindring, kulturmøder og mobilitet. De formidles via portalen www.skolemus.dk

6. Sponsorer og bevillinger

Helsingør Kommunes Museer modtog i 2017 støtte fra flere sider til arbejdet:

Simon Spies fonden, Velux Fonden, Provisor Cand.pharm Ove Lund og Inger Elisabeth Lund's Fond, Helsingør Museumsforening, Sundtoldens Venner og Flynderupgårds Venner.

Sundtoldsmarkedet blev støttet af en lang række virksomheder, enkelt personer og fonde. Sypigernes arbejde er blevet støttet fra Fonden Ragnhild Bruun. Markedet fik derudover støtte fra Erhvervs- & Industriforeningen, Vida Byg A/S, Murermester Lars M. Nielsson, Helsingør Cityforening, Helsingør Dagblad, Slagter Jensen, Slagter Baagø, Tibberup Høkeren, Lynhjems Eftf. Ole Jensen, Guys & Dolls Intercoiffure, Petersen Ure Smykker, Madam Spunck Hotel og Restauration, Hansen Blomster – Blomstertorvet, Blomsterforretningen Michael Find, Helsingør Hælebar, Zona Computer, Cafeteria San Remo, Stjerneoptik, Partybutikken, Outdoor Season, Fleur, Advodan Helsingør, Strandgades Vinhandel, PhotoCare, Axeltorvs apotek, Mr. August, Anne's Brødhus.

